

# આરાધના સાર

મૃતસ્થવિર ભગવાન શ્રીવીરભદ્ર  
મહર્ષિ પ્રણીત શ્રીચંદ્રસરસ્વત્યજ્ઞા  
આદિ (૪) પયનામૃતોઃ  
મૃગ અને ભાવાનુવાદ :



- : સંપાદક :-

પૂં મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી  
મહારાજ

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય  
[ ગૂજરાતી કૉપીનાટ્ટ વિભાગ ]

અનુક્રમાંક ૨૩૧૨૫ કિંમત

ગ્રંથનામ આશર્વળ ૨૧૨

વર્ગિક ૫૩૪ : ૪૪૪

भाचार्य श्रीविजयसिद्धिसूरिग्रन्थमालायाः तृतीयं पुष्पम् (३)  
श्रुतस्थविर लगवान श्रीवीरभद्रमहर्षि संकलित-

## आराधना सार

श्रीचण्डिसरणि, श्रीआठर पद्मकपाणि, श्रीभक्तपरिलुण्ठय,  
श्रीसंथाशगपरिलुण्ठय. [४] पयत्रासूत्रे.  
भूण अने लावानुवाद

—: अ क श क :—

पू. शान्ततपोभूर्ति सुविलित शिरोमणि सुरिपुरंदर आचार्यदेव  
श्रीभद्र विजयसिद्धिसूरीश्वर मહારાજના પરમવિનેય  
મુનિરાજ શ્રીપ્રભાદવિજય મહારાજના શિષ્યરત્ન  
શાન્તભૂર્તિ પૂ. પંન્યાસ મહારાજ શ્રીમદ્વિજય  
ગણિવરના સદુપદેશથી પ્રાપ્ત આર્થિક સહાયથી—

-: આચાર્ય શ્રીવિજયસિદ્ધિસૂરિ ગ્રન્થમાળા :-  
શ્રીશાન્તિનાથ જૈન દેરાસર પેઢી, બીલીમોરા.

: પ્રકાશક :

ભારતર પ્રભુદાસ દીપચંદ.

[ વ્યવસ્થાપક ]

આમ શ્રીવિજયસિદ્ધિસૂરિ અન્થમાળા.

જૈન દેરાસર પેઢી, બીલીમોરા [બી.બી. રેલ્વે]

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય  
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ  
૨૩૧૨૫

વિ. સં. ૧૯૯૭ વીર સં. ૨૪૬૭

પ્રત ૫૦૦

મૂલ્ય : સદુપયોગ.

: સુદકં :

૧૨૦ પૃષ્ઠ સુધી

જૈન ભારતરોદય પ્રી. પ્રેસ, જામનગર.

શેષ ભાગ

શ્રી શારદા મુદ્રણાલય

પાનકોર નાકા-મજાપાડા.

॥ श्री शान्तिनाथाय नमः ॥

॥ पू. आचार्यदेवश्रीमद्विजयसिद्धिसૂरीश्वरपादपद्मेभ्यो नमः ॥

## નિવેદન

સુકલશ્રમણસમૂહશિરોમણિ સુવિહિતાગ્રણી વયોવૃદ્ધ આચાર્ય-  
દેવ શ્રીમદ્ વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના પુનીત અભિ-  
ધાનથી સંકળાયેલ અમારી અન્યમાળા આજે આ નૂતન અન્યને,  
આરાધનાના ખપી આત્માઓની સમક્ષ રજુ કરે છે.

પ્રસ્તુત અન્યમાં, શ્રુતસ્થવિર ભગવાન શ્રી વીરભદ્ર મહર્ષિ;  
કે જેઓ વર્તમાન શાસનના પ્રવર્તક, દેવાધિદેવ શ્રમણ ભગવાન  
શ્રીમહાવીર પરમાત્માના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય છે. તેઓએ સંકલિત  
કરેલ શ્રી ચંડિસરણ, શ્રી આઉર પચ્ચક્રખાણ, શ્રી ભત્ત પરિ-  
ણુય અને શ્રી સંધારગ પરિણુય આ ચાર પયત્રાસૂત્રો મૂળ  
અને ભાવાનુવાદ સાથે ‘આરાધના સાર’ તરિકે આપવામાં  
આવેલ છે.

આ પયત્રાસૂત્રોનાં ભાવાનુવાદનું કાર્ય, પૂ. મુનિરાજ શ્રીમદ્  
કનકવિજયજી મહારાજ, કે જેઓ પૂજ્યપાદ પરમશાસનપ્ર-  
ભાવક સિદ્ધાન્તમહોદધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમસૂરી-  
શ્વરજી મહારાજના પદપ્રભાવક પૂજનીય વ્યાખ્યાનવાચ-  
સ્પતિ પરમશાસનપ્રભાવક આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયરામ-  
ચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના વિદ્વાન શિષ્ય છે. તેઓએ પૂર્ણ-  
કાળજીપૂર્વક મૂળસૂત્રોના ભાવને સ્પર્શીને, સ્પષ્ટતાથી ટૂંકમાં અને  
સરળ ભાષામાં કયું છે.

વળી પાઠન, પાઠન વગેરેના કાર્યમાંથી સમય મેળવીને, તેઓએ

આ ગ્રંથનું સંપાદનકાર્ય તકેદારી પૂર્વક સારી રીતે કર્યું છે. આ પ્રકાશન શુદ્ધ, સ્વચ્છ અને સર્વગ્રાહ્ય અને તે સારૂ પૂજ્ય મહારાજ-શ્રીએ ઠીક પરિશ્રમ લીધો છે. શ્રુતગ્જાનની ભકિતરૂપ પૂ. મહારાજશ્રીનો આ પરિશ્રમ સાચે જ અનુમોદનીય અને પ્રશંસનીય છે.

અને અમારી સંસ્થાના પ્રકાશનકાર્યમાં અનેક રીતિયે સહકાર આપનાર પૂજનીય પરમશાન્તમૂર્તિ ગુણાનુરાગી પંન્યાસજી મહારાજ શ્રીમદ્ મેરૂવિજયજી ગણિવરના અપ્રતિમ ઉપકારોને કેમ ભૂલી શકાય? તેઓશ્રીના સદુપદેશથી પ્રાપ્ત થતી આર્થિક સહાયથી અમારી સંસ્થા-‘આચાર્ય શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરિ ગ્રંથમાળા’ આ ગ્રંથોનાં પ્રકાશનને કરી શકી છે.

પ્રાન્તે હું કહીશ કે : પ્રસ્તુત ગ્રંથના પ્રકાશનને શુદ્ધ અને મનોરમ બનાવવા માટે શક્ય કાળજી રાખવામાં આવી છે. છતાંયે પાઠ ફેર, મુદ્રણદોષ, મુદ્ર સુધારણાનો દોષ યા તેવા પ્રકારના અન્ય કારણે ક્ષતિઓ રહી જવા પામી હોય તો તે ક્ષન્તવ્ય છે. આરાધનાનો અભિલાષુક વાંચક વર્ગ ક્ષીરનીર ન્યાયે આ વસ્તુને ગ્રહણ કરશે, અને આના પઠન, પાઠનથી આત્મકલ્યાણને સાધશે. એજ અભિલાષા.

—પ્રકાશક.



॥ ॐ अर्हं नमः ॥

## આ લા ર દ રી ન

પૂજનીય શાન્તતપોમૂર્તિ વયોવૃદ્ધ મુરિપુરંદર  
આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી  
મહારાજના પ્રશિષ્યરત્ન શાન્તમૂર્તિ પૂજ્ય પંચાસજી  
મહારાજ શ્રીમદ્ મેરૂવિજયજી ગણિવરના સદુપ-  
દેશથી, ગામ બેડા [મારવાડ] નિવાસી ધર્માત્મા  
શા. રાજમલ્લ લીમાજીએ તથા ગામ બેડા  
નિવાસી શ્રાવિકા સમરથબેને, આ પુસ્તકના  
પ્રકાશન કાર્યમાં જે આર્થિક સહાય કરી છે, તે  
સાથે જ અનુમોદનીય અને પ્રશંસનીય છે.

તે પુણ્યવાન આત્માઓએ, આ રીતે જે  
પોતાની લક્ષ્મીના સદુપયોગ કર્યો છે, તે માટે  
પ્રકાશક સંસ્થા તેની આભારપૂર્વક નોંધ લે છે.

—પ્રકાશક.

## — વિષય નિર્દેશ —

વિષય.	પૃષ્ઠ:
નિવેદન ... ..	૩
આભાર દર્શન ... ..	૫
વિષય નિર્દેશ ... ..	૬
શુદ્ધિસૂચન ... ..	૭
આદિવચન ... ..	૯
શ્રીચંદ્રસરણ પયન્ના મૂળ, ભાવાનુવાદ ...	૧
શ્રીઆઠરપચ્ચક્રખાણુ ,, ,, ...	૨૬
શ્રીભક્તપરિણા ,, ,, ,, ...	૫૯
અનશન સ્વીકાર, પચ્ચક્રખાણુસૂત્ર ...	૧૧૭
શ્રીસંથારા પરિણા મૂળ, ,, ...	૧૨૧
પંડિત મૃત્યુ, મહામહોત્સવ ,, ...	૧૬૧
અન્તિમ આરાધના...	૧૬૬



## —શુદ્ધિ સૂચન—

પૃષ્ઠ:	પંક્તિ:	અશુદ્ધિ:	શુદ્ધિ:
૧	૧	શ્રુતસ્થવીર	શ્રુતસ્થવિર
૩	૭	વર્તમાના	વર્તમાન
૩	૧૭	શ્રુતસ્થવીર	શ્રુતસ્થવિર
૬	૨૭	શ્રીતીર્થંકરદેવે	શ્રીતીર્થંકર દેવે
૭	૫	ચડગમુહરણા	ચડગમુહરણ
૯	૧૫	સર્વથા યોગ્ય છે	સર્વથા યોગ્ય
૧૩	૧૫	તદ્દન આવરી દેનારા;	સર્વથા જીતી લેનારા;
૧૫	૪	દુવાલસિલ્કારસંગિણો	દુવાલસિલ્કારસંગિણો
૧૯	૧૬	પ્રરૂપનાર;	પ્રરૂપનાર;
૩૨	૬	સર્વ દુષ્કૃતોની	સર્વ દુષ્કૃતોનું
૩૫	૨૨	વિકલ્પો કયો.	વિકલ્પ કયો.
૪૩	૬	ગરિહ્ણિજ્જં	ગરહ્ણિજ્જં
૪૪	૪	અકંપા	અકંપો
૪૯	૧૨	અતિશય	અતિશય
૬૦	૩	પરદ્રાવ	પરદ્રાવ
૬૫	૪	-નિકુરંપો	-નિકુરંબો

પૃષ્ઠ:	પંક્તિ:	અશુદ્ધિ:	શુદ્ધિ:
૬૬	૨	ગુરુવાગમૂલેઽભિમ્મ	ગુરુવાયમૂલેઽભિગમ્મ
૬૭	૭	દેહ	દેહ
૬૯	૬	—નમંતસાસસ્સ	—નમંતસીસસ્સ
૮૬	૯	ચઢાયે। હતે।	ચઢાવ્યે। હતે।
૯૯	૪	રમણાઅદંસણાઓ	રમણીઅદંસણાઓ
૧૧૯	૫	અહોત્તં વા	અહોરત્તં વા
૧૨૯	૧૮	વિનયને ઉદ્દેશીને	વિનેયને ઉદ્દેશીને
૧૩૬	૨	સોત્તં હિં	સો ત્તિં
૧૩૯	૭	નિવિસિઆ	નિવેસિઆ
૧૬૧	૨	નરસત્તમ	નરસત્તમઃ
૧૬૪	૧૯	દેનારા.	દેનારા છે.

શ્રી જૈનશાસનમાં સમાધિલાવે મરણને પ્રાપ્ત કરવું, એ અતિદુર્લભ ગણાય છે. જીવન પર્યન્તની સઘળીયે શુભ આરાધનાઓનું પરિણામ, મરણના કાલની આસપાસના સમાધિલાવ પર અવલંબે છે. આ કારણે સમાધિમરણનું મૂલ્ય અમાપ છે. અજ્ઞાન આત્માઓ સાચેજ દેવદુર્લભ સમાધિમરણની મહત્તાને કદાચ ન પણ સમજી શકે.

વાસ્તવિક વાત એ છે કે શ્રી જૈનશાસ્ત્રોમાં પ્રતિપાદિત કરવામાં આવેલ સમાધિમરણમાટેની અન્તિમ આરાધના, તત્ત્વજ્ઞાનનાં [ Philosophy ] પાયા પર નિર્ભર છે. સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી તે ગ્રાહ્ય બને છે, એને સમજવા માટે આથી જ વસ્તુસ્વરૂપનાં પારમાર્થિક દૃષ્ટા તેમજ જ્ઞાતા બનવાની જરૂર રહે છે.

જ્યારે મરણ એ સ્વાભાવિક છે, જન્મ પામનાર પ્રત્યેક સંસારી આત્માને મૃત્યુના કારમા પાશમાં લીંસાયા વિના રહેવાનું નથી. આ કારણે મરણનો ડર, તત્ત્વજ્ઞાતા આત્માઓના

હેયામાં તેવા પ્રકારનો ન હોય, જેવો જન્મ કર્મ અને કષાય-  
રુપ સંસારની મૂળ બીજભૂત ત્રિપુટીનો હોય.

મરણની ભયંકર યાતનાઓને સમભાવે વેદવા પૂર્વક  
આવા તત્ત્વજ્ઞ ધર્મશીલ આત્માઓ, સાચેજ અન્તિમ કાળે  
શ્રી જિનકથિત આરાધનાઓને સુખપૂર્વક સાધી શકે છે.  
આવી સ્થિતિનાં પરિણત આત્માઓ, શ્રી જિનપ્રણીત અન્તિમ-  
કાલીન આરાધનાવિધિની ઉપયોગિતા અવશ્ય પીછાણી શકે છે.

આ સિવાય જ્યાંસુધી દેહ અને આત્માના સંયોગોની  
એકાન્ત દુઃખરુપતા; આત્માનો અજરામર સ્વભાવ; જન્મ  
મરણની પરંપરામાં રહેલી ભયંકર દુઃખદતા; વગેરેનો  
વાસ્તવિક ખ્યાલ જે આત્માઓને ન હોય, ત્યાંસુધી મરણના  
અવસરે ઉપકારક બની શકવાના પ્રબલ સામર્થ્યવાળી અન્તિમ-  
કાલીન આરાધના વિધિની ઉપયોગિતાનો વિચાર, તે આત્માઓને  
ભાગ્યેજ આવી શકે.

તત્ત્વદષ્ટા પુરૂષો [Philosopher], કે જેઓ દેહ અને  
આત્માના સંબન્ધનો તથા તેના સ્વરૂપનો; વિચાર કરી શક્યા  
છે, પોતાના જીવન દરમ્યાન જેઓ કર્મસમૂહને વિખેરી  
નાંખવાનું કાર્ય કરવાને તૈયાર રહેલા છે, તેમ શ્રી જિને-  
શ્વરદેવોએ પ્રરૂપેલ રત્નત્રયીની અખંડ આરાધનાઓમાં જેઓ  
સતત પ્રયત્નશીલ બન્યા છે, તેઓ પોતાના અન્તિમકાળને  
સુધારવાને ખૂબજ તૈયાર હોય છે.

કારણ કે : જન્માન્તરની ગતિનો આધાર મરણકાલની  
છેલ્લી ઘડિયે પડેલા આયુષ્યના બન્ધ ઉપર પ્રાયઃ રહે છે,  
એ વેળાયે જો જાગૃતિ ન રહી, તો કુગતિ કે દુર્ગતિનું

આયુષ્ય બંધાઈ જાય છે. આથી લવાન્તરમાં ધર્મની આરાધના માટેની શુભ સામગ્રીઓ મળવી મુશ્કેલ બને છે. કદાચ સામગ્રીઓની પ્રાપ્તિ થતાં વિરાધના પણ થઈ જાય છે.

આ કારણે : મરણકાલની ઘડિઓ સંપૂર્ણ સાવધ-દશામાં શ્રી જિનકથિત આરાધનાઓમાં સંપૂર્ણપણે વ્યતીત થવી જોઈએ. આને સારૂ આલંબનની આવશ્યકતા ખરી.

જો કે: અન્તિમ આરાધનામાટેનાં અનેક આલંબનો છે. છતાંયે તે આરાધનાના રહસ્યને; વિધિવિધાનોને; તથા તેવા પ્રકારની મનોભાવનાઓને; દરેક રીતિયે ઉપયોગી બની શકે તેવા પ્રકારનું સુંદર સાહિત્ય પણ અન્તિમ આરાધના કરનારા પુણ્યવાન આત્માઓ માટે અવશ્ય આલંબનરૂપ છે.

અન્તિમ આરાધનાના પ્રકારોને; વિધિવિધાનોને સ્હુમ-જાવતું અનેક પ્રકારનું સાહિત્ય, શ્રીજૈનશાસનમાં વર્તમાનકાલે અસ્તિતાને ધરાવે છે. તેા પણ ચરમતીર્થપતિ આસન્ન ઉપકારી શ્રમણુભગવાનશ્રી મહાવીર પરમાત્માના હસ્ત-દીક્ષિત શિષ્ય, શ્રીવીરભદ્રશ્રુતસ્થવિરપ્રણીત ચાર પયન્ના-સૂત્રોમાં સંકલિત સાહિત્યવસ્તુ, સાચે અન્તિમકાલીન આરાધનાના માર્ગનું ચથાર્થ દર્શન કરાવનાર છે.

‘ત્રિલોકનાથ શ્રી આરિહંતપરમાત્મા વગેરે ચાર શરણુસ્થાનોનાં શરણુનો સ્વીકાર; પૂર્વકૃત દુષ્કૃતની ગર્હા અને સુકૃતની અનુમોદના’ આ મુજબની ત્રણ-પ્રકારની આરાધના; શ્રીજૈનશાસ્ત્રોમાં સામાન્યરીતિયે અન્તિ-મસમયની આરાધ્યવસ્તુ તરિકે આદરણીય ગણાય છે. અન્તિમ આરાધનાનો સાર, આજ ત્રણ વસ્તુ મુખ્યતથા કહી શકાય તેમ છે.

અંગસૂત્રો, ઉપાંગસૂત્રો, પ્રકીર્ણસૂત્રો વગેરેમાં આને અંગે ઘણાં ઘણાં ઉદ્દેશો-વિવેચનો મળી રહે છે. કારણ સ્પષ્ટ છે, અન્તિમ આરાધનાનો વિષય જ એવો વ્યાપક, મહત્વનો તથા ગંભીર છે.

શ્રી ચઉસરણુપયન્ના આદિ દશપયન્ના [પ્રકીર્ણક] સૂત્રો, વર્તમાનકાલમાં ૪૫ આગમોની ગણનામાં આગમસૂત્રો તરિકે ગણાય છે. તેમાંયે ઉપર જણાવ્યા મુજબ ‘શ્રી ચઉસરણુ, શ્રીઆઉરપચચક્ષાણુ, શ્રીભક્તપરિણુય, શ્રીસંથાર-ગપરિણુય’ આ ચાર પયન્નાસૂત્રોમાં ખાસ અન્તિમ આરાધનાની વસ્તુને, ખૂબ જ સ્પષ્ટતાથી મનોરમ પદ્ધતિયે જણાવવામાં આવી છે. એટલે કે: જીવનનો અન્તિમભાગ સુધારવા અને આગામિકાલની સફળતિને પ્રાપ્ત કરવા માટે આ ચારેય પયન્નાસૂત્રોમાં સુંદરરીતિયે જણાવાયું છે.

જો કે: અન્ય અનેક ગ્રંથોમાં અન્તિમકાલીન આરાધનાના વિવિધ લેહ-પ્રલેહોનું સૂચન કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં મુખ્યતથા જે ૧૭, દશ અધિકારોનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે, તે અધિકારો, શ્રી ચઉસરણુપયન્ના આદિ સૂત્રોમાં સૂચિત અન્તિમકાલની ત્રણ પ્રકારની આરાધનામાં અન્તર્ભાવને પામી શકે છે. શ્રીજનકથિત વિવિધ પ્રકારની સઘળીયે આરા-

૧ ૭ અધિકારો આ પ્રકારે: પાપકર્મોની નિન્દા, સર્વજીવોને ક્ષમાપના, શુભલાવના, શ્રી અરિહંત વગેરે ચાર શરણા, શ્રીનમસ્કાર મહામંત્ર, અને અનશન. તથા દશ અધિકારોમાં આ ૭, અને સુકૃતનું અનુમોદન, વ્રતનો સ્વીકાર, પાપસ્થાનકોના ત્યાગ, અતિથારોની આલોચના. શ્રી પુણ્યપ્રકાશના સ્તવનમાં આ દશ અધિકારો છે.

ધનાઓમાં આ ત્રણેય આરાધનવસ્તુ, દ્વંધમાં રહેલા માખણ કે ઘીની જેમ સંકળાઈને રહેલ છે.

આથી શ્રીચંડસરણપયન્ના વગેરે ચાર પયન્નાસૂત્રો, આરાધક આત્માઓના આરાધનકાર્યમાં અત્યંત ઉપકારક અને યથાર્થ માર્ગદર્શક છે. આમાં અનંત્યસમયને સુધારવાને સાડે ઉપયોગી દરેક વિષયો સર્વજનગ્રાહ્ય પ્રાકૃતભાષામાં ગ્રંથિત કરવામાં આવેલ છે.

સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકારુપ ચતુર્વિધસંઘ, આ ચારેય પયન્નાસૂત્રોને વિધિમુજબ ત્રણ ત્રણ આયંબોલની તપશ્ચર્યાપૂર્વક ભણવાને અધિકારી છે. પ્રાકૃતભાષાનો અભ્યાસી અને તેમાં રસ લેનારો વર્ગ, આ સૂત્રોના મૂળપાઠનું મનન કરતી વેળાએ સારામાં સારી રીતિએ આત્મજાગૃતિને પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ છે.

પણ પ્રાકૃતભાષાના અભ્યાસવિનાનો શ્રદ્ધાળુવર્ગ, કે જે શ્રીવીતરાગદેવપ્રરૂપિત આરાધના કરવાની સદાકાલ ઝંખના સેવે છે. તેમ જ તે આરાધના કરવાપૂર્વક પોતાના જીવનની ઘડિપળોને સુધારવાને અભિલષે છે, આવો આરાધકવર્ગ; આ પયન્નાસૂત્રોના મૂળપાઠના પરિશીલનરૂપ સ્વાધ્યાયને કરતી વેળાએ તેના ગંભીરભાવની આછી પણ ઉપયોગી સ્પર્શના કરી શકે, તેજ એક આશયથી આ ચારેય સૂત્રોના ભાવાનુવાદનું કાર્ય મેં હાથ ધર્યું હતું.

પૂજનીય પરમગુરૂદેવોની આજ્ઞા મુજબ જ્યારે વિ. સં. ૧૯૯૫ ની સાલનું માર્ચ ચાતુર્માસ મુંબઈ લાલભાગ[ભૂલેશ્વર] ખાતે થયું હતું. તે દરમિયાન ‘ચાર પયન્નાસૂત્રોનો સ્પષ્ટ

તેમ જ સરળ ભાવાનુવાદ સાદી ભાષામાં થાય તો ઇચ્છનીય છે-આ મુજબની તેના ખપી આત્માઓની-મુખ્યત્વે મૂળપાઠના સ્વાધ્યાયમાં રસ લેનાર શ્રાવિકવર્ગની વિનતિરુપ માગણી થઈ. બાદ સમયની અનુકૂળતાએ શ્રી અહિંસરણુ આદિ ચારે પયન્નાસૂત્રોના ભાવાનુવાદનું કાર્ય 'મેં' નવેસરથી શરૂ કર્યું.

જે કે : અત્યાર અગાઉ આમાંના કેટલાક પયન્નાસૂત્રોના ગુજરાતી ભાષામાં અનુવાદો થયા છે. પણ તે અનુવાદોનું કાર્ય જોઈએ તે રીતિએ નથી થયું. તે અનુવાદોમાં ભાવની સ્પષ્ટતા, શબ્દગત સરળતા અને રોચકતા નથી આવી શકી, એમ મારે કહેવું પડે છે. વળી કેટલાક ભાષાન્તરો, જે કે વિસ્તૃત બન્યા છે, પણ મૂળમાંનો ભાવ તેમાં અસ્પષ્ટ અને સંદિગ્ધસ્વરૂપે રળ્યુ થયેલો જણાય છે.

આ બધા દ્રષણોથી પ્રસ્તુત ભાવાનુવાદ પર છે, એમ કહેવાની ધૃષ્ટતા હું ન જ સેવી શકું. આમ કરવાથી આત્મપ્રશંસાના મહાપાપથી હું ભારે બનું. હા, આટલી સ્પષ્ટતા આ અવસરે મારે કરવી જ રહી, કે 'પ્રસ્તુત ભાવાનુવાદના કાર્યને અંગે શક્તિ અને સ્થિતિ મુજબની બબરહારી રાખવામાં આવી છે. ભાવની સ્પષ્ટતા, શબ્દોની સરળતા વગેરે માટે પૂર્ણ કાળજી રાખવામાં આવી છે. અને અત્યાર અગાઉનાં ભાષાન્તરોનાં દ્રષણોની પુનરાવૃત્તિથી બચવા માટે પૂર્ણ તકેદારી રાખવામાં આવી છે.

પ્રસ્તુત ભાવાનુવાદને અંગે વધુ એક વાત મારે કહેવાની રહે છે: કે, 'મેં' આ પયન્નાસૂત્રોનો ભાવાનુવાદ, મૂળકારના કથનાશયને મારી શક્તિ તથા સામગ્રી મુજબ સમજી,



વારંવાર ધારી, આબુખાબુના સંબંધની સંગતને પૂર્ણરીતિયે જાળવીને, અવચૂરી, ટીકા વગેરે પ્રાચીન ઉપલબ્ધ સાધનોની સહાયતાથી કર્યો છે.’

આ કારણે: કેવળ શબ્દશબ્દનો અર્થ આ અનુવાદમાં નહિ મળે, તો પણ મૂળની વસ્તુનું પરિશીલન કરવા ઇચ્છનારાઓને આમાંથી અવશ્ય ઉપયોગી મળી રહેશે. મૂળની વસ્તુને કેવળ ગૂર્જરભાષામાં ઉતારવાની ઇચ્છાથી જ આ પ્રયત્ન થયો છે. આથી વિલક્ષિતપ્રત્યયો કે સામાસિકવાક્યોનો શબ્દશઃ અર્થ, આમાંથી ન પણ મળે એ સંભાવ્ય છે, છતાંયે ભાવની સંગતિ; મૂળવસ્તુનો સંબંધ; વગેરે અખંડિત રહે તે માટે પૂર્ણ તકેદારી રાખવામાં આવી છે. વળી મૂળ ગાથાઓની શુદ્ધિમાટે લક્ષ્ય રાખવામાં આવ્યું છે. આ કારણે શ્રી દે. લા. સંસ્થા તરફથી છાયાસહિત પ્રકાશિત થયેલ શ્રી દશપયન્નાની પ્રતનો આદર્શ પ્રત તરિકે ઉપયોગ લેવામાં આવેલ છે.

આ પ્રકારે: પાપભીડ મનોવૃત્તિથી, જિનાજ્ઞાને શિરોધાર્ય રાખીને મેં આ કાર્ય કર્યું છે. છતાંયે છદ્મસ્થસુલભ મતિદોષથી હું ચૂક્યો હોઉં; કે મૂલકારના આશયને સ્હમજવામાં હું ભૂદ્યો પણ હોઉં, તો આ વિષયના જ્ઞાતા પુરૂષો અવશ્ય મને માર્ગદર્શન આપશે. મારી સખલનાઓનું પરિમાર્જન કરવાપૂર્વક મને જણાવશે.

ઓખું લણેલા કે અધિક લણેલા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, અને શ્રાવિકારુષ્ય ચારેય પ્રકારના સંધને, આ ગ્રન્થમાં રજુ થયેલ વસ્તુ સાચે જ અત્યન્ત ઉપકારક છે. શ્રીજિનકથિત

અનેક પ્રકારની આરાધનાઓમાં આ આરાધ્યવસ્તુ સર્વસ્વ-  
રૂપ છે. આ કારણે; આરાધનાઓનો સાર-આરાધના-  
સાર તરિકે આ ગ્રંથની વસ્તુ ઓળખી શકાય તેમ છે.

વર્તમાનકાલના પ્રાયઃ આરાધનાવિમુખ વાતાવરણમાં  
લબ્ધ જનસમાજને, શ્રીજિનેશ્વરદેવપ્રણીત આરાધનામાર્ગમાં  
સદાકાલ પ્રેરણા પાનાર આવા પ્રકારના સાહિત્યનો જેમ બને  
તેમ ખોળો પ્રચાર થવો-કરવો દરેક રીતિયે ઇચ્છનીય છે.  
કારણ કે: આવા પ્રકારનું સાહિત્ય, એ વર્તમાનકાલના જડ-  
વાતાવરણમાં પરમ આદાંબનરૂપ છે. આત્મકલ્યાણના અભિ-  
લાષુકોને માટે સાચે જ દૂષમકાલના ઝેરીલા નાગનું વિષ  
ઉતારનાર મણિરત્ન છે.

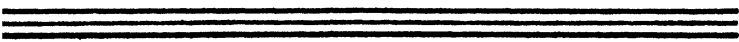
સૌ કોઈ આરાધક આત્માઓ, આ ગ્રંથનો સદુપયોગ  
કરીને સ્વ-પર હિતને સાધો. એજ અખંડ અભિલાષા.

ચોષ શુકલા. પ. ગુરુવાર  
વિ. સ. ૧૯૬૭. વી. સ. ૨૪૬૭  
શાન્તિ ભુવન, મહાજનનો વડો.  
શ્રીસિદ્ધક્ષેત્ર. [પાલીતાણા]

મુનિ કનકવિજય

૧૦૧ ૨૪ ૧૨૦ દિ. ૮૨૫.

૬ શ્રુતસ્વીર શ્રીવીરમદ્રમહામુનિપ્રણીત—  
॥ ચતુસરણપદ્ધણયમ્ ॥  
[ મૂલગાથા—(૬૩); અને ભાવાનુવાદ. ]



સૂચના

૦.૦

ત્રણ આય'બીકની તપશ્ચર્યા પૂર્વક, સુવિહીત ગુરૂની  
પાસે વિધિમૂજબ આ સૂત્રનું પઠન  
કરવું જોઈએ.



સાવજ્જજોગવિરઈ ઉક્ષિત્તણ ગુણવઓ અ પડિવત્તી ।  
 સ્વલિઅસ્સ નિંદણા વણતિગિચ્છ ગુણધારણા ચેવ॥૧॥

—: ભાવાનુવાદ :—

\*મંગલસ્વરૂપ છ આવશ્યકો

રાગ અને દ્રેષથી અચરાતી સાવધ-સપાપ પ્રવૃત્તિઓની વિરતિ એ સામાયિક આવશ્યકની અર્થાધિકારરૂપ વસ્તુ છે. આરાધનાનો માર્ગ બતાવનાર વર્તમાન અવસર્પિણીકાલના તીર્થંકર દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ નૃસિંહવન કરવું તે ચક્રવીસતથો આવશ્યકની વસ્તુ છે. મૂલ અને ઉત્તરગુણોના ધરનાર નિર્ઋત્ય સાધુપુરૂષોની પ્રતિપત્તિ-સેવા વંદણ આવશ્યકનું સ્વરૂપ છે. મૂલ અને ઉત્તરગુણોની પાલનામાં થઈ ગએલી સખલનાઓની નિન્દા કરવી એ પડિક્ષમાણ આવશ્યકની વસ્તુ છે. મૂલ અને ઉત્તરગુણરૂપ વ્રતના તીવ્ર અતિચારોરૂપ આત્માના ભાવ-વ્રણની પ્રતિકાર સમી-ચિકીત્સા એ કાઉન્સલિંગ આવશ્યકનો અધિકાર છે. મૂલ અને ઉત્તરગુણોને ધારણ કરવા પૂર્વક નવા નવા ગુણોની પ્રાપ્તિને સારૂ આલંબનરૂપ આચરણ એ પચ્ચક્ષ્માણ આવશ્યકનો અધિકાર છે. (૧)

\* શ્રી મહાત્મા પરમાત્માના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય શ્રુતસ્થવીર શ્રીવીર-ભદ્રમુનિ, શ્રીચઉસરણુપયજ્ઞા ગ્રન્થની શરૂઆત કરવા અગાઉ, ગ્રન્થની નિર્વંદ્ધ સમાપ્તિને સારૂ મંગલ તરીકે જૈન શાસનમાં ઉભયકાલ અવશ્ય કર્તાવ્ય ગણાતા છ આવશ્યકોને અત્ર યાદ કરે છે. ગા. ૧ થી ૭ સુધી સામાયિક આદિ આવશ્યકોના અર્થાધિકાર તેમજ તેના અનન્તર ફલનો નિર્દેશ છે.

ચારિત્તસ્સ વિસોહી કીરઇ સામાઇણ કિલ્લ ઇહયં ।  
 સાવજેઅરજોગાણ વજ્જણાસેવણત્તણઓ ॥ ૨ ॥  
 દંસણયારવિસોહી ચઉવીસાયત્થણ કિચ્છઇ ય ।  
 અચ્ચન્નુઅગુણકિત્તણરૂવેણ જિણવરિંદાણં ॥ ૩ ॥  
 નાનાઈઆ ઉ ગુણા તસ્સંપન્નપડિવત્તિકરણાઓ ।  
 વંદણણં વિહિણા કીરઇ સોહિ ઉ તેસિં તુ ॥ ૪ ॥

શ્રી જૈન શાસનમાં સામાયિક મહામૂલ્યવાન છે. જઘન્યથી મુહૂર્ત કાલસુધી અશુભ-પાપ પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક, શુભ-નિરવધ પ્રવૃત્તિઓનું સેવન એ સામાયિકનું સ્વરૂપ છે. આ સામાયિક આવશ્યકથી નિઃશંકરીતિયે સર્વવિરતિ તેમજ દેશવિરતિરૂપ ચારિત્રધર્મની ક્રમશઃ વિશુદ્ધિ થાય છે. (૨)

વર્તમાન અવસર્પિણી કાલમાં પ્રથમ માર્ગ ખતાવનાર શ્રી જિનેશ્વર દેવો છે. તે કારણે તે તીર્થંકર પરમાત્માના અતિઆશ્ચર્ય-કારી ગુણોની 'લોગસ્સ'ના પાઠથી સ્તવના કરવી તે અઢવીસત્થે આવશ્યકની વસ્તુ છે. આ આવશ્યકથી દર્શનાચારની પરમશુદ્ધિ થાય છે. (૩)

જ્ઞાન આદિ ઉત્તમ પ્રકારના ગુણોના આધારસમા ગુણુવાન ગુરૂમહારાજને વિધિપૂર્વક વંદન કરવું તે વંદન આવશ્યકનું સ્વરૂપ છે. આ વંદન, વાંદણના પાઠથી થાય છે. ગુણુવાન જનોની આ મૂળજની પ્રતિપત્તિ-સેવાથી, જ્ઞાન વિગેરે આત્માના ગુણોની નિર્મલતા થાય છે. (૪).

સ્વલિઅસ્સ ચ તેસિપુણો વિહિણા જંનિદ્દણાઈ પડિકમણં  
તેણ પડિકમણેણં તેસિંપિ અ કીરણ સોહી ॥ ૫ ॥

ચરણાઈયારાણં જહક્કમ્મં વણતિગિચ્છરૂવેણં ।  
પડિકમણાસુદ્ધાણં સોહી તહ કાડસગ્ગેણં ॥ ૬ ॥

ગુણધારણરૂવેણં પચ્ચક્કવાણેણ તવડ્ઢારસ્સ ।  
વિરિઆચારસ્સ પુણો સવ્વેહિ વિ કીરણ સોહી ॥ ૭ ॥

મૂલ અને ઉત્તરગુણોની અનેક પ્રકારની સ્ખલના-ક્ષતિઓની વિધિપૂર્વક ગુરૂજનની સમક્ષ નિંદા કરવી-ગર્હા કરવી. તે પડિચ્છમણુ આવશ્યકનું સ્વરૂપ છે. આથી સર્વવિરતિ તેમજ દેશવિરતિ ધર્મના મૂલ તેમજ ઉત્તર ગુણોની શુદ્ધિ થાય છે. (૫)

પ્રતિક્રમણથી હજૂ નહિ શુદ્ધ થયેલ વ્રતના અતિચારોરૂપ આત્માના વ્રણને સાડ શરીરના વ્રણની જેમ તીવ્ર ચિકીત્સા-પ્રતિકાર સમાન કાઉસગ્ગ આવશ્યક છે. આના યોગે આત્માના મૂલ-ઉત્તરગુણોમાં સવિશેષ નિર્મલતા જન્મે છે. (૬)

આત્માના વિરતિગુણસ્વરૂપ જ્ઞાનાચાર વિગેરે આચારોમાં આત્માને સદાકાલ જાગૃત રાખનાર, અને નવા નવા ગુણોની પ્રાપ્તિને સાડ આલંબનરૂપ પચ્ચક્કવાણુ આવશ્યક છે. આ મૂળજ ગુણધારણુ એ આનું મૂલ સ્વરૂપ છે. આથી તપાચારની શુદ્ધિ થાય છે. જ્યારે છયે પ્રકારના ઉપરના આવશ્યકની પાલનાથી મન-વચન અને કાયાનું બલ ફેરવવાનું હોવાને અંગે વીર્યાચારની નિર્મલતા થાય છે. (૭)

ગયવસહસીહઅમિસેઅદામસસિદિણયરંઙ્ગયં કુંભં  
પડમસર સાગરવિમાણ ભવણ રયણુચ્ચય સિહિંચા ॥૮॥  
અમરિંદનરિંદમુણિંદવંદિઅં વંદિઅં મહાવોરં ।

કુસલાણુબંધિ બંધુરમઙ્ગયણં કિત્તઙ્ગસ્સામિ ॥ ૯ ॥

મંગલસ્મરણ અને ઉપોદ્ધાત—

તીર્થંકરોની સ્તુતિ એ પણ મંગલરૂપ છે. ગ્રન્થની આદિમાં મંગલ હોવું જોઈએ. આથી ચૈદ મહાસ્વમ્નોનાં નામસ્મરણપૂર્વક સર્વ-તીર્થંકરોની સ્તુતિ આ ગાથામાં કરી છે. ચૈદ મહા સ્વમ્નોનાં નામ—

\*ગજ,<sup>૧</sup> વૃષભ,<sup>૨</sup> સિંહ,<sup>૩</sup> શ્રીદેવીનો અલિપેક,<sup>૪</sup> પુષ્પમાલા,<sup>૫</sup> ચન્દ્ર,<sup>૬</sup> સૂર્ય,<sup>૭</sup> ધ્વજ,<sup>૮</sup> રજતમયપૂર્ણકલશ,<sup>૯</sup> પદ્મસરોવર,<sup>૧૦</sup> ક્ષીરસાગર,<sup>૧૧</sup>

વિમાન-ભવન,<sup>૧૨</sup> રત્નરાશિ અને નિર્ઘૂમઅગ્નિ આ મૂળજ છે. (૮).

આ ચૈદ મહાસ્વમ્નોના નામસ્મરણથી સર્વ તીર્થંકર પરમાત્માની સામાન્ય સ્તુતિ થઈ. બાદઃવર્તમાન શાસનના પ્રવર્તક આસન્ન ઉપકારી શ્રીમહાવીર ભગવાનને નમસ્કાર કરવારૂપ મંગલ આ રીતિયે છે—સુર અને અસુરના ઇન્દ્રો, માનવોના ઇન્દ્ર—ચક્રવર્તિઓ, તેમજ સાધુજનોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ શ્રુત કેવલીઓ વિગેરે સઘલાયે, જે પરમાત્માના ચરણકમલમાં ભક્તિપૂર્વક સદાકાલ નમન કરે છે. તે દેવાધિદેવ શ્રીમહાવીર પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને, કુશલના કારણભૂત અને એજ કારણે સુંદર આ અધ્યયનને હું કહીશ. (૯)

\* શ્રીતીર્થંકર દેવો, જે રાત્રીએ માતાની કુક્ષીએ અવતરે છે. તે રાત્રીમાં તેઓની માતા આ ચૈદ મહાસ્વમ્નોને દેખે છે. જેઓ ઉર્ધ્વલોકથી આવીને અવતરે છે. તેમની માતા પારમા સ્વપ્નમાં વિમાનને દેખે છે, જ્યારે અન્યની માતા ભવનને દેખે છે.



ચડસરણગમણ દુક્કડગરિહા સુકડાણુમોઅણા ચેવ ।  
 ઇસ ગણો અણવરયં કાયવ્વો કુસલહેઉત્તિ ॥ ૧૦ ॥  
 અરિહંત સિદ્ધ સાહુ કેવલિકહિઓ સુહાવહો ધમ્મો ।  
 ઇણ ચડરો ચડગમ્મુહરણા સરણં લહહ ધમ્મો ॥ ૧૧ ॥  
 અહ સો જિણભત્તિમરુચ્છરંતરોમંચકંચુઅકરાલો ।  
 પહરિસપણુમ્મીસં સીસંમિ કયંજલી મળહ ॥ ૧૨ ॥

આ અધ્યયનમાં ત્રણ વસ્તુઓ કહેવાની છે. તે આ મૂળખ—

વિધિપૂર્વક શ્રીઅરિહંત પરમાત્મા આદિ ચાર શરણુ-શરણુ-સ્થાનોનો સ્વીકાર, પૂર્વકૃત દુષ્કર્મની શત્યરહિતપણે નિન્દા, અને સ્વ તેમજ પરના સુકૃતની શુભભાવપૂર્વક અનુમોદના; આ ત્રણેય અધિકારો કુશલનાં કારણરૂપ છે, માટેજ સદાકાલ તે કરવા યોગ્ય છે. જિનશાસનમાં આજ એક સારભૂત છે. તેમજ પરમાર્થભૂત છે. (૧૦)

શ્રીઅરિહંત પરમાત્મા, શ્રીસિદ્ધભગવાન, શ્રી નિર્ઋત્ય સાધુ-પુરૂષો અને શ્રીજિનકથિત સુખને આપનાર ધર્મ, આ ચારેય શરણુ-સ્થાનો-શરણુઓ; દેવ-નરક તિર્થંત્ર-અને મનુષ્યગતિરૂપ સંસારનાદુઃખોને ટાળનાર છે. ધન્યવાન પુરૂષજ આ શરણુઓને પામી શકે છે. (૧૧)

શ્રીઅરિહંતપરમાત્માનું શરણુ—

શ્રીજિનેશ્વરદેવની લક્ષિતના સમૂહથી, ઉદ્ધાસના યોગે બખ્તરની પેઠે વિકસ્વર બનેલી રોમરાણીથી ઉન્નત-શોભતો ભાગ્યવાન આત્મા; અતિદુર્ભવપૂર્વક મસ્તક પર બેહાથ બેડીને શ્રીઅરિહંત પરમાત્માના શરણુને સ્વીકારવાને સાડે આ મૂળખ કહે છે. + (૧૨)

\* ચડસરણુપયત્રા-અધ્યયની શરૂઆત કરતા પહેલાં ગ્રન્થકાર મહાર્જી ।

શ્રોતાજનોને સન્મુખ વાલવાને સાડે આ મૂળખ કહે છે, આ અભિધેયનો નિર્દેશ કહેવાય. + મૂલની ૧૨ મી ગાથાથી ૨૨ મી ગાથા સુધી.

રાગદોસારીણં હંતા કમ્મદ્દગાઈ અરિહંતા ।

વિસયકસાચારીણં અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૩ ॥

રાયસિરિમુવક્કમિત્તા તવચરણં દુચ્ચરં અણુચરિત્તા ।

કેવલસિરિમરિહંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૪ ॥

થુઈવંદણમરિહંતા અમરિંદનરિંદપૂઅમરિહંતા ।

સાસયસુહમરહંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૫ ॥

સર્વ દુઃખોનાં મૂલ કારણ રાગ અને દ્વેષરૂપ શત્રુઓનો નાશ કરનારા, સંસારના મૂલ આઠ કર્મોનો સર્વથા ક્ષય કરનારા, અને વિષય તેમજ કષાયોને શત્રુની જેમ જીતી લેનારા શ્રી અરિહંત પરમાત્મા મારા શરણુ હો. (૧૩)

સર્વ પ્રકારની રાજ્યલક્ષ્મીનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક અદ્ય સત્ત્વવાલા જીવોથી દુઃશ્ચર તપ તેમજ સંયમધર્મનું પાલન કરી, જેઓ કેવલ જ્ઞાનરૂપ લક્ષ્મીને લોગવવાને સમર્થ બન્યા છે, તે શ્રી અરિહંત દેવો મારા શરણુ હો. (૧૪)

લબ્ધજીવોની સ્તુતિ તેમજ વંદનાને લાયક; વદ્ધી ઇન્દ્રો અને ચક્રવર્તિ વિગેરેની પૂજાને યોગ્ય; અને શાશ્વતસુખ-મોક્ષ સુખને મેલવવાને સમર્થ, શ્રીઅરિહંતદેવોનું શરણુ મને સર્વદા હો. (૧૫)

પરમણગયં મુણંતા જોહંદમહિંદજ્ઞાણમરહંતા ।  
 ધમ્મકહં અરહંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૬ ॥

સવ્વજિઆણમહિંસં અરહંતા સચ્ચવયણમરહંતા ।  
 બંમવ્વયમરહંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૭ ॥

ઓસરણમવસરિત્તા ચડતીસં અહસણ નિસેવિત્તા ।  
 ધમ્મકહં ચ કહંતા અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥ ૧૮ ॥

લોકોત્તર કેવલજ્ઞાનના યોગે અન્ય સર્વજીવોના મનમાં રહેલા લાવોને જાણનારા; તેમજ યોગી પુરૂષોના ઇન્દ્ર શ્રી ગણધરદેવો અને દેવોના ઇન્દ્ર દેવેન્દ્રો વિગેરેથી સદાકાલ પરમધ્યેયરૂપ; અને વાસ્તવિક કલ્યાણને કરનારી ધર્મકથાને કહેવાને લાયક; શ્રીઅરિહંત-દેવો મારા શરણુ હો. (૧૬)

સર્વજીવોની પારમાર્થિક દયા-આહિંસાનું પાલન કરવાને સમર્થ; સત્યવચનને ઉચ્ચારવાને યોગ્ય; તેમજ બ્રહ્મતત્ત્વનું પાલન કરવાને સર્વથા યોગ્ય, એવા ત્રિલોકનાથ શ્રી અરિહંતદેવો સર્વકાલ મને શરણુ હો. (૧૭)

દેવોના સમુદાયે ભક્તિથી રચેલા સમવસરણુમાં બેસી, ચોત્રીશ અતિશયોની લીલાને વીતરાગલાવે સેવવાપૂર્વક, પાંત્રીશ ગુણયુક્ત મનોહર વાણીથી સદા ધર્મકથાને કહેનારા શ્રીઅરિહંતદેવો મારા શરણુભૂત હો. (૧૮)

एगाइ गिराऽणेगे संदेहे देहिणं समं छित्ता ।

तिहुयणमणुसासंता अरिहंता हुंतु मे सरणं ॥१९॥

वयणामएण भुवणं निव्वाविंता गुणेसु ठावंता ।

जिअलोअमुद्धरंता अरिहंता हुंतु मे सरणं ॥२०॥

अच्चब्भुयगुणवंते निअजसससहरपसाहिअदिअंते ।

निअयमणाइअणंते पडिवन्नो सरणमरिहंते ॥२१॥

એક પ્રકારની-સમાન વાણીથી એકજ કાલે સર્વજીવોના સંશ-  
યોને છેદનારા; તેમજ ત્રણેય લોકના લવ્ય જનસમાજ પર ધર્મરૂપ  
શાસનને ચલાવનારા; શ્રીઅરિહંતદેવો મને નિરંતર શરણુ હો. (૧૯)

અમૃતસમા વચનથી ત્રણેય જગતના જીવોની વેદનાને શમા-  
વનારા તેમજ લવ્યજીવોને ગુણના માર્ગે સ્થાપનારા; વળી લવભીરૂ  
આત્માઓને સંસારરૂપ ભયંકર ક્રૂપ-કુવામાંથી ઉદ્ધારનારા; શ્રી  
અરિહંતદેવો મારા શરણુરૂપ હો. (૨૦)

અતિ આશ્ચર્યકારી ગુણોથી શોભાને પામનારા; અને પોતાના  
ચન્દ્રસમાન યશથી દિશાઓના અન્તભાગસુધી ગુણરૂપ પ્રકાશને  
વિસ્તારનારા; તેમજ શાશ્વત-આનાદિ અનન્ત એવા શ્રીઅરિહંત-  
દેવોના શરણુને હું સ્વીકારું છું. (૨૧)

૧ એક અરિહંતની અપેક્ષાએ, શ્રી અરિહંતદેવોને માટે વપરાયેલું  
આ વિશેષણ ન ધટે. પણ ત્રણેય કાલના શ્રી અરિહંતદેવોની અપેક્ષાએ  
આ વિશેષણ સંગત છે.

ઉઝિઙ્ગઅજરમરણાણં સમત્તદુક્ખત્તસત્તસરણાણં ।  
તિહુઅણજણસુહયાણં અરિહંતાણં નમો તાણં ॥૨૨॥

અરિહંતસરણમલસુદ્ધિલદ્ધસુવિસુદ્ધસિદ્ધબહુમાણો ।  
પણયસિરરદ્વયકરકમલસેહરો સહરિસં મણઙ્ગ ॥૨૩॥

---

જરા-વૃદ્ધાવસ્થા અને મરણને સર્વથા ત્યજી દેનારા; તેમજ સંસારના અનેક પ્રકારના દુઃખોથી પીડાતા લવલીઙ્ગ આત્માઓને ધર્મનો માર્ગ દર્શાવવાપૂર્વક સાચા શરણુ-આશ્રયરૂપ; અને ત્રણેય લોકના લબ્યજીવોને સાચું સુખ આપનારા; શ્રી અરિહંતદેવોના ચરણોને હું નમું છું. (૨૨)

\* શ્રીસિદ્ધભગવાનતું શરણુ—

આ મૂળજી શ્રી અરિહંતદેવના શરણુથી કર્મમલની શુદ્ધિ થવાના યોગે; જેને શ્રી શુદ્ધસ્વરૂપમય સિદ્ધપરમાત્મા પરત્વે પૂર્ણ બહુમાન પ્રગટ થયું છે, તે પુણ્યવાન આત્મા; ભકિતથી નમેલા પોતાના મસ્તકને વિષે વિકસ્વર કમલના ડોડાસમાન અંજલિ ભેટીને હર્ષપૂર્વક આ રીતિયે કહે છે. (૨૩)

---

\* મૂલની ૨૩ મી ગાથાથી ૨૬ મી ગાથા સુધી.

કમ્મદુક્ખયસિદ્ધા સાહાવિઅનાણદંસણસમિદ્ધા ।  
સઘ્વદુલ્લહ્સિદ્ધા તે સિદ્ધા હુંતુ મે સરણં ॥૨૪॥

તિઅલોઅમત્થયત્થા પરમપયત્થા અર્ચિતસામત્થા ।  
મંગલસિદ્ધપયત્થા સિદ્ધા સરણં સુહપસત્થા ॥૨૫॥

મૂલુક્ખયપડિવક્ખા અમૂઢલક્ખા સજોગિપચ્ચક્ખા ।  
સાહાવિઅત્તસુક્ખા સિદ્ધા સરણં પરમમુક્ખા ॥૨૬॥

સંસારના મૂલકારણસમા આઠેય પ્રકારના કર્મનો સર્વનાશ કરવા પૂર્વક સિદ્ધતાને પ્રાપ્ત કરનારા; તેમજ આત્માના સ્વાભાવિક ગુણો-જ્ઞાનદર્શન વિગેરેની સમૃદ્ધિથી શોભનારા; અને સર્વ અર્થો-પ્રયોજનોની પ્રાપ્તિથી સિદ્ધ; (ફરી જેને કોઈપણ પ્રકારનું કાર્ય સાધવું બાકી રહ્યું નથી.) એવા શ્રી સિદ્ધભગવંતો મને શરણુ હો.

ત્રણ લોકના મસ્તકપર સિદ્ધશિલાનામના સ્થાનને વિષે રહેલા; તેમજ પરમપદ-મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરનારા; અને અચિન્ત્ય સામર્થ્યથી પરિપૂર્ણ; વળી પરમમંગલભૂત સિદ્ધપદને મેળવીને સદાકાલ અનુપમ આત્મારામ-સુખનો અનુભવ કરવાના કારણે પ્રશસ્ત; એવા શ્રી સિદ્ધભગવંતો મારા શરણુરૂપ હો. (૨૫)

કર્મરૂપ ભાવશત્રુઓનું સર્વથા ઉન્મૂલન કરનારા; તેમજ અમૂઢલક્ષ્ય-સદા ઉપયોગશીલ; વલી જેઓના સ્વરૂપનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ સયોગી કેવલજ્ઞાનીઓજ ફક્ત કરી શકે છે; અને જેઓ સ્વભાવસ્થ પારમાર્થિક સુખનો ઉપભોગ સર્વકાલ કરનારા છે; તે પરમમુક્ત સ્વરૂપ શ્રી સિદ્ધભગવંતો મને શરણુ હો. (૨૬)

પદિપિહ્લિઅપડિણીયા સમગ્ગજ્ઞાણગ્ગિદ્દુભવવીઆ ।

જોઈસરસરણીયા સિદ્ધા સરણં સુમરણીયા ॥ ૨૭ ॥

પાવિયપરમાણંદા ગુણનીસંદા વિભિન્નભવકંદા ।

લહુઈકયરવિચંદા સિદ્ધા સરણં સ્વવિઅદંદા ॥ ૨૮ ॥

ઉવલદ્ધપરમર્ભમા દુલ્લહલંભા વિમુક્કસંરંભા ।

મુવણઘરધરણઘંભા સિદ્ધા સરણં નિરારંભા ॥ ૨૯ ॥

પ્રત્યનીક સમા રાગ દ્વેષ વિગેરેનો તિરસ્કાર કરનારા; તેમજ સંસારના બીજરૂપ સકલકર્મોને અગ્નિની જેમ શુભધ્યાનથી બાળી નાખનારા; અને યોગીશ્વરોને પણ સર્વદા ધ્યેયરૂપ હોવાને કારણે સ્મરણ કરવાને યોગ્ય; એવા શ્રી સિદ્ધલગવંતો મારા શરણ હો. (૨૭)

આત્મરમણતાના યોગે સદાકાલ પરમ આનન્દનો અનુભવ કરનારા; તેમજ સકલગુણોના સારરૂપ; વલી ભવરૂપ કંઈનો સર્વથા ભેદ કરનારા; અને શ્રીકેવલજ્ઞાનના પ્રકાશથી સૂર્ય તેમજ ચન્દ્રના પ્રકાશને તદ્દન આવરી દેનારા; તથા રાગ-દ્વેષ વિગેરે દુઃખરૂપ દંદ્રો-યુગલોના ક્ષય કરનારા; શ્રીસિદ્ધલગવંતો મને શરણ હો. (૨૮)

સર્વથા કર્મનાશના યોગે પરમપ્રજ્ઞસ્વરૂપ ચેતનદશાને અનુભવ કરનારા; વલી જગતમાં દુર્લભ ગણાતા લાભોને મેલવનારા; તેમજ અનેક પ્રકારના પાપમય સમારંભોને ત્યજી દેનારા; અને ત્રણભુવનરૂપ ઘરને સાડા આધારભૂત સ્થંભસમા; તથા કેઈપણ પ્રકારના આરંભોથી રહિત શ્રીસિદ્ધલગવાન મારા શરણ હો. (૨૯)

૧ આરંભ અને સમારંભ બન્ને શબ્દોના ભાવમાં શાસ્ત્રીયદૃષ્ટિએ ભિન્નતા છે.

સિદ્ધસરણે નવબંધેડસાદુગુણજણિઅબહુમાણો ।  
મેઢિણિમિલંતસુપસત્થમત્થઓ તત્થિમં મળઢ ॥૩૦॥

જિઅલોઅબંધુણો કુગઢિસિંધુણો પારગા મહામાગા ।  
નાનાઢઈઈ સિવસુખસાહગા સાદુણો સરણં ॥૩૧॥

\* શ્રી સાધુપુરૂષો શરણુ—

આ મૂળખ લક્ષિતપૂર્વક શ્રીસિદ્ધલગવંતોના શરણુના યોગે,  
જ્ઞાન અને પ્રદક્ષના કારણભૂત સાધુતાશુણ્ય પરત્વે જેને પૂર્ણ અનુ-  
રાગ પ્રગટ્યો છે તે મહાનુભાવ આત્મા; યોતાના પ્રશસ્ત મસ્તકને  
ધરણીપર મૂકીને આ રીતિયે કહે છે— (૩૦)

પદ્મજનિકાયરૂપ જીવલોકના સાચા બંધુ સમા; ગંભીર અને  
અપાર સાગરની જેમ દુર્ગતિના પારને પામનારા; અને મહા-  
ભાગ્યવાન હોવાને કારણે સમ્યગ્જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીની  
આરાધનાના યોગે મોક્ષના સુખને સાધનારા; શ્રી સાધુપુરૂષો  
મારા શરણુ હો. (૩૧)



કેવલિણો પરમોહી વિડલમઈ સુઅહરા જિણમયંમિ ।  
આયરિઅ ઉવજ્ઞાયા તે સઠ્ઠે સાહુણો સરણં ॥૩૨॥

ચડદસદસનવપુઠ્ઠી દુર્યાલસિક્કારસંગિણો જે અ ।  
જિણકપ્પાહાલંદિઅ પરિહારવિસુદ્ધિસાહુ અ ॥૩૩॥

લીરાસવમહુઆસવસંભિન્નસ્સોઅકુદ્ધુદ્ધી અ ।  
ચારણવેડવિવપયાણુસારિણો સાહુણો સરણં ॥૩૪॥

કેવલજ્ઞાનને ધરનારા; પરમાવધિજ્ઞાનને ધરનારા, તથા વિપુલ-  
મતિ મનઃ પર્યાયજ્ઞાનના ધારક; તેમજ જિનમાર્ગમાં રહેલા આચાર્ય-  
દેવો અને ઉપાધ્યાયદેવો વિગેરે પદસ્થા, તે સર્વ સાધુતાશુભમાં  
એકસમાન સાધુજનો મને શરણુ રૂપ હો. (૩૨)

વલી ચૌદપૂર્વને ધરનારા; દશપૂર્વને ધરનારા; અને નવપૂર્વને  
ધરનારા પૂર્વધર મહાપુરૂષો, તેમજ બાર અંગના ધારક; અને  
અગીયાર અંગના ધારક વિગેરે અંગસૂત્રોના ધરનારા સાધુ મહા-  
ત્માઓ; તથા જિનકલ્પને અંગીકાર કરનારા; યથાલન્દિક ચારિત્રવાળા  
અને પરિહાર વિશુદ્ધિ સંયમવાળા વિગેરે વિશુદ્ધ સંયમને પાળનારા  
નિર્ગન્થ સાધુપુરૂષો મને શરણુ હો. (૩૩)

તથા ક્ષીરાશ્રવલઙ્ગિને ધરનારા; મધ્વાશ્રવલઙ્ગિને ધરનારા  
તેમજ સલિન્નશ્રીતાલઙ્ગિના ધારક વિગેરે લઙ્ગિધારી મુનિવરો;  
વળી કોષ્ઠયુદ્ધિના ધરનારા સાધુઓ; અને ચારણુશ્રમણુસાધુઓ,  
તથા વૈક્રિયલઙ્ગિના ધારક અને પદાનુસારી લઙ્ગિના ધરનારા મહા-  
પુરૂષો; વિગેરે સાધુ મહાત્માઓ મને શરણુભૂત હો. (૩૪)

ઉજ્જયવદ્ધરવિરોહા નિચ્ચમદોહા પસંતમુહસોહા ।  
અભિમયગુણસંદોહા હ્યમોહા સાહુણો સરણં ॥૩૫॥

સ્વંદિઅસિણેહદામા અકામધામા નિકામસુહકામા ।  
સુપુરિસમણાભિરામા આયારામા મુળી સરણં ॥૩૬॥

મિલ્હિઅવિસયકસાયા ઉજ્જયઘરઘરણિસંગસુહસાયા  
અકલિઅહરિસવિસાયા સાહૂ સરણં ગયપમાયા ॥૩૭॥

વૈર વિરોધ વિગેરેને ત્યજી દેનારા; તેમજ સદાકાલ અદ્રોહવૃ-  
ત્તિવાલા; અને સર્વદા પ્રસન્નતાપૂર્ણ મુખથી શોભાને ધરનારા; વળી-  
જ્ઞાન આદિ ઉત્તમગુણોનું બહુમાન રાખનારા; તથા કર્મસમૂહની મૂલ-  
જડસમા મોહને હણનારા શ્રીસાધુ પુરૂષોનું મને શરણુ હો. (૩૫)

સ્નેહરૂપ બંધનને તોડી નાંખનારા; અને નિર્વિકારસ્થાનમાં  
વાસ કરનારા; તેમજ વિકારરહિત સ્વાભાવિક સુખની અભિલાષા  
રાખનારા; વળી સત્પુરૂષોના મનને આનન્દ આપનારા; તથા સદાકાલ  
આત્મામાં રમનારા શ્રી સાધુજનો મારા શરણુ હો. (૩૬)

પાંચેય ઇન્દ્રિયોના વિષયોને તેમજ ચાર પ્રકારના કષાયોને દૂર  
કરનારા; ઘર તથા સ્ત્રીસંગના પરિણામ કટુ સુખોને ઇચ્છાપૂર્વક  
ત્યજી દેનારા; અને ઇષ્ટવિયોગ યા અનિષ્ટસંયોગ વિગેરેમાં હર્ષ કે  
શોક આદિથી રહિત; વળી નિરંતર પ્રમાદને ત્યજનારા; શ્રી સાધુ  
પુરૂષો મને શરણુરૂપ હો. (૩૭)

હિંસાહ્રદોસસુન્ના કયકારુન્ના સયંમુરુપ્પન્ના ।

અજરામરપહ્વુન્ના સાહૂ સરણં સુકયપુન્ના ॥૩૮॥

કામવિહંબણચુક્કા કલિમલમુક્કા વિમુક્કચોરિક્કા ।

પાવરયસુરયરિક્કા સાહૂ ગુણરયણચચ્ચિક્કા ॥ ૩૯ ॥

સાહુત્તસુદ્ધિયા જં આયરિઆઈ તઓ ય તે સાહૂ ।

સાહુભણિણ ગહિયા તમ્હા તે સાહુણો સરણં ॥૪૦॥

હિંસા આદિ મહાદોષોને ત્યજી દેનારા; કરુણાભાવને ધરનારા; તેમજ સ્વયંભૂરમણ સાગરના જેવી વિસ્તીર્ણ બુદ્ધિવાલા; તથા અજરા-મર અવસ્થારૂપ મોક્ષના માર્ગે ગતિ કરનારા; અને અતિશય પુણ્ય-વાન શ્રી સાધુજનો મારા શરણુભૂત હો. (૩૮)

કામ-વિષયવિકારની વિટંબણુઓથી મૂકાયેલા; અને પાપના મલથી રહિત; ચોરી બિગેરેનો ત્યાગ કરનારા; વલી પાપરૂપ રજના કારણુભૂત મૈથુન-વિષયકીડાને મૂકી દેનારા; તથા સાધુના ગુણસ્વરૂપ નિર્મલ રત્નની કાન્તિથી શોભાને ધરનારા શ્રી સાધુપુરુષો મને શરણુ હો. (૩૯)

આચાર્ય તેમજ ઉપાધ્યાય વિગેરે પદસ્થો, સાધુતામાં સારી રીતિયે ઉજમાલ છે, તે કારણે આચાર્ય વિગેરે પદસ્થો સાધુ ગણાય છે. સામાન્ય રીતિયે સાધુ કહેવાથી તેઓ પણ સાધુ તરિકે સમજાય છે. એથી એ સાધુપુરુષો મને શરણુ હો. (૪૦)

પડિવન્નસાહુસરણો સરણં કાઁં પુણોવિ જિણધર્મં ।  
પહરિસરોમંચપવંચકંચુઅંચિઅતણૂ મળઙ્ઘ ॥ ૪૧ ॥

પવરસુકણ્હિં પત્તં પત્તેહિવિ નવરિ કેહિવિ ન પત્તં ।  
તં કેવલિપન્નત્તં ધર્મં સરણં પવન્નોઽહં ॥ ૪૨ ॥

પત્તેણ અપત્તેણ ય પત્તાણિ અ જેણ નરસુરસુહાહં ।  
મુક્કસુહં પુણ પત્તેણ નવરિ ધર્મો સ મે સરણં ॥ ૪૩ ॥

શ્રી જિનકથિત ધર્મહું શરણુ—

આ મૂળજી શ્રી સાધુપુરૂષોના શરણુના સ્વીકારથી, અતિ હર્ષના યોગે કંચુકની પેઠે જેના શરીરની રોમરાજી-ફંવાટાનો સમૂહ વિકસ્વર થયો છે, એવો લાગ્યવાન આત્મા શ્રી જિનકથિત ધર્મના શરણુને અંગીકાર કરવાને સાફ ફરી આ રીતિયે બોલે છે—

સામાન્ય પુણ્યવાન આત્માઓને નહિ પ્રાપ્ત થનાર; તે કારણે પ્રવર સુકૃતના યોગેજ પ્રાપ્ત થઈ શકનાર; શ્રી સર્વજ્ઞલાપિત ધર્મના પુણ્ય શરણુને હું સદાકાલ સ્વીકારું છું. (૪૨)

શ્રી જિનકથિત ધર્મની પ્રાપ્તિ વિના પણ, મનુષ્યગતિ અને દેવગતિનાં સુખો મળી શકે છે. જ્યારે મોક્ષનાં શાશ્વતસુખોનો લાભ શ્રી જિનલાપિત ધર્મની આરાધનાના યોગેજ મળે છે. માટે તે શ્રી જિનકથિત ધર્મજી મારા શરણુરૂપ હો. (૪૩)

નિહલિઅકલુસકમ્મો કયસુહજમ્મો સ્વલીકયઅહમ્મો  
પ્રમુહપરિણામરમ્મો સરણં મે હોડ જિણધમ્મો ॥૪૪॥

કાલત્તણ્ણવિ ન મયં જમ્મણજરમરણવાહિસયસમયં ।  
અમયં વ બહુમયં જિણમયં ચ સરણં પવન્નોહં ॥

પસમિઅકામપમોહં દિટ્ઠાદિટ્ઠેસુ ન કલિઅવિરોહં ।  
સિવસુહફલયમમોહં ધમ્મં સરણં પવન્નોહં ॥૪૬॥

મલીન પાપકર્મેના નાશ કરનાર; તેમજ જન્મને પવિત્ર  
અને સફલ બનાવનાર; વળી અધર્મેને દૂર કરનાર; અને આરાધક  
આત્માઓને આદિકાલમાં તથા અન્તકાલમાં સુખકર-સુંદર શ્રી  
જિનપ્રણીત ધર્મ મને સર્વદા શરણુ હો. (૪૪)

ત્રણેય કાલમાં અમર-અવિનશ્વર; વળી જન્મ જરા અને મરણ  
રૂપ સેંકડો આધિઓને શમાવનાર; તથા અમૃતની પેઠે લવ્ય  
આત્માઓને સર્વકાલ ઇષ્ટ; શ્રી જિનમતના શરણુને હું સ્વીકારૂ છું.

કામના ઉન્માદને સારીરીતિયે શમાવનાર; તેમજ પ્રત્યક્ષ યા  
પરોક્ષ પદાર્થોને અવિરૂદ્ધપણે પ્રકાશનાર; વળી મોક્ષના આત્યન્તિક  
સુખરૂપ ફલને આપનાર; શ્રી જિનભાષિત ધર્મનું મને શરણુ હો.

નરયગઙ્ગમણરોહં ગુણસંદોહં પવાઙ્ગનિક્ષોહં ।  
નિહ્ણિઅવમ્મહજોહં ધમ્મં સરણં પવન્નોઽહં ॥૪૭॥

ભાસુરસુવન્નસુંદરરયણાલંકારગારવમહગ્ધં ।  
નિહિમિવ દોગચ્ચહરં ધમ્મં જિણદેસિઅં વંદે ॥૪૮॥

ચતુસરણગમણસંચિઅસુચરિઅરોમંચઅંચિયસરીરો ।  
કયદુક્કઙ્ગરિહાઅસુહકમ્મક્ષયકંચિરો ભણઙ્ ॥૪૯॥

નરક આદિં દુર્ગતિના ગમનને રોકનાર; તેમજ અનુપમ ગુણ સમૂહનો આધાર; વળી પ્રબળ વાદિજનોથી પણ અક્ષોભય; અને કામરુપ સમર્થ ચોદ્ધાને હણનાર; શ્રીજિનકથિત ધર્મ મારા શરણુરુપ હો.

પ્રકાશવાલા સુવર્ણ તેમજ સુંદર રત્નોના અલંકારો વિગેરેથી મહામૂલ્યવાન નિધિ-ધનભંડારની જેમ દુર્ગતિના પતનરૂપ દારિદ્ર-તાનો નાશ કરનાર શ્રીજિનભાષિત ધર્મને હું વંદન કરું છું. x (૪૮)

\*પૂર્વકૃત દુષ્કૃતની નિન્દા—

આ મૂળખ અતિ હર્ષપૂર્વક આરેય શરણુઓના સ્વીકારવાથી, સુકૃતના યોગે જેના શરીરની રોમરાણ વિકસ્વર થઈ છે, એવો પુણ્યવાન આત્મા, પૂર્વકૃત દુષ્કૃતની નિન્દા કરવાપૂર્વક અશુભ કર્મના ક્ષયની અભિલાષાવાલો આ મૂળખ કહે છે— (૪૯)

x આ ગાથામાં નિધિ-ભંડારના સ્વરૂપને દર્શાવનારા **સુવર્ણ**—વિગેરે વિશેષણો ધર્મને પણ એક દૃષ્ટિએ ઘટી શકે છે.

\* મૂળ ગાથા ૪૯ થી ૫૪ સુધી.

इहभविअमन्नभविअं मिच्छत्तपवत्तणं जमहिगरणं ।  
जिणपवयणपडिकुट्टं दुट्ठं गरिहामि तं पावं ॥५०॥

मिच्छत्ततमंघेणं अरिहंताइसु अवन्नवयणं जं ।  
अन्नाणेण विरइयं इण्ह गरिहामि तं पावं ॥५१॥

सुअधम्मसंघसाहुसु पावं पडिणीअयाइ जं रइअं ।  
अन्नेसु अ पावेसुं इण्ह गरिहामि तं पावं ॥५२॥

શ્રીજ્ઞેનશાસનમાં સર્વથા નિષિદ્ધ ગણ્યાતી મિથ્યાત્વના પ્રવર્તનરૂપ અધિકરણની પાપપ્રવૃત્તિઓ; આ ભવમાં કે અન્ય ભવમાં મારાથી અજ્ઞાન વિગેરેના યોગે અચરાધ ગઈ હોય તે સર્વ પાપ-પ્રવૃત્તિઓને હું નિન્દુ છું. પુનઃ પુનઃ શુરુની સાક્ષીએ ગર્હુ છું.

મિથ્યાત્વરૂપ અંધકારથી અંધ બનીને, મેં શ્રી અરિહંતદેવ આદિ લોકોત્તર ઉપકારી મહાપુરૂષોના અવર્ણવાદ ઉચ્ચાર્યા હોય; અજ્ઞાનતાના યોગે જીવનકાલ દરમ્યાન અચરાધ ગયેલ તે સર્વ પાપકાર્યોને આને હું નિન્દુ છું-ગર્હુ છું. (૫૧)

શ્રી શ્વતધર્મ, તેમજ શ્રી સંઘ, અને સાધુપુરૂષો વિગેરે શ્રી જિનકથિત ધર્મના અનુપમ આદર્શનરૂપ સ્થાનોને અંગે, શત્રુ-ભાવથી-પ્રત્યનીકભાવથી અવર્ણવાદ આદિ જે કાંઈ પાપ મેં આચર્યું હોય, તેમજ અન્ય જે કાંઈ પાપો મારાથી અચરાયા હોય, તે સર્વ પાપોને હમણાં હું ગર્હુ છું. (૫૨)

અન્નેસુ અ જીવેસું મિત્તીકરુણાઇગોયરેસુ કયં ।  
પરિઆવળાઇ દુક્કલં ઇણિહ ગરિહામિ તં પાવં ॥૫૩॥

જં મળવયકાણિહિં કયકારિઅઅણુમઈહિં આયરિયં ।  
ધમ્મવિરુદ્ધમસુદ્ધં સવ્વં ગરિહામિ તં પાવં ॥૫૪॥

અહ સો દુક્કડગરિહાદલિડકડદુક્કડો ફુલં મળઇ ।  
સુકડાણુરાયસમુદ્ધપુન્નપુલયંકુરકરાલો ॥ ૫૫ ॥

વળી મૈત્રી, કરૂણા તેમજ ઉપેક્ષાને યોગ્ય એવા અન્ય જીવોને પરિતાપના-સંશ્લેષ ઉપજાવવાપૂર્વક મેં જે કાંઇ દુઃખ આપ્યું હોય, આવોક કે પરલોક સંબંધી ભૂતકાલીન તે સર્વ દુષ્કૃતોને હમણાં હું ગર્હ છું. (૫૩)

મન, વચન તેમજ કાયાથી કરવા કરાવવા અને અનુમોદવા દ્વારાયે જે કાંઇ શ્રી જિનભાષિત ધર્મની વિરુદ્ધનું અશુભ-અશુદ્ધ, મારાથી અચરાઇ ગયું હોય તે સર્વ પ્રકારના પાપને આજે હું નિન્દુ છું-ગુરૂની સાક્ષીએ ગર્હુ છું. (૫૪)

×સુકૃતની અનુમોદના—

આ મૂળજ, પૂર્વજીવનનાં દુષ્કૃતોની નિન્દાથી પાપકર્મોનો નાશ કરનાર; વળી સુકૃતના અનુરાગ-બહુમાનના યોગે વિકસ્વર બનેલી પુણ્યમય રોમરાજીથી શોભાને ધારણ કરનાર; તે ભાગ્યવાન આત્મા પ્રગટપણે આ રીતિયે સુકૃતની અનુમોદના કરે છે. (૫૫)

× ૫૫ મી ગાથાથી ૫૮ મી ગાથા સુધી.



અરિહત્તં અરિહંતેસુ જં ચ સિદ્ધત્તણં ચ સિદ્ધેસુ ।  
આયસરં આયસિણ ઉજ્જાયત્તં ઉવજ્જાણ ॥ ૫૬ ॥

સાહુણ સાહુચરિઅં ચ દેસવિરહં ચ સાવયજણાણં ।  
અણુમદ્ધે સઠ્ઠેસિં સમ્મત્તં સમ્મદિટ્ઠીણં ॥ ૫૭ ॥

અહકા સઠ્ઠં ચિઅ વીઅરાયવયણાણુસારિ જં સુકયં ।  
કાલત્તણ્ણિ તિવિહં અણુમોણ્ણમો તયં સઠ્ઠં ॥ ૫૮ ॥

શ્રી અરિહંતદેવોનો ધર્મતીર્થનાં પ્રવર્તનરૂપ અરિહંતતાશુભુ; શ્રીસિદ્ધપરમાત્માનો સ્વસ્વરૂપની રમણતારૂપ સિદ્ધત્વશુભુ; અને શ્રી આચાર્યદેવોનો પાંચ પ્રકારના આચારોના પાલવા પલાવવારૂપ આચાર્યત્વશુભુ; શ્રીઉપાધ્યાયદેવોનો પાંચેય પ્રકારના સ્વાધ્યાયનું પ્રવર્તન કરાવવારૂપ વાચકતાશુભુ; શ્રીસાધુપુરૂષોનો સાધુ-નિર્મલ ચારિત્રના આચરણસ્વરૂપ સાધુત્વશુભુ; શ્રીજિનકથિત ધર્મના આરાધક શ્રાવકવર્ગનો દેશવિરતિરૂપ શ્રાવકતાશુભુ; અને શ્રીસમ્યજ્ઞદિ-આત્માઓનો શ્રીજિનભાષિત તત્ત્વોની શ્રદ્ધારૂપ સમ્યજ્ઞદર્શનશુભુ; આ મૂળજ ધર્મના નાયક તેમજ ધર્મના આરાધક આત્માઓના સર્વ પ્રકારના લોકોત્તરશુભોની હું અનુમોદના કરૂ છું. (૫૬-૫૭)

અથવા ઘણું કહેવાથી સર્થે, શ્રીજિન-વીતરાગના વચનને અનુસરનારૂં ધર્મોપદેશનરૂપ જે કાંઈ સુકૃત, મન-વચન અને કાયાથી કરવા કરાવવા કે અનુમોદવા દ્વારાયે ત્રણેય કાલમાં મેં આચર્યું હોય, તે સર્વ પ્રકારના સુકૃતની હું પુનઃ પુનઃ અનુમોદના કરૂ છું. (૫૮)

સુહપરિણામો નિચ્ચં ચડસરણગમાઈ આયરં જીવો ।  
કુસલપયડીઝ બંધઈ બદ્ધાઝ સુહાણુબંધાઝ ॥૫૯॥

મંદણુભાવા બદ્ધા તિવ્વણુભાવાઝ કુણઈ તા ચેવ ।  
અસુહાઝ નિરણુબંધાઝ કુણઈ તિવ્વાઝ મંદાઝ ॥૬૦॥

તા ઇયં કાયવ્વં બુહેહિ નિચ્ચંપિ સંકિલેસમ્મિ ।  
હોઈ તિકાલં સમ્મં અસંકિલેસંમિ સુકયફલં ॥૬૧॥

ફલનો સામાન્ય નિર્દેશ†

સર્વકાલ શુભ પરિણામવાળો મહાનુભાવ આત્મા, “ચાર શરણાઓનો સ્વીકાર, પૂર્વકૃતની નિંદા અને સુકૃતની અનુમોદના” આ ત્રણેય પ્રકારની વસ્તુનાં સેવનથી પુણ્ય પ્રકૃતિઓને બાંધે છે. તથા પૂર્વે બાંધેલ અશુભ પ્રકૃતિઓને શુભ અનુબંધવાળી કરે છે.

વળી તે મહાભાગ આત્મા, પૂર્વકાલમાં બાંધેલી મંદરસવાળી શુભપ્રકૃતિઓને તીવ્ર રસવાળી કરે છે. તેમજ પૂર્વે બંધાઈ ગયેલી મંદરસવાળી અશુભપ્રકૃતિઓને અનુબંધ રહિત કરે છે. તથા તીવ્ર-રસવાળી અશુભપ્રકૃતિઓને મંદરસવાળી કરે છે. (૬૦)

આ કારણે પંડિતપુરૂષોએ; સંકલેશ-રોગાદિના સમયે આ ત્રણેય વસ્તુઓનું આરાધન હંમેશા કરવું જોઈએ. તેમજ અસંકલેશ અવસ્થામાં પણ આત્મજાગૃતિને માટે ત્રણેય કાળ આ વસ્તુઓનું સેવન કરવું. જે કારણે આ વસ્તુઓનું સેવન સુકૃતાના ઉપાર્જનરૂપ ફલનું નિમીચ છે. (૬૧)

+ મૂલ ત્રિથા ૫૩ થી ૬૩ સુધી.

ચડરંગો જિણધમ્મો ન કઓ ચડરંગસરણમવિ ન કયં ।

ચડરંગમ્બુચ્છેઓ ન કઓ હા હારિઓ જમ્મો ॥૬૨॥

इअजीवपमायमहारिवीरमहंतमेअमज्झयणं ।

झाएसु तिसंझमवंझकारणं निव्वुइसुहाणं ॥६३॥

મનુષ્યલવને પામવા છતાંયે, દાન-શીલ તપ-અને ભાવરૂપ ચારેય અંગવાલો શ્રીજિનકથિત ધર્મ જેણે ન કર્યો હોય; ચાર પ્રકારના શરણુસ્થાનો જેણે ન સ્વીકાર્યા હોય; અને પૂર્વદુષ્ટતાની નિંદા કે સ્વ-પરના સુકૃતની અનુમોદના જેણે ન કરી હોય; તથા ચાર-ગતિસ્વરૂપ સંસારનો નાશ જેણે ન કર્યો હોય; તેનો મનુષ્યજન્મ ખરેખર નિષ્ફલ સમજવો. (૬૨)

હે આત્મન્ ! શ્રી અરિહંત આદિ ચારે પ્રકારના શરણુ-સ્થાનો વિગેરે ત્રણેય વસ્તુઓનું પ્રતિપાદન કરનાર આ ચઉસરણુપયત્તા સૂત્રનું અધ્યયન, તારે ત્રિકાલ કરવું જોઈએ. કારણકે-આ પ્રકારનું અધ્યયન, પ્રમાદરૂપ મહાન્ શત્રુને હતનાર છે. પરિણામે ભદ્ર-કલ્યાણરૂપ છે. તેમજ મોક્ષસુખના અવન્ધ્ય-સફલ કારણરૂપ છે. (૬૩)



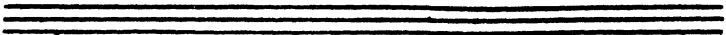
૧૪ મૂલગાથામાં 'વીરમહંત' એ પદથી અન્યકારનું નામ પણ ગર્ભિતરીતિયે સૂચિત થયું છે.

( ૨ )

શ્રુતસ્થવિર શ્રીવીરભદ્રમહામુનિ પ્રણીત—

શ્રી આરપચ્ચક્ષાણ પઢ્ણયમ્

[મૂલ ગાથા. (૭૦); અને ભાવાનુવાદ.]



## સૂચના

° °

ત્રણ આયંબીલની તપશ્ચર્યા પૂર્વક. સુવિહીત ગુરૂની  
પાસે વિધિ મૂજબ આ પચત્તા સૂત્રનો પાઠ  
લેવો જોઈએ.

---

(૨)

દેસિક્કદેસવિરઓ સમ્મદિદ્દી મરિજ્જ જો જીવો ।  
તં હોઝ બાલપંડિયમરણં જિણસાસણે ભણિયં ॥૧॥

બાલપંડિતમરણુનું સ્વરૂપ \*

સર્વવિરતિ ધર્મની અપેક્ષાએ, હિંસા આદિ પાપોનો એક દેશ ત્રસ હિંસા વિગેરે; તેનો એક દેશ-સંકલ્પપૂર્વક નિરપરાધી જીવોની નિરપેક્ષપણે હિંસા; આ મૂળજ દેશના એક દેશ હિંસા વિગેરે પાપોથી વિરત સમ્યગ્દષ્ટી આત્મા, સમાધિપૂર્વક મરણુને પામે તે મરણુ શ્રી જૈનશાસનમાં બાલપંડિતમરણુ કહેવાય છે.(૧)

\* શ્રીજૈનશાસનમાં પાંચ પ્રકારના મરણો દર્શાવ્યા છે. જીવનકાલની સઘળી પ્રવૃત્તિઓનું અન્તિમ પરિણામ મરણુની દશાથી માપી શકાય છે. બાલપંડિતમરણુ પંડિતમરણુ અને પંડિતપંડિતમરણુ એ ત્રણેય મરણો ક્રમશઃ અનુપમકોટિનાં ગણાય છે. જ્યારે બાલબાલમરણુ અને બાલમરણુ એ બન્ને પ્રકારનાં મરણો સામાન્યકોટિનાં છે. અન્યકાર મહામુનિ શ્રી વીરભદ્રન્નપિ, આ આઉરપચ્ચક્રાણુપચ્ચા નામના ગ્રન્થમાં સમાધિમરણુને પામવા ઇચ્છનાર પુણ્યવાન આત્માઓના હિતને માટે આ પાંચેય મરણો-માંના અનુપમકોટિનાં મરણુનું સ્વરૂપ સંક્ષેપથી દર્શાવે છે. શરૂમાં મૂલ-ગાથા ૧ થી ૯ સુધી, બાલપંડિતમરણુનું સ્વરૂપ દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

૨૫/

પંચ ય અણુવ્યાદં સત્ત ઉ સિવ્વા ઉ દેસજઙ્ઘમ્મો ।  
સઠ્ઠેણ વ દેસેણ વ તેણ જુઓ હોઈ દેસજઈ ॥૨॥

પાણિવહમુસાવાણ અદત્તપરદારનિયમણેહિં ચ  
અપરિમિઙ્છાઓઽવિ ય અણુવ્યાદં વિરમણાદં ॥૩॥

જં ચ દિસાવેરમણં અણત્થદંડાઉ જં ચ વેરમણં ।  
દેસાવગાસિયંપિ ય ગુણવ્યાદં ભવે તાદં ॥ ૪ ॥

શ્રી જિનકથિતધર્મના અધિકારભેદથી મુખ્ય બે પ્રકારો છે. સર્વવિરતિધર્મ અને દેશવિરતિધર્મ આ બન્ને ધર્મના પ્રકારો છે. સર્વવિરતિધર્મ પાંચ મહાવ્રતમય છે. દેશવિરતિધર્મમાં પાંચ આણુવ્રતો, ત્રણ ગુણુવ્રતો અને ચાર શિક્ષાવ્રતો ગણાય છે. સર્વથી વિરતિને આદરનાર સર્વવિરત ગણાય છે. દેશથી વિરતિને આચરનારા દેશવિરત કહેવાય છે. (૨)

જીવની હિંસા, જૂઠું-મૃષાવચન, નહિં આપેલું લેવું-અદત્તનું ગ્રહણ, પરસ્ત્રીગમન અને પરિભ્રાણરહિત-નિર્મર્યાદાપૂર્વક ધન વિગેરે બાહ્યપદાર્થોનો સંગ્રહ, આ મૂળબ પાંચેય પાપોની દેશથી વિરતિ કરવી—નિયમ કરવો એ દેશવિરતિ ધર્મના આણુવ્રતો—લઘુવ્રતો છે. (૩)

દિશાઓમાં ગમનાગમનની મર્યાદા કરવારૂપ દિગ્વિરમણુવ્રત, આત્માને દંડરૂપ બનતી નિરર્થકની પ્રવૃત્તિઓનું રોકાણ અનર્થ-દંડ વિરમણુવ્રત અને દેશાવકાશિકવ્રત આ ત્રણેય ગુણુવ્રતો ગણાય છે. દેશવિરતિધર્મના પાંચ આણુવ્રતોની પાલનામાં આ વ્રતો સહાયક છે. માટે મૂલ આણુવ્રતોના ગુણરૂપ છે. (૪)

ભોગાણં પરિસંખા સામાઙ્ય અતિહિસંવિભાગો ય ।  
પોસહવિહી ય સઘ્વો ચડરો સિખ્વાડ વુત્તાઓ ॥ ૫ ॥

આસુક્કારે મરણે અચ્છિન્નાય ય જીવિયાસાણ ।  
નાણ્હિ વા અમુક્કો પચ્છિમસંલેહણમકિચ્છા ॥ ૬ ॥

આલોઙ્ય નિસ્સલ્લો સઘરે ચેવારુહિત્તુ સંથારં ।  
જઙ્ મરઙ્ દેસવિરઓ તં વુત્તં બાલપંડિયયં ॥ ૭ ॥

ભોગ અને ઉપભોગરૂપ ગણાતા પદાર્થોનું નિયમન ભોગોપ-  
ભોગ વિરમણુવ્રત. રાગ અને દ્રેષની પરિણિતિથી પર બનીને એ  
ઘડિના કાલ સુધી સમતાની પ્રાપ્તિ માટેનું આરાધન સામાયિક-  
વ્રત, અને અતિથિ—સાધુના પાત્રમાં વિધિપૂર્વકનો સદુપયોગ  
અતિથિસંવિભાગવ્રત, વલી આહાર વિગેરેના ત્યાગ કરવાપૂર્વક  
આત્મધર્મને પોષણ આપનારી નિરવધ પ્રવૃત્તિ પોષધવ્રત છે. આ  
ચારેય શિક્ષાવ્રતો કહેલાં છે. (૫)

અચાનક મરણકાલ પ્રાપ્ત થાય, તથા જીવવાની આશા રહી  
હોય, વલી સંલેખનને સાડ સ્વજનોની અનુમતિ ન મલી હોય,  
આ ત્રણમાંથી એક કોઈ કારણે મૃત્યુના અવસરે; સંલેખનારૂપ  
અન્તિમ આરાધના ન થઈ શકે તો, દેશવિરતિધારી શ્રાવક,  
શક્યને મૂકીને, આલોચનાપૂર્વક પોતાના ધરમાં સંથારા ઉપર  
રહીને, મરણને પામે તે બાલપંડિત મરણ ગણાય છે. દેશથી  
વિરત હોવાને કારણે દેશવિરતિને ધરનારો શ્રાવક બાલપંડિત  
કહેવાય છે. (૬-૭)



જો ભક્તપરિત્રાણ ઉવક્લમો વિતથેણ નિદ્દિટ્થો ।  
 સો ચેવ બાલપંડિયમરણે નેઓ જહાજુગ્ગં ॥ ૮ ॥

વેમાણિણસુ કપ્પોવગેસુ નિયમેણ તસ્સ ઉવવાઓ ।  
 નિયમા સિજ્ઞહ્મં ઉક્કોસણ સો સત્તમંમિ ભવે ॥ ૯ ॥

ઇય બાલપંડિયં હોઇ મરણમરિહંતસાસણે દિટ્ઠં ।  
 ઇત્તો પંડિય પંડિયમરણં વુચ્છં સમાસેણં ॥ ૧૦ ॥

શ્રી ભક્તપરિત્રા નામના અધ્યયનમાં વિસ્તારપૂર્વક જે વિધિનો નિર્દેશ કર્યો છે. તે વિધિનું આરાધન બાલપંડિતમરણને પામનાર આત્માઓએ અવશ્ય કરણીય છે. માટે એને જાણવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. (૮)

આ મૂળબની વિધિથી બાલપંડિતમરણને પામનાર ભાગ્યવાન આત્મા; સમાધિપૂર્વક મરણને પામી વૈમાનિકમાં કલ્પોપન્ન-દેવલોકને વિષે ઉત્પન્ન થાય છે, તેમજ આવા પ્રકારની જાગૃતદેશમાં રહેનારો તે ભાગ્યવાન ઉત્કૃષ્ટથી સાતમા લવને વિષે નિયમા મોક્ષને મેળવે છે. (૯)

શ્રી અરિહંતદેવના શાસનમાં બાલપંડિતમરણનું સ્વરૂપ આ મૂળબ દર્શાવેલું છે. હવે પંડિતમરણનું સ્વરૂપ સંક્ષેપથી હું અહીં દર્શાવું છું. વિદ્વાન પુરૂષોએ એકાગ્ર બનીને તે સાંભળવું જોઈએ. કારણકે પંડિતમરણ અનુપમ કોટિનું મરણ ગણાય છે. (૧૦)

इच्छामि भंते ! उत्तमद्वं पडिक्कमामि अईयं पडिक्क-  
मामि अणागयं पडिक्कमामि पच्चुप्पन्नं पडिक्कमामि,  
कयं पडिक्कमामि कारियं पडिक्कमामि अणुमोइयं  
पडिक्कमामि, मिच्छत्तं पडिक्कमामि असंजमं पडि-

સર્વદુષ્ટોત્તમ પ્રતિક્રમણુ \*

પંડિતમરણુને સ્વીકારનાર સાધુપુરૂષ ગુરૂજનની સમક્ષ પોતાનાં સર્વપ્રકારના દુષ્ટોત્તમે આ મૂળ્ય પડિક્કમે+ છે—હે ભગવન્ ! અનશનને સ્વીકારવા અગાઉ સામાન્યપણે સઘલાં પાપવ્યાપારોને હું પડિક્કમું છું. વલી વિશેષતઃ ભૂતકાલીન પાપોને નિન્દા દ્વારાયે પડિક્કમું છું. તેમજ પચ્ચક્રખાણુ કરવાપૂર્વક ભાવિકાલના પાપોને પડિક્કમું છું. અને સંવરથી વર્તમાનકાલના પાપોને હું પડિક્કમું છું.

જીવનકાલ દરમ્યાન મેં સ્વયં કરેલા પાપોને હું પડિક્કમું છું; અન્યની પાસે કરાવેલા પાપોને હું પડિક્કમું છું. અને સ્વ કે પરના પાપોની અનુમોદનાને હું પડિક્કમું છું; તથા પાપના મૂલ કારણ મિથ્યાત્વને પડિક્કમું છું; અવિરતિને પડિક્કમું છું.

\* સર્વવિરતિ ધર્મનું આરાધન કરનારા નિર્ઘન્ય સાધુપુરૂષો, શ્રી જ્ઞેનશાસનમાં પંડિતમરણુને અંગીકાર કરવાને યોગ્ય છે. પોતાના મૃત્યુકાલને નજીક જાણીને પંડિતમરણુને અંગીકાર કરવાને તૈયાર થનારા સાધુએ, ગીતાર્થ-ગુરૂની સમીપે પોતાના સર્વ દુષ્ટોત્તમે પડિક્કમવા જોઈએ. કારણકે દુષ્ટોત્તમું પડિક્કમણુ એટલે કે દુષ્ટોત્તમી પાછા હઠવું એ સમાધિમરણુનું અંગ છે.

+ અહિંથી શરૂ થતા મૂલપાઠ ગદ્યરૂપે છે. પડિક્કમવું એટલે પાછા હઠવું. પાપોનું પડિક્કમણુ એટલે પાપોથી પાછા હઠવું.

ક્રમામિકસાયં પઢિક્રમામિ પાવપ્પઓગં પઢિક્રમામિ,  
મિચ્છાદંસણપરિણામેસુ વા ઇહલોગેસુ વા પરલોગેસુ  
વા સચ્ચિત્તેસુ વા અચ્ચિત્તેસુ વા પંચસુ ઇંદિયત્થેસુ વા,  
અન્નાણંજ્ઞાણે અણાર્યારંજ્ઞાણે, કુદસંસંજ્ઞાણે કોહંજ્ઞાણે  
માણંજ્ઞાણે માયંજ્ઞાણે લોભંજ્ઞાણે રાગંજ્ઞાણે દોસંજ્ઞાણે

મિથ્યાદર્શનના પરિણામને વિષે, ઇહલોકને વિષે કે પરલોકને વિષે, વળી સચિત્ત પદાર્થોને વિષે કે અચિત્તપદાર્થોને વિષે તથા પાંચ ઇન્દ્રિયોના શબ્દાદિ વિષયોને વિષે, કોઈપણ નિમિત્તથી સુતા કે જગતાં મેં જે કાંઈ હુકૃત ચિન્તવ્યું હોય તેને હું પડિક્કમું છું. માફ તે સર્વ હુકૃત મિથ્યા થાઓ !

નીચે કહેવાતા ૬૩ પ્રકારના નિમિત્તોથી, સુતાં કે જગતાં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર તેમજ અનાચારરૂપ હુકૃત મેં ચિન્તવ્યું હોય, તે સર્વ પ્રકારનું માફ હુકૃત મિથ્યા થાઓ. તે નિમિત્તો આ મૂળખ—૧ જ્ઞાનપર કંટાળો આવવાના યોગે અજ્ઞાન સાફ એ વિકલ્પ કર્યો. ૨ આચારવિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિઓનો વિકલ્પ કર્યો. ૩ મિથ્યાદર્શનો ઠીક છે એ વિકલ્પ કર્યો. ૪ ક્રોધવશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૫ માનવશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૬ માયાને વશ થઈ વિકલ્પ કર્યો. ૭ લોભને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૮ રાગવશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૯ દ્રેષને આધીન બની વિકલ્પ કર્યો. ૧૦ અજ્ઞાનને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૧૧ કોઈપણ પૌદ્ગલિક પદાર્થની ઇચ્છાને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૧૨ મિથ્યાદર્શનને આધીન બની વિકલ્પ કર્યો.

મોહંજ્ઞાણે<sup>૧૦</sup> ઇચ્છંજ્ઞાણે<sup>૧૧</sup> મિચ્છંજ્ઞાણે<sup>૧૨</sup> મુચ્છંજ્ઞાણે<sup>૧૩</sup>, સંકં-  
જ્ઞાણે<sup>૧૪</sup> કંચંજ્ઞાણે<sup>૧૫</sup> ગેહિંજ્ઞાણે<sup>૧૬</sup> આસંજ્ઞાણે<sup>૧૭</sup> તણંજ્ઞાણે<sup>૧૮</sup>  
લુહંજ્ઞાણે<sup>૧૯</sup> પંથંજ્ઞાણે<sup>૨૦</sup> પંથાણંજ્ઞાણે<sup>૨૧</sup>, નિહંજ્ઞાણે<sup>૨૨</sup> નિયાણં-  
જ્ઞાણે<sup>૨૩</sup> નેહંજ્ઞાણે<sup>૨૪</sup> કામંજ્ઞાણે<sup>૨૫</sup> કલુસંજ્ઞાણે<sup>૨૬</sup> કલહંજ્ઞાણે<sup>૨૭</sup>-  
જુઙ્ઞંજ્ઞાણે<sup>૨૮</sup> નિજુઙ્ઞંજ્ઞાણે<sup>૨૯</sup>, સંગંજ્ઞાણે<sup>૩૦</sup> સંગહંજ્ઞાણે<sup>૩૧</sup>  
વવહારંજ્ઞાણે<sup>૩૨</sup> કચવિકચંજ્ઞાણે<sup>૩૩</sup> અણત્થદંઢંજ્ઞાણે<sup>૩૪</sup>

૧૩ મૂચ્છાવશ વિકલ્પ કર્યો. ૧૪ શંકાવશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૧૫ અન્ય મતની વાંચના યોગે વિકલ્પ કર્યો.

૧૬ ઘરકુટુંબ આદિ ઋદ્ધિનો વિકલ્પ કર્યો. ૧૭ જલની તરસના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૧૮ સુધાના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૧૯ સામાન્ય માર્ગના પરિશ્રમના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૨૦ કઠીન માર્ગની પ્રતિકૂળતાને અંગે દુર્ધ્યાન કર્યું. ૨૧ નિદ્રામાં દુર્ધ્યાન કર્યું. ૨૨ નિદાનનિયાણનો વિકલ્પ કર્યો. ૨૩ સ્નેહને વશ વિકલ્પ કર્યો. ૨૪ વિકારને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૨૫ કલુષિતતાને અંગે વિકલ્પ કર્યો. ૨૬ કામવિષયને વશ બનીને વિકલ્પ કર્યો. ૨૭ કલેશને અંગેનો વિકલ્પ કર્યો. ૨૮ યુદ્ધને માટે વિકલ્પ કર્યો. ૨૯ મહાયુદ્ધને અંગેનો વિકલ્પ કર્યો. ૩૦ વિષયસુખોના સંગનો વિકલ્પ કર્યો. ૩૧ ધન ધાન્ય સંઘ-રવાનો વિકલ્પ કર્યો. ૩૨ ઝઘડાની પતાવટ વિગેરે વ્યવહારને વશ વિકલ્પ કર્યો. ૩૩ ખરીદીનો અને વેચાણનો વિકલ્પ કર્યો. ૩૪ નિરર્થક અનર્થોના નિમિત્તોનો વિકલ્પ કર્યો. ૩૫ અશુભ ઉપયોગને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૩૬ અનુપયોગના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૩૭ દેવા-

આભોગંજ્ઞાણે અણાભોગંજ્ઞાણે અણાઙ્ગજ્ઞાણે વેરં-  
જ્ઞાણે વિચક્કંજ્ઞાણે હિંસંજ્ઞાણે હાસંજ્ઞાણે પહાસંજ્ઞાણે  
પઓસંજ્ઞાણે ફરુસંજ્ઞાણે ભયંજ્ઞાણે રૂવંજ્ઞાણે અપ્પ-  
પસંસંજ્ઞાણે પરનિંદંજ્ઞાણે પરગરિહંજ્ઞાણે પરિગ્ગહં-  
જ્ઞાણે પરપરિવાયંજ્ઞાણે, પરદૂસંજ્ઞાણે આરંભંજ્ઞાણે  
સંરંભંજ્ઞાણે પાવાણુમોયણંજ્ઞાણે અહિગરણંજ્ઞાણે  
અસમાહિમરણંજ્ઞાણે, કર્મોદયપચ્ચયંજ્ઞાણે ઇડ્ઢિ-

દાર દશાના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૩૮ તીવ્ર વૈરના યોગે વિકલ્પ કર્યો.  
૩૯ પૌદ્ગલિક લાભને પામવાના વિતર્કથી વિકલ્પ કર્યો. ૪૦  
હિંસાનો વિકલ્પ કર્યો. ૪૧ સામાન્ય હાસ્યને વશ થઈ વિકલ્પ  
કર્યો. ૪૨ વિશેષ પ્રકારના હાસ્યને વશ બની વિકલ્પ કર્યો. ૪૩  
અતિરોષને વશ વિકલ્પ કર્યો. ૪૪ કઠોર પાપકર્મનો વિકલ્પ કર્યો.  
૪૫ ભયને વશ વિકલ્પ કર્યો.

૪૬ અન્યના સુંદર રુપને આધીન બનીને વિકલ્પ કર્યો.  
૪૭ પોતાની પ્રશંસાનો વિકલ્પ કર્યો. ૪૮ અન્યની નિંદાનો વિકલ્પ  
કર્યો. ૪૯ અન્યની ગર્હાનો વિકલ્પ કર્યો. ૫૦ ધન ધાન્યરુપ પરિગ્રહ  
મેળવવાનો વિકલ્પ કર્યો. ૫૧ અન્યને કલેશ ઉપજાવવાનો વિકલ્પ  
કર્યો. ૫૨ પોતાના દોષો અન્ય ઉપર આરોપવાનો વિકલ્પ કર્યો.  
૫૩ પાપના આરંભનો વિકલ્પ કર્યો. ૫૪ વિષયની તીવ્ર અભિલા-  
ષાના યોગે વિકલ્પ કર્યો. ૫૫ પાપકાર્યોની અનુમોદનાનો વિકલ્પ  
કર્યો. ૫૬ જીવહિંસાના સાધનોને મેળવવાનો વિકલ્પ કર્યો. ૫૭  
અસ માધિમરણનો વિકલ્પ કર્યો. ૫૮ ગાઢપાપકર્મના ઉદયથી વિકલ્પ

ગારવંજ્ઞાણે રસગારવંજ્ઞાણે સાયાગારવંજ્ઞાણે અવેર-  
મણંજ્ઞાણે અમુત્તિમરણંજ્ઞાણે પસુત્તસ્સ વા પહિ-  
બુદ્ધસ્સ વા જો મે કોઈ દેવસિઓ રાહિઓ ઉત્તમઠે  
અહકમો વહકમો અઈયારો અણાચારો તસ્સ  
મિચ્છામિદુક્કહં.

एस करेमि पणामं जिणवरवसहस्स वद्धमाणस्स ।  
सेसाणं च जिणाणं सगणहराणं च सव्वेसिं ॥११॥

કર્થો. ૫૯ ઋદ્ધિના ઉન્માદરૂપ ઋદ્ધિગારવના વિકલ્પો કર્યા. ૬૦  
રસગારવના વિકલ્પો કર્યા. ૬૧ સાતાગારવના વિકલ્પો કર્યા. ૬૨  
અવિરતિને અંગેના વિકલ્પો કર્યા. ૬૩ સંસારસુખની અભિલાષા-  
પૂર્વકના મરણના વિકલ્પો કર્યા.

ઉપર મૂળજ્ઞ આ ૬૩ સ્થાનોના વિકલ્પોના યોગે દિવસ  
સંઘન્ધી યા રાત્રી સંઘન્ધી, સૂતાકે જાગતા, અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ,  
અતિચાર કે અનાચારરૂપ દુષ્કૃત, જીવનમાં મેં આચર્યું હોય, તે  
સર્વ માફ દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.

હવે પહિત મરણને અંગીકાર કરવાની ભાવનાવાળા સાધુ-  
પુરૂષ નમસ્કારરૂપ મંગલને આ મૂળજ્ઞ ઉચ્ચાર કરે. ‘શ્રી સામાન્ય  
કેવલજ્ઞાની રૂપ જિનોને વિષે અનુપમ હોવાને કારણુ વૃષભસમાન  
શ્રીમહાવીરસ્વામીને, તેમજ અન્ય શ્રીજિનેશ્વર ભગવન્તોને તથા  
શ્રી ગણધર દેવોને, સાગારિક અનશન કરવાને તૈયાર થયેલો  
હું નમસ્કાર કરૂ છું.

સઠ્ઠં પાણારંમં પચ્ચક્ખામિત્તિ અલિયવયણં ચ ।  
 સઠ્ઠમદિન્નાદાણં મેહુણ્ણપરિગ્ગહં ચેવ ॥ ૧૨ ॥  
 સમ્મં મે સઠ્ઠવભૂણ્ણસુ, વેરં મજ્ઝ ન કેણઈ ।  
 આસાઓ ઓસિરિત્તાણં સમાહિમણુપાલણ ॥ ૧૩ ॥  
 સઠ્ઠં ચાહારવિહિં સન્નાઓ ગારવે કસાણ ય ।  
 સઠ્ઠં ચેવ મમત્તં ચણ્ણમિ સઠ્ઠં યમાવેમિ ॥ ૧૪ ॥

સ્થૂલ કે સૂક્ષ્મસર્વ પ્રકારની <sup>૧</sup> જીવહિંસા, સર્વ પ્રકારનાં  
<sup>૨</sup> મૃષાવચનો, સૂક્ષ્મ કે સ્થૂલ સર્વ પ્રકારની <sup>૩</sup> અદત્તાદાનરૂપ  
 ચોરી, વળી દેવ ઋનુષ્ય કે તિર્યચ સંબંધી અઢાર પ્રકારની મૈથુન  
<sup>૪</sup> ક્રિયા, અને ધનધાન્યાદિ નવ પ્રકારનો બાહ્ય <sup>૫</sup> પરિગ્રહ તથા  
 અભ્યન્તર પરિગ્રહ; આ પાંચેય મહાપાપોનું હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે  
 પચ્ચક્ખાણુ કરૂ છું. ૧૨

જગતના સર્વ જીવો મારા મિત્રરૂપ છે, સર્વની સાથે મારી મૈત્રી  
 અખંડિત છે; કોઈપણ જીવની સાથે મારે શત્રુભાવ નથી. અને  
 ઉપકરણ, સ્વજનજન કે શરીર સંબંધી સર્વ પ્રકારની અભિલાષાઓને  
 સર્વથા ત્યજવાપૂર્વક હવે હું સમાધિલાવને અંગીકાર કરૂ છું. ૧૩

અશન આદિ ચાર પ્રકારના આહારને, અને આહારઆદિ  
 દશ સંજ્ઞાઓને હું ત્યજુ છું. રસગારવઆદિ ત્રણ પ્રકારના ગાર-  
 વને તથા સર્વ પ્રકારના કષાયોને હું છોડુ છું. વહી બાહ્યના સર્વ  
 પૌદ્ગલિક ભાવોના મમત્વ-મારાપણાને મૂકી દઉં છું. જગતના  
 સર્વ જીવોને હું ખગાવું છું. ૧૪

હુજા ઇમંમિ સમણ ઉવક્કમો જીવિયસ્સ જહ્ મજ્ઞં ।  
 ઇયં પચ્ચક્ષાણં વિડલા આરાહણા હોડ ॥ ૧૫ ॥

સન્વદુક્ખપહીણાણં, સિદ્ધાણં અરહો નમો ।  
 સદ્દહે જિણપદ્ધત્તં, પચ્ચક્ષામિ ય પાવગં ॥ ૧૬ ॥

વર્તમાનકાળમાં જીવોના આયુષ્ય સોપકમ છે. કઇ વેલાએ કયા નિમિત્તથી આયુષ્યનો નાશ થાય એ અચોક્કસ છે. કદાચ આ અવસરે મારા આયુષ્યનો નાશ થાય તો સર્વ પ્રકારના મહા પાપોના આ (૧૨ મી ગાથા મૂળ્ય) પચ્ચક્ષાણ અને દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીની વિસ્તારપૂર્વકની આરાધના મને હો.

૧૫

જન્મકર્મ અને કષાયરૂપ દુઃખોનો સર્વથા ક્ષય કરનારા શ્રીસિદ્ધભગવન્તોને,<sup>૧</sup> તથા નિરંતર ચોત્રીશ પ્રકારના અતિથયોની લક્ષ્મીના ધારક શ્રીઅરિહંતદેવોને<sup>૨</sup> હું નમસ્કાર કરું છું, વળી શ્રીજિનભાષિત ધર્મને સદ્દુ<sup>૩</sup> છું. તથા સર્વ પાપ વ્યાપારોના પચ્ચક્ષાણને<sup>૪</sup> કરું છું.

૧૬



નમુત્યુ ધુયપાવાણં, સિદ્ધાણં ચ મહેસિણં ।  
સંથારં પડિવજ્જામિ, જહા કેવલિદેસિયં ॥ ૧૭ ॥

જં કિંચિવિ દુચ્ચરિયં તં સઠ્ઠં વોસિરામિ તિવિહેણં ।  
સામાઙ્ગયં ચ તિવિહં કરેમિ સઠ્ઠં નિરાગારં ॥૧૮॥

વજ્ઞં અર્ભિમતરં ઉવહિં સરોરાઈ સમોયણં ।  
મળસા વયકાણ્હિં સઠ્ઠભાવેણ વોસિરે ॥ ૧૯ ॥

પાપોનો સર્વથા નાશ કરનારા શ્રીસિદ્ધભગવન્તોના અને શ્રીમહર્ષિ પુરૂષોના ચરણે મારા ફરી ફરી નમસ્કાર હો. મંગળરૂપ નમસ્કારને કરીને શ્રી સર્વશક્તિ સંથારાને હું વિધિપૂર્વક સ્વીકારું છું. ૧૭

આ લોક કે પરલોકમાં મેં જે કંઈ દુષ્કૃત આચર્યું હોય, તે સર્વ દુષ્કૃતને મન, વચન અને કાયાના ત્રિવિધયોગે હું ત્યજી છું. વલ્લી સમ્યક્ત્વ, શ્રુત, અને સર્વવિરતિરૂપ ત્રણ પ્રકારના સામાયિકોને અપવાદ રહિતપણે હું સ્વીકારું છું. ૧૮

વસ્ત્ર, પાત્ર વિગેરે બાહ્ય ઉપધિને, વલ્લી રાગદ્વેષરૂપ અન્તર ઉપધિને તથા લોભનસહિત શરીરઆદિને, હું મન વચન કાયરૂપ ત્રણેય યોગથી, સર્વથા ભાવપૂર્વક વોસિરાવું છું. ૧૯

સઠ્ઠં પાણારંભં પચ્ચક્ષામિત્તિ અલિયવચણં ચ ।  
સઠ્ઠમદિદ્ધાદાણં મેહુણ્ણપરિગ્ગહં ચેવ ॥ ૨૦ ॥

સમ્મં મે સઠ્ઠભૂણસુ વેરં મજ્ઝન ન કેણઈ ।  
આસાઠ ઓસરિત્તાણં સમાહિમણુપાલણ ॥ ૨૧ ॥

રાગં બંધં પઓસં ચ હરિસં દીણભાવયં ।  
ઉસ્સુગત્તં ભયં સોગં રહં અરહં ચ વોસિરે ॥ ૨૨ ॥

વળી ૧ સર્વ જીવોની હિંસા, ૨ સ્થૂલ કે સૂક્ષ્મ મૃષાવચન, ૩ સર્વ અદત્તાદાન, તથા ૪ મૈથુન-વિષયકીડા અને ૪ બાહ્ય-અભ્યન્તર પરિગ્રહઃ આ પાંચ મહાપાપોના પચ્ચક્ષાણુને ફરી અપવાદ રહિતપણે હું કહું છું. ૨૦

ફરી હું કહું છું: ‘જગતના સર્વ જીવો મારા મિત્ર છે. કોઈની સાથે મારે વૈરભાવ નથી. સર્વ અલિલાષાઓને ત્યજવા પૂર્વક સમાધિલાવને હું સ્વીકારું છું.’ ૨૧

<sup>૧</sup>રાગ, <sup>૨</sup>દ્વેષ, વળી <sup>૩</sup>હર્ષ, <sup>૪</sup>દ્વીનભાવ, અને <sup>૫</sup>અપલતા તથા <sup>૬</sup>ભય, <sup>૭</sup>શોક, <sup>૮</sup>રતિ અને <sup>૯</sup>અરતિ, કર્મબંધના આ સઘલાયે નિમિત્તોને હું વોસિરાવું છું. ત્યજી દઉં છું. ૨૨

મમત્તં પરિવજ્ઞામિ નિસ્મમત્તં ઉવદ્વિઓ ।

આલંબણં ચ મે આયા અવસેસં ચ વોસિરે ॥૨૩॥

આયા હુ મહં નાળે આયા મે દંસળે ચરિત્તે ય ।

આયા પચ્ચક્ષાળે આયા મે સંજમે જોળે ॥ ૨૪ ॥

एगो वच्चइ जीवो एगो चेतुववज्जई ।

एगस्स चैव मरणं एगो सिज्झइ नीरओ ॥૨૫॥

સંસારના મૂળકારણ મમત્ત્વભાવને હું ત્યજી દઉં છું, આથી મારાપણાથી રહિત દશાને સાડું હું સાવધ રહું છું. તથા દુઃખમાંથી ઉદ્ધારનાર આલંબનરૂપ કેવલ મારો આત્મા છે. આ કારણે આત્મા સિવાય અન્ય સર્વને હું વોસિરાવું છું. ૨૩

જ્ઞાનમાં મારો આત્માજ આલંબનરૂપ છે, દર્શન તેમજ ચારિત્રમાં કેવલ મારો આત્મા આલંબન છે, પાપવ્યાપારોની નિર્વિત્તિના પચ્ચક્ષણમાં મને આત્માજ આલંબનરૂપ છે, અને સંયમ-શોભામાં પણ મને કેવળ મારો આત્મા આલંબન છે. આથી આત્મા સિવાય અન્ય આલંબનોની મારે જરૂર નથી. ૨૪

કર્મવિવશ આત્મા સદાકાલ એકલો જાય છે, એકલો જન્મે છે, અને અશરણની પેઠે આત્મા એકલોજ મરણને પામે છે. વળી સકળ કર્મમલને દૂર કરી આત્મા એકલો નિર્વાણસ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે. ૨૫

एगो मे सासओ अप्पा नाणदंसणसंजुओ ।  
सेसा मे बाहिरा भावा सव्वे संजोगलक्खणा ॥२६॥

संजोगमूला जीवेणं पत्ता दुक्खपरंपरा ।  
तम्हा संजोगसंबंधं सव्वभावेण वोसिरे ॥ २७ ॥

मूलगुणे उत्तरगुणे जे मे नाराहिया पमाएणं ।  
तमहं सव्वं निंदे पडिक्कमे आगमिस्साणं ॥२८॥

જ્ઞાન દર્શનગુણવાળો મારો આત્મા શાશ્વત છે, એ સિવા-  
યના અન્ય સર્વ બાહ્ય પદાર્થો સંયોગજન્ય છે. આ કારણે ક્ષણ-  
ભ્રવી છે, આશુવિનશ્વર છે. ૨૬

દુઃખની પરંપરાનું મૂળ કારણ સંયોગ છે, અનાદિ સંસારમાં સંયોગના થોગે આત્મા દુઃખોને મેળવતો આવ્યો છે. તે કારણે સર્વ પુદ્ગલજન્ય સંયોગ સંબંધોને હું વેસિરાવું છું. ૨૭

વ્રતના મૂળગુણો અને ઉત્તરગુણોની જે આરાધનાને મેં પ્રયત્નપૂર્વક ન આચરી હોય, તે સર્વ વિરાધનારૂપ પાપોને હું નિન્દુ છું, તેમજ ભાવિકાલની વિરાધનાના પાપોને હું પડિક્કમુ છું. અર્થાત્ એ પાપોથી હું પાછો હટું છું. ૨૮

સત્ત મણ અદ્દ મણ સન્ના ચત્તારિ ગારવે તિન્નિ ।  
આસાયણ તેત્તીસં રાગં દોસં ચ ગરિહામિ ॥૨૯॥

અસ્સંજમમન્નાણં મિચ્છત્તં સઠ્ઠમેવ થ મમત્તં ।  
જીવેસુ અજીવેસુ ય તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥૩૦॥

નિંદામિ નિંદણિજ્ઞં ગરિહામિ ય જં ચ મે ગરિહણિજ્ઞં । ૨/  
આલોપમિ ય સઠ્ઠં સઙ્ગિમ્મતરવાહિરં ઉવહિં ॥૩૧॥

આજીવિકાલયઃ આદિ સાત પ્રકારના મહાલય, જાતિમદ્દ  
આદિ આઠ મદ્દસ્થાનો; આહારસંજ્ઞા વિગેરે ચાર સંજ્ઞા; તથા  
રસગારવ આદિ ત્રણ પ્રકારના ગારવ; તેત્રીશ મહાઅશાતના; અને  
રાગ તેમજ દ્વેષ; કર્મબન્ધના કારણભૂત આ સઘણાંય મહાપાપોને  
હું નિંદુ છુ. ૨૯

સત્તર પ્રકારનો અસંયગ; સર્વ પ્રકારનું અજ્ઞાન; પાંચ  
પ્રકારનું મિથ્યાત્વ; તથા સર્વ સજીવ કે નિર્જીવ પદાર્થોને વિષેનો  
મમત્વભાવ; સંસારદુઃખના નિમિત્તભૂત આ સઘણાંય પાપસ્થાનોને  
હું નિંદુ છુ. ગુરૂજનની સમક્ષ પુનઃ પુનઃ ગર્હુ છું. ૩૦

વળી નિંદવા યોગ્ય નિંદનીયને હું નિંદુ છુ. ગર્હાંને યોગ્ય  
ગર્હણીય પાપોને હું ગુરૂજનની સમક્ષ ગર્હુ છુ. તથા સર્વ પ્રકાર-  
ની અવ્યન્તર અને બાહ્ય ઉપધિને હું આલોપું છુ. ૩૧

જહ બાલો જંપંતો કજમકજં ચ ઉજ્જુયં મળઈ ।  
તં તહ આલોડજ્ઞા માયામોસં' પમુત્તૂણં ॥ ૩૨ ॥

નાળંમિ દસળંમિ ય તવે ચરિત્તે ય ચડસુવિ અકંપેં । પ  
ધીરો આગમકુસલો અપરિસ્સાવી રહસ્સાળં ॥૩૩॥

રાગેણ વ દોસેણ વ જં મે ! અકયન્નુયા પમાણં ।  
જો મે કિંચિવિ મણિઓ તમહં તિવિહેણ લામેમિ ॥

વડિલજનની સમક્ષ બાલક, જેમ સરળપણે કાર્ય કે અકાર્ય  
ખોલી નાખે છે, તેમ માયામૃષાને કોરાણે મૂકીને, શલ્યરહિતપણે  
ગુરૂજનની સમક્ષ સર્વ પ્રકારના પાપોની આલોચના લેવી જોઈએ.

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, અને તપ; એ ચારેય આચારોના  
પાલનમાં અચલચિત્ત વળી ધીર, આગમકુશલ તથા અન્યના ગૂઢ  
રહસ્યોને ગંભીરતાથી પેટમાં રાખનાર ગુરૂજનની પાસે સરળભાવે  
આલોચના લેવી જોઈએ. ૩૩

ભગવન્ ! રાગ, દ્રેષ, તથા અકૃતજ્ઞતા અને પ્રમાદ વિગેરે  
દોષોથી, આપને અંગે જે કાંઈ અકુશલ મેં કહ્યું કે કર્યું હોય તે  
સર્વને મન, વચન, કાયાથી હું ખમાવુ છું. ૩૪

૧ માયામદ પાઠાં

૨ આલોચના આપનાર ગુરૂની પાસે, આલોચના લેનાર શિષ્ય  
વિનીતભાવે આ મૂળ્ય કહે:

તિવિહં મળંતિ મરણં બાલાણં બાલપંડિયાણં ચ ।  
તદ્વ્યં પંડિતમરણં જં કેવલિણો અણુમરંતિ ॥૩૫॥

જે પુણ અદ્વમર્ફયા પયલિયસન્ના ય વંકભાવા ય ।  
અસમાહિણા મરંતિ ન હુ તે આરાહગા મળિયા ॥

શ્રીજૈનશાસનમાં મરણો ત્રણ પ્રકારનાં છે. અવિરત આત્માઓનું મરણ બાલમરણ ગણાય છે. દેશવિરત આત્માઓનું મરણ બાલપંડિત મરણ ગણાય છે. જ્યારે શ્રીકેવલિભગવન્તોનું, અને સર્વવિરતિ ધર્મની આરાધના કરનાર આત્માઓનું મરણ, પંડિત મરણ ગણાય છે. ૩૫

જેઓ નિરંતર આઠમહસ્થાનોને સેવે છે, એ કારણે તત્ત્વનો વિચારકરીશકવાને જેઓ સમર્થ નથી, સદાકાલ માયાભાવમાં રમનારા તે આત્માઓ, અસમાધિથી મરણને પામે છે, નિશ્ચે આવા આત્માઓ આરાધક થઈ શકતા નથી. ૩૬

\*ટીપ્પણી (૧)માં જો કે પાંચ પ્રકારના મરણો દર્શાવ્યા છે, છતાંયે આ બન્ને કથનો અપેક્ષાએ સંગત બની શકે છે. બાલબાલમરણ અને પંડિતપંડિતમરણનો સમાવેશ, બાલમરણ અને પંડિતમરણમાં કરવાથી આ કથન ઘટી શકે છે.

૪૬ ] :: :: :: :: શ્રી આદિરમ્યદ્ધ્યાય પચમ્.

મરણે વિરાહિય દેવદુર્ગઈ દુહ્મહા ય કિર બોહી ।  
સંસારો ય અણંતો હોઈ પુણો આગમિસ્સાણં ॥૩૭॥

કા દેવદુર્ગઈ કા અબોહિ કેણેવ વુજ્ઞઈ મરણં ।  
કેણ અણંતમપારં સંસારે હિંડઈ જીવો ॥ ૩૮ ॥

---

અસમાધિના યોગે મરણુબગડે છે, મરણુ વિરાધવાના યોગે  
દેવલોકમાં ખરાબ, હલકું સ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે, યોધિની પ્રાપ્તિ  
હુર્લેલ બને છે, વળી ભાવિકાલમાં અનન્ત સંસાર વધે છે. ૩૭

‘મરણુકાલે અસમાધિભાવના યોગે મરણુ વિસાધાય છે, અને  
અનેક પ્રકારના અનર્થોની પ્રાપ્તિ થાય છે; એને અંગે વિશેષ  
સ્પષ્ટતાને સાડ, જિજ્ઞાસુવિનીત, ગુરૂજનને આ મૂળબ પૂછે છે:  
ભગવન્ ! ૧ દેવલોકને વિષે દુર્ગતિ કય ? ૨ અયોધિ એટલે શું ?  
૩ કયા કારણે સંસારમાં વારંવાર મરણુ પ્રાપ્ત થયા કરે ?  
૪ સંસારમાં જીવ અનન્તકાલ જમણુ શા સાડ કરે ?.’ ૩૮

---

૧ મૂળગાથા-૩૮માં ચાર પ્રશ્નો છે. ૩૯ થી ૪૫ સુધીની ગાથા-  
ઓમાં તેનું સામાધાન છે.



કંદપ્પદેવકિન્વિસઅભિઓગા આસુરી ય સંમોહા ।  
તા દેવદુર્ગઈઓ મરણંમિ વિરાહિણ હુંતિ ॥૩૧॥

મિચ્છદ્દંસળરત્તા સનિયાણા કળહલેસમોગાઢા ।  
ઇય જે મરંતિ જીવા તેસિં દુલહા ભવે બોહી ॥૪૦॥

દેવલોકને વિષે, ૧ કંદર્પ,<sup>૧</sup> ૨ કિલ્લિપિક, ૩ આભિયોગિક, ૪ અસુર, અને ૫ સંમોહ આ પાંચેય દેવસ્થાનો હીન કોટિનાં ગણાય છે. સાધુપણાની પાલનામાં, અમૂક કોઈપણ પ્રકારની વિરાધનાના યોગે, મરણને વિરાધીને સંયતપુરૂષો દેવલોકનાં આ હીન-સ્થાનોને પ્રાપ્ત કરે છે. ૩૯

જેઓ મિથ્યાભાવમાં અતિશય રાચનારા છે, અને કૃષ્ણ-લેશ્યાના અધ્યવસાયોમાં વર્તતા થકાં જેઓ નિદાન કરવા પૂર્વક મરણને પામે છે. તે જીવો અસમાધિભાવના યોગે મરણને વિરાધીને આગામીકાલમાં <sup>૨</sup>દુર્લભઓધિપણને મેળવે છે. ૪૦

૧ કંદર્પદેવ<sup>૧</sup> મરકરા દેવ ગણાય છે, તેમનું સ્થાન હલકું મનાય છે. કિલ્લિપિક દેવો અન્ત્યજજેવા ગણાય છે. આભિયોગિકદેવો નોકરજેવા મનાય છે. અસુર દેવોનું સ્થાન હીન નોકર જેવું હોય છે. અને સંમોહદેવ સ્થાન બ્રહ્મ રખડુદેવો મનાય છે.

૨ ભાવિકાલમાં જેઓને તત્ત્વત્રયીની પ્રાપ્તિ દુર્લભ અને તેઓ દુર્લભઓધિ કહેવાય છે.

સ્મ્મદંસણરત્તા અમિયાણા સુક્કલેસમોગાઢા ।

इय जे मरंति जीवा तेसिं सुलहा भवे बोही ॥४१॥

जे पुण गुरुपडिणीया बहुमोहा ससबला कुसीला य ।

असमाहिणा मरंति ते हुंति अणंतसंसारी ॥४२॥

जिणवयणे अणुरत्ता गुरुवयणं जे करंति भावेणं ।

असबल असंकलिट्ठा ते हुंति परित्तसंसारी ॥४३॥

જે પુણ્યવાન આત્માઓ, સમ્યક્દર્શનને પામેલા છે; અને શુદ્ધલેશ્યાના અધ્યવસાયમાં શુભ પરિણામપૂર્વક, કોઈપણ પ્રકારના નિદાનરહિતપણે, મરણને પામે છે. તેઓ સમાધિમરણના યોગે ભાવિકાલમાં સુલભબોધિપણાને પામે છે. અર્થાત્ તેઓને બોધિ-બીજની પ્રાપ્તિ સુલભ બને છે. ૪૧

જેઓ ગુરૂજનના શત્રુભાવને ધારણ કરનારા છે, અને તીવ્ર મોહના યોગે જેઓ દ્વષણસહિત તેમજ કુશીલતાપૂર્વક મરણને પામે છે, તેઓ તેવા પ્રકારના અસમાધિમરણના યોગે અનન્ત સંસારને ઉપાર્જે છે. ભાવિકાલમાં તેઓનો અનન્ત સંસાર થાય છે.

જેઓ શ્રીજિનેશ્વરદેવનાં ઉપદેશેલાં વચ્ચનોમાં શ્રદ્ધાભાવ રાખનારા છે, તેમજ ગુરૂમહારાજના હિતવચ્ચનોને ભાવપૂર્વક સ્વીકારનારા છે. અને જેઓ દુઃશીલતા કે સંકલેશથી રહિત છે, તેઓનો સંસાર થોડો બાકી રહે છે. ૪૩

બાલમરણાણિ બહુસો બહુયાણિ અકામગાણિ મરણાણિ।  
મરિહંતિ તે વરાયા જે જિણવયણં ન યાણંતિ ॥૪૪॥

સત્થગ્ગહણં વિસમક્કલ્લણં ચ જલણં ચ જલપવેસો ય।  
અણયારમંડસેવી જમ્મણમરણાણુબંધીણિ ॥ ૪૫ ॥

શ્રી જિનકથિત વચ્ચનોને નહિ પામનાર બિચારા આત્માઓ,  
સંસારમાં વારંવાર બાલમરણોને પામે છે. તેમજ ઘણીવાર અકામ-  
મરણોને પ્રાપ્ત કરનારા બને છે. ૪૪

૧ શસ્ત્રથી<sup>૧</sup> આપઘાત કરવો, ૨ ઝેરપીને મરીજવું, ૩ બળીને  
મરવું, ૪ કૂવા કે તળાવમાં પડીને પ્રાણ ગુંગળાવી મરવું, તેમજ  
૫ અનેક<sup>૨</sup> પ્રકારની આચાર વિરૂદ્ધ પ્રવૃત્તિઓમાં જીવન ગાળવું,  
અને ૬ અતિશય<sup>૩</sup> પ્રમાણમાં ઉપકરણો રાખવા, આ સઘળાંયે  
નિમિત્તો સંસારમાં જન્મ મરણની પરંપરાને વધારનારા છે. ૪૫

૧ કાશી જેવા તીર્થક્ષેત્રોમાં કરવત મૂકાવવી વિગેરે. અથવા  
નિદાનપૂર્વક અગ્નિમાં ઝંપાપાત કરવો.

૨ સાધુના વેશમાં રહેવા છતાંયે, શ્રીજિનશાસનની આરાધનાનું  
રહસ્ય પામ્યા વિના અનાચારોને સેવીને મરવું.

૩ સાધુજીવનને ઉપયોગી ઉપકરણો ઉપરાંત મૂર્ખાભાવથી વધુ રાખવાં.

૫૦ ] :::: શ્રી આરિષ્ટવ્યક્ત્યાણુ પયજ્ઞા.

उद्धमहे तिरियंमिवि मयाणि जीवेण बालमरणाणि ।  
दंसणनाणसहगओ पंडिअमरणं अणुमरिस्सं ॥४६॥

उव्वेयणयं जाई मरणं नरएसु वेयणाओ य ।  
एयाणि संभरंतो पंडियमरणं मरसु इण्हि ॥४७॥

---

અનાદિ સંસારમાં, મેં; ઉર્ધ્વલોક, અધોલોક, અને તિર્થા-  
લોકમાં અત્યારસુધી બાલમરણો પ્રાપ્ત કર્યા હતાં. પણ તત્ત્વશ્રદ્ધારુપ  
સમ્યજ્ઞર્શન અને જ્ઞાનગુણસહિત હું હવે પંડિતમરણને પ્રાપ્ત  
કરવાને ઇચ્છુ છું.<sup>૧</sup> ૪૬

અસમાધિલાવથી મરણ પામવાના યોગે, જન્મ, મરણ, અને  
નાસ્તક વિગેરે દુર્ગતિઓની વેદનાઓ તેં મેળવી છે. એ સધળીયે  
કારમી વેદનાઓને યાદ કર! અને ફરી એ વેદનાઓને ભોગવ-  
વાનો અવસર ન પ્રાપ્ત થાય તે સારૂ, હાલ તું સાવધ બનીને  
પંડિતમરણને મેળવ. ૪૭

---

૧ ૪૬ ગાથાથી ૫૬ ગાથા સુધી. સંયત આત્મા, મરણના અવસરે  
સમાધિપૂર્વક આ મુજબ ગુરૂજનોની સમક્ષ કહે છે.

જઈ ઉપ્પજ્જઈ દુક્ખં તો દદ્ધવો સહાવઓ નવરં ।  
 કિં કિં મણ ન પત્તં સંસારે સંસરંતેણં ? ॥ ૪૮ ॥  
 સંસારચક્કવાલંમિ સઘ્ધેવિ ય પુગ્ગલા મણ બહુસો ।  
 આહારિયા ય પરિણામિયા ય નાહં ગઓ તિત્તિં ॥ ૪૯ ॥  
 તણકદ્ધેહિ વ અગ્ગી લવણજલો વા નઈસહસ્સેહિં ।  
 ન ઇમો જીવો સક્કો તિપ્પેઠં કામભોગેહિં ॥ ૫૦ ॥

ન્યારે દુઃખ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે આત્મસ્વભાવમાં રમણતા કરવી. અનાદિ સંસારમાં પરવશતાથી ભોગવેલા વિશેષ દુઃખોને માદ કરવા. વિચાર કરવો કે: સંસારમાં કર્મવશ બનીને ભ્રમતાં મેં કયા કયા દુઃખો મેળવ્યા નથી ? ૪૮

ક્ષુધાનું દુઃખ ન્યારે આત્માને મૂંઝવતું લાગે, ત્યારે આત્મ-સાક્ષીયે વિચારવું કે: સંસારચક્રમાં ભટકતાં મેં અનેકવેળાયે સર્વ પુદ્ગલોનો આહાર કર્યો છે, ભોગવટો કર્યો છે, તેમજ સર્વ પ્રકારના પુદ્ગલોને પરિણુમાવ્યા છે, હજૂંયે હું તૃપ્તિ પામ્યો નહિ. ૪૯

તરણાં કે લાકડાઓથી અગ્નિ કદિકાલે ઠંડો પડતો નથી, હજારો મહાનદીઓના જલથી લવણસાગર પૂરાતો નથી, તે મુજબ આ આત્મા કામભોગોથી કોઈ દિવસે તૃપ્ત થનાર <sup>૧</sup> નથી. ૫૦

૧ કામભોગોથી નિવૃત્ત થયા વિના કોઈકાલે કામભોગોથી તૃપ્તિ નથી. પાંચ ઇન્દ્રિયોના પાંચ વિષયો કામ અને ભોગ શબ્દથી સંબોધાય છે. પણ વિશેષતા આ મુજબ છે: શબ્દ અને રૂપ એ વિષયો કામ કહેવાય છે. ન્યારે રસ, ગન્ધ, અને સ્પર્શ એ ત્રણ વિષયો ભોગ કહેવાય છે.

૫૨ ] :::: શ્રી આદિરમ્યપદ્યપદ્ય પદ્યપદ્ય.

આહારનિમિત્તેણં મચ્છા ગચ્છંતિ સત્તર્મિં પુઢવિં ।  
સચ્ચિત્તો આહારો ન સ્વમો મણસાવિ પત્થેડં ॥૫૧॥

પુઢવિં કયપરિકમ્મો અનિયાણો ઝહિઝળ મઙ્ગુદ્ધી ।  
પચ્છા મલિયકસાઓ સજ્જો મરણં પઢિચ્છામિ ॥૫૨॥

અક્રંઢેઽચિરભાવિય તે પુરિસા મરણદેસકાલમ્મિ ।  
પુઢ્વકયકમ્મપરિભાવણાં પચ્છા પરિવઢંતિ ॥૫૩॥

<sup>૧</sup>આહારના કારણે, મત્સ્યો સાતમી નરકભૂમિમાં જાય છે. માટે કોઈપણ પ્રકારના સજીવ આહારને મેળવવાની અભિલાષા મનથી પણ કરવા જેવી નથી. ૫૧

અનશનનો સ્વીકાર કરવા પહેલાં મેં તેનો અભ્યાસ રાખ્યો છે; તથા ચિત્તિ અને બુદ્ધિથી કષાયના સ્વરૂપને વિચારીને મેં કષાયોને દાઢ્યા છે. આથી નિદાનરહિતપણે હમણાં હું અનશન દ્વારાયે મરણને સ્વીકારૂ છું. ૫૨

કારણકે: અભ્યાસવિના અકાળે અનશનને સ્વીકારનારાઓ, પૂર્વકૃત દુષ્કર્મના યોગે મરણના અવસરે અસમાર્થિને પામે છે. આથી તેઓ મરણને વિરાધી દુર્ગતિમાં પડે છે. ૫૩

૧ મહાસમુદ્રોમાં યુગી આદિ વિશાલકાય મત્સ્યોની આંખોની પાંપણમાં રહેતા તંદુલીયો મત્સ્ય કેવળ આહારના સંકલ્પથી સાતમી નરકમાં જાય છે.

તમ્હા ચંદગવિજ્ઞં સકારણં ઉજ્જુષણ પુરિસેણં ।  
 જીવો અવિરહિયગુણો કાયવ્વો મુક્ખમગ્ગંમિ ॥૫૪॥  
 બાહિરજોગવિરહિઓ અઙ્ગિમતરદ્ધાણજોગમહ્લીણો ।  
 જહ તંમિ દેસકાલે અમૂઢસન્નો ચયઈ દેહં ॥૫૫॥  
 હંતૂણ રાગદોસં છિત્તૂણ ય અટ્ઠકમ્મસંઘાયં ।  
 જમ્મણમરણડરહટ્ઠં મિત્તૂણ ભવા વિમુચ્છિહિસિ ॥૫૬॥

આથી રાધાવેધના સાધક પુરૂષની જેમ, મોક્ષમાર્ગની આરાધનાને સાડ, ઉદ્યમવાન પુરૂષે દર્શન, જ્ઞાન અને આરિત્રરૂપ ગુણસમૂહથી આત્માને સદાકાલ વાસિત રાખવો. ૫૪

મરણના અવસરે, બાહ્ય વ્યાપારોથી રહિત બની; આભ્યન્તર ધ્યાનના યોગમાં લીન એવો મહાભાગ; અમૂઢતાથી સાવધાન મન સહિત જાગૃત દશામાં પોતાના દેહને ત્યજે છે. ૫૫

રાગ અને દ્રેષને હણવાથી, તથા આઠેય પ્રકારના કર્મસમૂહને છેદવાથી, લેમજ જન્મ મરણરૂપ ચેટને ભેદવાથી, હે <sup>૧</sup>ભાગ્યવાન ! તું સંસારથી મૂકાશે ! ૫૬

૧ મૂલ ગાથા ૪૬ થી શરૂ થતી, ઉપદેશરૂપ હિતશિક્ષા; અનજ્ઞાનને સ્વીકારવાને તૈયાર થયેલ મુનિવર પોતાના આત્માને ઉદ્દેશીને આપે છે. એની પુર્ણાહુતિ અર્હિ થાય છે, માટે પુનઃ પોતાને ઉદ્દેશીને આ સંખોધન વચન છે.

૫૪ ] :::: શ્રી આદિરૂપચર્યામાણુ પચત્તા.

एयं सवुवएसं जिणदिट्ठं सदहामि तिविहेणं ।  
तसथावरखेमकरं पारं निव्वाणमग्गस्स ॥ ५७ ॥

न हु तम्मि देसकाले सक्को बारसविहो सुयक्खंधो ।  
सव्वो अणुच्चित्तेउं धणियंपि समत्थचित्तेण ॥ ५८ ॥

एगंमिवि जम्मि पए संवेगं वीयरायमग्गंमि ।  
गच्छइ नरो अभिक्खं तं मरणं तेण मरियव्वं ॥ ५९ ॥

---

શ્રીજિનકથિત આ મૂળખનો સર્વ હિતોપદેશ હું મન, વચન અને કાયાથી સદ્દહુ છુ. કારણકે: આ ઉપદેશ ત્રસ અને સ્થાવર જીવોના કલ્યાણને કરનારો છે, તથા મોક્ષમાર્ગનો પાર આણુનાર છે.

સમાધિભાવને અખંડિત રાખવાને સાડૂ શ્રીજિનકથિત શ્રુત-જ્ઞાનના પરિશીલનની આવશ્યકતા છે. પણ મરણના અવસરે, સમર્થ મનોધોગને ધરનાર આત્માઓથી પણ સર્વ ખાર અંગરૂપ શ્રુત-જ્ઞાનનું ચિંત્વન કરી શકાતું નથી.

૫૮

આથી વીતરાગના માર્ગમાં, જે કોઈપણ એક પદના ચિન્ત્વનથી, આત્મા વારંવાર સંવેગને પામે છે. તે પદના ચિન્ત્વન પૂર્વક સમાધિભાવે મરણને મરવું જોઈએ.

૫૯



તા એગંપિ સિલોગં જો પુરિસો મરણદેસકાલમ્મિ ।  
આરાહણોવઉત્તો ચિંતંતો રાહગો હોઢ ॥ ૬૦ ॥

આરાહણોવઉત્તો કાલં કાઝુણ સુવિહિઓ સમ્મં ।  
ઉક્કોસં તિન્નિ ભવે ગંતૂણં લહ્હા નિવ્વાણં ॥ ૬૧ ॥

સમણોત્તિ અહં પદમં વીયં સઘવત્થ સંજઓમિત્તિ ।  
સઘવં ચ વોસરામિ એયં મણિયં સમાસેણં ॥૬૨॥

તે કારણે જે આત્મા, મરણના અવસરે આરાધનામાં ઉપ-  
યોગવાળો બનીને, શ્રીજિનકથિત એકપણ પદનું વારંવાર પરિશીલન,  
મનન કરે છે, તે અવશ્ય આરાધક થાય છે. ૬૦

આરાધનામાં ઉપયોગવાળો સુવિહીત આત્મા, આ મૂળજ  
સમાધિભાવથી કાલ કરીને, મરણને પામીને, ઉત્કૃષ્ટથી ત્રણ ભવમાં  
મોક્ષને મેળવે છે. ૬૧

પ્રથમ હું શ્રમણ છું, સર્વ પ્રકારના આશ્રવોની વિરતિરૂપ  
શ્રમણગુણનો ધારક છું. બીજું હું સર્વ પશ્ચાદ્યોના મમત્વરૂપ  
અસંયમથી નિવૃત્ત છું, ઘણું કહેવાથી સંયુત્ ! સંક્ષેપથી કહું છું કેઃ  
આથી સર્વ પ્રકારના સંબંધોને હું ત્યજી દઉં છું. ૬૨

લઢ્ઢં અલઢ્ઢપુઢ્ઢં જિણવયણ સુભાસિયં અમિયમૂયં ।  
ગહિઓ સુગ્ગહમગ્ગો નાહં મરણસ્સ બીહેમિ ॥૬૩॥

ધીરેણવિ મરિયઢ્ઢં કાઉરિસેણવિ અવસ્સ મરિયઢ્ઢં ।  
દુણ્ઢંપિ હુ મરિયઢ્ઢે વરં સુ સીલત્તણે મરિઢ્ઢં ॥૬૪॥

સીલેણવિ મરિયઢ્ઢં નિસ્સીલેણવિ અવસ્સ મરિયઢ્ઢં ।  
દુણ્ઢંપિ હુ મરિયઢ્ઢે વરં સુ સીલત્તણે મરિઢ્ઢં ॥૬૫॥

અનાદિ ભૂતકાલમાં અત્યાર અગાઉ નહિ પ્રાપ્ત થયેલ;  
અમૃતસમાન શ્રીજિનવચનરૂપ સુભાષિતને મેં મેલવ્યું, આથી  
શુભગતિનો માર્ગ મેં અહણ કર્યો છે. હવે મરણની ળીક મને  
રહી નથી. ૬૩

ધીરપુરૂષ પણ મરે છે. અને કાયર, ડરપોક પુરૂષને પણ  
અવશ્ય મરવું પડે છે. જાનને મરવું જરૂર છે. આથી ધીરતાથી  
સમાધિલાવે મરણને પામવું એ ઉત્તમ છે. કારણકે: વારંવાર મરવું  
ન પડે. ૬૪

<sup>૧</sup>શીલવાન પુરૂષ પણ મરણને પામે છે. તથા શીલબ્રષ્ટ,  
પતિત પુરૂષને પણ અવશ્ય મરવું પડે છે. જાનને મરવું જરૂર છે.  
આથી શીલધર્મની અખંડિત આરાધનાપૂર્વક મરણને પામવું એજ  
ઉત્તમ છે. જે કારણે અસમાધિ ન થાય. ૬૫

૧ અનક્ષનને સ્વીકાર્યા પછી મરણના અવસરે પીડાના ચોગે સ્વીકારેલા  
વ્રતને અંગે કલુષિત પરિણામ ન થઈ જાય તે સારૂ, આ વિચારણા છે.

નાણસ્સ દંસણસ્સ ય સમ્મત્તસ્સ ય ચરિત્તજુત્તસ્સ ।  
જો કાહી ઉવઓગં સંસારા સો વિમુચ્છિહિસિ ॥૬૬॥

ચિરઉસિયવંભયારી પપ્ફોઢેઝણ સેસયં કમ્મં ।  
અણુપુઘ્વીઙ્ગ વિસુદ્ધોગચ્છદ્ધિસિદ્ધિધુયકિલેસો ॥૬૭॥

નિક્કસાયસ્સ દંતસ્સ સૂરસ્સ વવસાઙ્ગો ।  
સંસારપરિભીયસ્સ પચ્ચવ્વખાણં સુહં ભવે ॥ ૬૮ ॥

જે કોઈ પુણ્યવાન આત્મા, શ્રીજિનકથિત સામાન્ય વિશેષ ઉપયોગરૂપ જ્ઞાનદર્શન; તત્ત્વશ્રદ્ધાનસ્વરૂપ સમ્યક્ત્વ; અને સર્વ સાવધાની વિરતિમય ચારિત્ર; આ રત્નત્રયીરૂપ મોક્ષમાર્ગમાં સદાકાલ પ્રયત્ન કરશે, તે અવશ્ય સંસારથી મુકાશે. ૬૬

ચિરકાલીન પ્રલ્લચ્ચર્યનો ધારક આત્મા, શેષ રહેલાં કર્મોને ખપાવીને ક્રમશઃ વિશુદ્ધ બને છે. અને સર્વથા કર્મના કલેશથી મુકાયેલો તે સિદ્ધિને મેળવે છે. ૬૭

પચ્ચક્કખાણુને પામનાર આત્મા; કષાયરહિત, દાન્ત, શૂર, તથા ઉદ્યમવાન અને સંસારબ્રમણથી ડરનારો હોવો જોઈએ. આવા આત્માઓનું પચ્ચક્કખાણુ ઉત્તમ હોય છે. ૬૮

एयं पञ्चक्खाणं जो काही मरणदेसकालम्मि ।  
धीरो अमूढसन्नो सो गच्छइ सासयं ठाणं ॥६९॥

धीरो जरमरणविऊ वीरो विघ्नाणनाणसंपन्नो ।  
लोगस्सुज्जोयगरो दिसउ खयं सव्वदुक्खाणं ॥७०॥

મરણના અવસરે, જે આત્મા ધીરતાપૂર્વક મુન્નવણરહિતપણે,  
આ પચત્તામાં કહેલ વિધિમુજબ પચ્ચદ્ધ્યાયને કરશે, તે અવશ્ય  
શાશ્વત સુખના સ્થાન મોક્ષને મેળવશે. ૬૯

ધીર, જન્મ અને મરણને જાણનાર, તથા કેવલદર્શન જ્ઞાન-  
ગુણથી શોભાને પામનાર, અને લોકમાં વાસ્તવિક પ્રકાશને કરનાર  
અરમતીર્થપતિ શ્રીવીરભગવાન મારા સર્વ હુ:ખોનો ક્ષય કરો!!!

૧ સામાન્ય નિયમ એ છે કે: ગ્રન્થની શરૂઆતમાં, મધ્યમાં, અને  
પૂર્ણાહૂતિમાં મંગળાથી શિષ્યપરંપરામાં ગ્રન્થનું અખંડિત રીતિયે પરિશીલન  
થાય. આથી ગ્રન્થકાર મહર્ષિએ, આ ગાથામાં ભગવાન શ્રીમહાવીર  
પરમાત્માનું મંગલમય સ્મરણ કરવાપૂર્વક, પ્રાર્થના કરી છે. મૂળ ગાથામાંના  
વીરો' એ પદ્ધતી, ગ્રન્થકારનું નામ પણ એકરીતિયે સ્થિત થાય છે.

(૩)

શ્રુતસ્થવિર શ્રીવીરભદ્રમહાશ્વનિ પ્રણીત—

# અથ ભક્તપરિન્નાપયણમ્

[મૂળ ગાથા, (૧૭૨;) અને ભાવાનુવાદ.]



નશુ આયંબીજની તપશ્ચર્યા પૂર્વક સુવિધીત ગુરૂજનની પાસે  
વિધિગુળ્ય આ સૂત્રનો પાઠ લેવો જોઈએ.



(૩)

નમિઝળ મહાઈસયં મહાણુભાવં મુળિં મહાવીરં ।  
 મણિમો મત્તપરિણં નિઅસરણદ્ધા પરદ્ધાણ ॥ ૧ ॥ #  
 ભવગહણમમણરીણા લહંતિ નિવ્વુડ્ડસુહં જમહ્છીણા ।  
 તં કપ્પદુમકાણણસુહયં જિણસાસણં જયદ્ધ ॥ ૨ ॥  
 મણુઅત્તં જિણવયણં ચ દુહ્છહં પાવિઝ સપ્પુરિસા ! ।  
 સાસયસુહિક્કરસિણ્હિં નાણવસિણ્હિં હોઅવ્વં ॥૩॥

શ્રીતીર્થંકર નામકર્મના ઉદયજનિત મહાન અતિશયોથી યુક્ત,  
 આ કારણે મહાન પ્રભાવશાળી શ્રમણુ લગવાન શ્રીમહાવીર  
 પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને; પોતાના સ્મરણુને સાડ તેમજ પરના  
 આત્મહિતને માટે ભક્તપરિણા પયન્નાને હું કહું છું. ૧

સંસારરૂપ ગહનવનમાં અનાદિકાલીન જ્રમણુના દુઃખથી  
 પીડાયેલા જીવો; જે શાસનની આજ્ઞાને ત્રિવિધયોગે શિરોધાર્ય  
 કરીને, મોક્ષના શાશ્વતસુખોને મેળવે છે. તે અચિન્ત્ય અને અપ-  
 રિમીત સુખને આપનાર શ્રીજિનશાસન, કલ્પવૃક્ષના મનોરમ  
 ઉદ્યાનની પેઠે જયવંતુ વર્તો! ૨

માનવલવની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, તથા શ્રીજિનેશ્વરદેવના વચ-  
 નોનું શ્રવણુ એ અતિ દુર્લભ છે; પૂર્વકાલીન ઉત્તરોત્તર પુણ્યના  
 યોગે આ અનુપમ સામગ્રીને પામીને પુણ્યવાન પુરૂષોએ; સમ્ય-  
 ગ્જ્ઞાન આદિ રત્નત્રયીની આરાધના પૂર્વક કેવળ મોક્ષના શાશ્વત  
 સુખના રસિક બનવું જોઈએ. ૩

જં અજ્ઞ સુહં ભવિણો સંભરણીઅં તયં ભવે કહ્લં ।  
મગંગંતિ નિરુવસગં અપવગ્ગસુહં બુહા તેણં ॥ ૪ ॥

નરવિબુહેસરસુકલં દુકલં પરમત્થઓ તયં ચિંતિ ।  
પરિણામદારુણમસાસયં ચ જં તા અલં તેણ ॥ ૫ ॥

જં સાસયસુહસાહણમાણાઆરાહણં જિણિંદાણં ।  
તા તીણ જહ્અવ્વં જિણવયણવિસુદ્ધબુદ્ધીર્હિં ॥ ૬ ॥

વિષયોના સેવનથી જનિત સુખો, આજ્ઞ-વર્તમાનમાં કહાવ્ય ટકી રહે; પણ આવતીકાલે તે સુખો અવશ્ય નાશ પામે છે. કારણ કે: ‘વિષયજનિત સુખો ભાવિકાળમાં કેવળ સ્વપ્નની જેમ સ્મરણરૂપ રહે છે.’ માટે સમજી પુરૂષો, મોક્ષના શાશ્વત, સ્વાધીન અને નિરૂપદ્રવ સુખોનેજ ઇચ્છે છે. ૪

ઉપકારી મહાપુરૂષો એ મુજબ કહે છે: ‘મનુષ્યલોક અને દેવલોકનાં સુખો, પરમાર્થથી દુઃખરૂપ છે; કારણકે: તે સુખો પરિણામે દારૂણ છે. અશાશ્વત છે આવા પ્રકારના આપાતરમ્ય તે સુખોથી સંયુત! આવા સુખોને મેળવવાની કે ભોગવવાની અભિલાષા ન રાખવી જોઈએ.’ ૫

આ કારણથી શ્રીજિનેશ્વરદેવના વચનથી જેની બુદ્ધિ નિર્મલ બની છે, એવા સમજી પુરૂષોએ; અનન્ત ઉપકારી શ્રીજિનેશ્વર-દેવોની આજ્ઞાનું આરાધન અવશ્ય કરવું જોઈએ. કારણકે: શ્રીજિનની આજ્ઞા એ મોક્ષનાં શાશ્વતસુખોની પ્રાપ્તિનું એક અને અનન્ય: સાધન છે. ૬

તં નાળદસળાળં ચારિત્તતવાળ જિળપળીઆળં ।

જં આરાહળમિળમો આળાઆરાહળં ચિંતિ ॥ ૭ ॥

પઠ્ઠજ્ઞાણ અઠ્ઠુજ્ઞઓવિ આરાહઓ અહાસુત્તં ।

અઠ્ઠુજ્ઞઅમરળેળં અવિગલમારાહળં લહઈ ॥ ૮ ॥

તં અઠ્ઠુજ્ઞુઅમરળં અમરળધમ્મેહિં વન્નિઅં તિવિહં ।

મત્તપરિજ્ઞા ઇંગિળિ પાઓવગમં ચ ધીરેહિં ॥ ૯ ॥

‘શ્રીજિનકથિત સમ્યજ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, અને તપનું નિરતિચાર આરાધન’ એ અનન્ત ઉપકારી શ્રીજિનેશ્વર દેવોની આજ્ઞા છે. આ મુજબની જિનાજ્ઞા એજ કર્મક્ષયનું પરમકારણ છે. સંસારના સર્વ દુઃખોને ટાળનારૂં ભાવ ઔષધ છે. ૭

સમાધિમરણ એ આરાધનાનું પરમ અંગ ગણાય છે. આથી આરાધક આત્માઓએ સમાધિપૂર્વકના મરણને સારૂ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ કારણેજ પ્રમજ્ઞાના પાલનમાં અપ્રમત્ત એવો પુણ્યવાન આત્મા પણ મરણના અવસરે સૂત્રકથિત વિધિમુજબ આરાધના કરે તો તેની ચાવજીવની આરાધના અખંડિત બને છે. ૮

જેઓને ફરી સંસારમાં જન્મ મરણોરૂપ કાર્ય રહ્યું નથી, એવા લોકોત્તર ધીરપુરૂષોએ; શ્રીજિનકથિત ધર્મમાં ઉદ્યમવંત આત્માઓને યોગ્ય ત્રણ પ્રકારનાં સમાધિમરણ કહ્યાં છે. તેનાં નામ આ મુજબ છે: ‘૧ ભક્તપરિજ્ઞા મરણ, ૨ ઇંગિની મરણ, અને ૩ પાદપ્રેષમ મરણ.’ ૯



ભત્તપરિત્રામરણં દુવિહં સવિઆરમો ય અવિઆરં ।  
સપરક્કમસ્સ મુણિણો સંલિહિઅતણુસ્સ સવિઆરં ॥

અપરક્કમસ્સ કાલે અપ્પહુપ્પંતંમિ જં તમવિઆરં ।  
તમહં ભત્તપરિત્તં જહાપરિત્તં મણિસ્સામિ ॥ ૧૧ ॥

૧ સવિચાર અને ૨ અવિચાર, એ રીતિયે ભક્તપરિણા  
નામના મરણના એ પ્રકારો છે. તેવા પ્રકારનાં શરીર સામર્થ્યવાળો  
પુણ્યવાન <sup>૧</sup>સાધુપુરુષ; સંલેખના કરવા પૂર્વક શરીરને દુર્બલ કરીને,  
જે સમાધિમરણને પામે તે સવિચાર મરણ કહેવાય. ૧૦

જે પુણ્યવાન સાધુપુરુષો તેવા પ્રકારનાં શરીર સામર્થ્યરહિત  
છે. તેઓ સંલેખના કર્યા વિના સમાધિપૂર્વક જે મરણને પામે છે,  
તે અવિચાર મરણ કહેવાય. આ અવિચાર ભક્તપરિણા મરણ અત્ર  
પ્રાસંગિક છે. માટે હું યથામતિ એનું સ્વરૂપ કહીશ. ૧૧

૧ મૂળગાથાના મુળીણો એ પદ્ધતિ જે કે સાધુપુરુષનો અધિકાર સમબલ  
છે. છતાંયે પૂર્વાપર સંગતિથી ગૃહસ્થને પણ આ વસ્તુનો અધિકાર છે. ૬૧.

ધિદ્વલવિઅલાળમકાલમચ્ચુકલિઆળમકયકરણાળ  
 નિરવજ્જમજ્જકાલિઅજર્ઘણ જુગ્ગં નિરુવસ્સગ્ગં ॥૧૨॥  
 પંરમસુહર્સાપ્પવાસો અસોઅહાસો સજીવિઅનિરાસો ।  
 વિસયસુહવિગયરાગો ધમ્મુજ્જમજાયસંવેગો ॥૧૩॥  
 નિચ્છિઅમરણાવત્થો વાહિગ્ધત્થો જર્ઘ ગિહત્થો વા ।  
 ભવિઓ ભત્તપરિણાઈ નાયસંસારનિગ્ગુન્નો ॥ ૧૪ ॥

જેઓ તેવા પ્રકારનાં ધૃતિબલથીરહિત છે, તથા જેઓને  
 અકસ્માત મરણની સંભાવના છે, અને જેઓના વિરતજીવનમાં  
 અનુપયોગથી વારંવાર અતિચારો થયાં કરે છે, એવા વર્તમાન-  
 કાલીન નિરવધ, સુશીલ સાધુપુરૂષો; ઉપસર્ગરહિત અવિચાર  
 મરણને પામે તે યોગ્ય છે. ૧૨

ઉપશમસુખની અભિલાષાવાળો, શોક તેમજ હાસ્યરૂપ  
 નોક્યાયોથી રહિત, વળી પોતાના જીવિતને વિષે સ્પૃહાવિનાનો,  
 અને વિષય સુખની તૃષ્ણાથી મુક્ત, તથા ધર્મની આરાધનામાં  
 ઉદ્યત હોવાને કારણે સંવેગરૂપ અમૃતનો આસ્વાદ કરનાર; તેમજ  
 પોતાના મરણકાલનું સામાન્યપણે જ્ઞાન કરનાર; અને સંસારની  
 નિર્જીવિતાને સમ્યક્ પ્રકારે જાણનાર મહાનુભાવ આત્મા રોગગ્રસ્ત  
 દશામાં કે રોગરહિત દશામાં આ પ્રકારના અવિચાર ભક્તપરિણા  
 મરણનો સ્વીકાર કરવાને યોગ્ય છે. ૧૩-૧૪

પચ્છાચાવપરદ્ધો પિયધમ્મો દોસદૂસણસચ્છો ।  
અરહહ પાસત્થાઈવિ દોસદોસિલ્લકલિઓવિ ॥૧૫॥

વાહિજરમરણમયરો નિરંતરુપ્પત્તિનીરનિકુરંખો । ૧૭  
પરિણામદારુણદુહો અહો ! દુરંતો ભવસમુદ્ધો ॥૧૬॥

અતિચારોરુપ પાપના પશ્ચાતાપથી પીડાયેલા; વળી નિરતિચાર  
ધર્મની અલિલાષાવાળા; અને પોતાના દોષોની નિંદા કરવાને તત્પર;  
આવા પ્રકારના પાસત્થા વિગેરે સાધુઓ; દોષો અને દૂષણોથી  
યુક્ત હોવા છતાંયે ભક્તપરિજ્ઞા મરણને પામવાને યોગ્ય છે. કારણ  
કે ‘પૂર્વના દોષો અને દૂષણોને પશ્ચાતાપ; અને નિરતિચારધર્મની  
અલિલાષા; આ બંને ગુણો આરાધકભાવની પૂર્વ ભૂમિકા છે.’ ૧૫

તે પુણ્યવાન આત્મા, સંસારની અસારતાને આ રીતિયે  
વિચારે. ‘વ્યાધિ, જરા અને મરણરુપ મગરમચ્છ વિગેરે  
ભયંકર જળચર પ્રાણીઓના સમૂહથી, જેના જન્મરુપ જળાતરંગો  
નિરંતર તોફાને ચઢીને ઉછળ્યા કરે છે, એવો આ સંસારસમુદ્ર;  
સાચેજ પરિણામે દારૂણ દુઃખોને આપનારો છે. વળી ખેદની વાત  
છે, કે: તે દુઃખપૂર્વક અંત આવી શકે તેવો છે.’ ૧૬

૬૬ ] :: :: :: :: શ્રી ભક્તપરિજ્ઞા પયના.

इअ कलिउण सहसिसं गुरुपात्रमूलेऽभिम्म विणएणं ।  
भालयलमिलिअकरकमलसेहरो वंदितं भणइ ॥१७॥

आरुहिअमहं सुपुरिस ! भत्तपरिन्नापसत्थबोहित्थं ।  
निज्जामएण गुरुणा इच्छामि भवन्नवं तरितं ॥१८॥

कारुन्नामयनीसंदसुंदरो सोऽवि से गुरू भणइ ।  
आलोअणवयखामणपुरस्सरं तं पवज्जेसु ॥ १९ ॥

આ રીતિયે ભક્તપરિજ્ઞામરણને પામવાને યોગ્ય આત્માઓ;  
પરિજ્ઞા અનશનને સ્વીકારવા પૂર્વે શ્રીગુરુમહારાજના કથ્યાણુકર  
ચરણકમળની પાસે આવી, વિનયપૂર્વક કમલના ડોડાની પેઠે બન્ને  
હાથોને ભાલસ્થલે લગાડીને, ગુરુને યથાવિધિ વંદન કરી આ  
મુજબ કહે:

૧૭

‘હે સત્પુરુષ ! ભક્તપરિજ્ઞારૂપ પ્રશસ્ત વહાણુ પર ચઢી,  
આપ જેવા નિર્યામકના સુકાનીપણા હેઠળ હું ભીમ અને ગહન  
એવા સંસારસાગરને ઉપદ્રવ રહિતપણે તરી જવાને ઇચ્છુ છું.  
કૃપાનાથ ! મારી આ મનોરમ અભિલાષાને પૂરવાની કૃપા કરો !’

યોગ્ય આત્માઓનું હિત કરવારૂપ કરુણાના અમૃતરસથી  
સુંદર તેમજ અકારણુ ઉપકારી ગુરુદેવ, ત્યારબાદ તે પુણ્યવાન  
શિષ્યને આ મુજબ કહે છે: ‘મહાનુભાવ ! પૂર્વના પાપોની  
આલોચના લઈ, વ્રતોને ફરી ઉચ્ચરી, અને સર્વ જીવરાશિને  
ખમાવવા પૂર્વક; તારે ભક્તપરિજ્ઞા અનશનને સ્વીકારવું.’ ૧૯

इच्छामुत्ति भणित्ता भत्तीबहुमाणसुद्धसंकप्पो ।  
 गुरुणो विगयावाए पाए अभिवंदितं विहिणा ॥२०॥  
 सल्लं उद्धरिअमणो संवेगुव्वेअतिव्वसद्धाओ ।  
 जं कुणइ सुद्धिहेउं सो तेणाराहओ होइ ॥ २१ ॥  
 अह सो आलोअणदोसवज्जिअं उज्जुअं जहाऽऽयरिअं  
 बालुव्व बालकालाउ देह आलोअणं सम्मं ॥२२॥

‘લગવન! આપ ફરમાવો છો તે બરોબર’ આ કહેવા પૂર્વક  
 ગુરુમહારાજના વચનોને માથે ચઢાવનાર, તેમજ લક્ષિત અને  
 બહુમાનના યોગે જેના હૃદયના સંકલ્પો નિર્મળ બન્યાં છે એવો  
 તે મહાભાગ વિનેયઃ અનર્થોની પરંપરાને ટાળનારા, કલ્યાણકર  
 એવા ગુરુદેવનાં ચરણોને ફરી વિધિપૂર્વક વાંદે. ૨૦

આ રીતિયે વંદન કર્યા બાદ પોતાના પાપરૂપ શત્રુઓને મૂળથી  
 ઉદ્ધારવાની ઉત્કંઠાવાળો, અને સંવેગ તેમજ નિર્વેદના નિર્મળ  
 ભાવરસમાં ઝીલતો તે તીવ્ર શ્રદ્ધાવાળો આત્મા; આત્મશુદ્ધિને માટે  
 શ્રીજિનકથિત જે કાંઈ આચરે છે, તેના યોગે તે આરાધક થાય છે.

આ અવસરે: કરુણાસાગર ગુરુમહારાજ; આલોચનાના દોષોથી  
 રહિત હોવાને કારણે આલોચનાને સ્વીકારવાને યોગ્ય, અને  
 બાલકની જેમ સરલપરિણામી તે વિનેયને. બાલ્યકાળથી જે રીતિયે  
 પાપો આચર્યા હોય તે મુજબ સમ્યક્ પ્રકારે આત્મશુદ્ધિને સાડ  
 પ્રાયશ્ચિત આપે. ૨૨

ઠવિણ પાયચ્છિન્ને ગણિણા ગણિસંપયાસમગ્ગેણ ।  
 સમ્મમણુમન્નિઅ તવં અપાવભાવો પુણો ભણઙ્ગ ॥૨૩॥  
 દારુણદુહજલયરનિઅરમીમભવજલહિતારણસમત્થે ।  
 નિપ્પચ્ચવાયપોણ મહવ્વણ અમ્હ ઉક્ખિલ્લસુ ॥૨૪॥  
 જઙ્ગલિ સ ચંડિઅચંડો અચંડમહવ્વઓ જઙ્ગલિ જઙ્ગલિ ।  
 પવ્વજ્જવઉદ્દાવણમુદ્દાવણમરિહઙ્ગ તહાવિ ॥ ૨૫ ॥

ગણિસંપત્ આચાર્યના ગુણોથી પૂર્ણ એવા ગણિ-ગણનાયક ગુરૂમહારાજશ્રી પાસેથી યથાવિધિ પ્રાયશ્ચિત્તને સ્વીકારનાર, કટ્યાણુનો અભિલાષુક તે શિષ્ય, કઙ્કણાસાગર ગુરૂમહારાજે કહ્યા મુજબ પ્રાયશ્ચિત્ત તરિકેના તપને સમ્યક્ પ્રકારે સ્વીકારીને અપાપ-ભાવવાળો બની ફરી ગુરૂમહારાજશ્રીની સેવામાં આ પ્રમાણે બોલે:

‘પૂજ્ય ગુરૂદેવ ! દારુણ દુઃખરૂપ જળચર જીવોના સમૂહથી ભયંકર એવા સંસારસાગરથી, અમોને તારવાને સાડ સાચેજ આપ સમર્થ છો. આ કારણે આપ વિના અમારા માટે અન્ય કોઈ શરણુસ્થાન નથી. માટે દુઃસ્તર સંસારના પારને પમાડનાર કુશળ નાવ સમા શ્રીજિનકથિત મહાવ્રતો ફરી મને ઉચ્ચરાવો.’ ૨૪

જો કે અત્યારે અનશનને સ્વીકારનાર સાધુના મહાવ્રતો, અખંડિત છે, કારણકે ક્રોધ વિગેરે કષાયોનો તેઓએ નિગ્રહ કર્યો છે. તો પણ ‘સમ્યક્ પ્રકારે અનશનને સાડ ઉપસ્થિત થયેલા એવા તે મહામુનિએ, આ અવસરે ફરી મહાવ્રતોના ગ્રહણરૂપ ઉપસ્થાપના સ્વીકારવી જોઈએ’ આ રીતિનું શાસ્ત્ર કથન છે. ૨૫

પટ્ટુળો સુકયાણત્તિં ભઠ્ઠા પચ્છપ્પિણંતિ જહ વિહિણા ।  
 જાવજીવપઙ્ગણાણત્તિં ગુરુણો તહા સોઽવિ ॥ ૨૬ ॥  
 જો સાઙ્ગારચરણો આઠ્ઠિઅદંડસંહિઅવઓ વા ।  
 તહ તસ્સ વિસમ્મમુવટ્ઠિઅસ્સ ઉઠ્ઠાવણા મણિઆ ॥  
 તત્તો તસ્સ મહવ્વયપવ્વયમારોનમંતસાસસ્સ । ૨૭  
 સીસસ્સ સમારોવઙ્ગ સુગુરૂવિ મહવ્વણ વિહિણા ॥ ૨૮ ॥

જેમ સેવકો સ્વામીની આજ્ઞાનું સમ્યક્ પાલન કરીને, સ્વામીને તે આજ્ઞા પાછી સોંપે છે. તેમ વિનયગુણમાં પરિણત શિષ્ય, ચારિત્રના પાલનરૂપ ગુરુમહારાજની આજ્ઞાને સમ્યક્ પ્રકારે પાળીને તે આજ્ઞાને પાછી સોંપે. ૨૬

વ્રતોને પાળવામાં જેણે અતિચારો લાગ્યા છે, અથવા જીવ-વિરાધનારૂપ દંડથી જેના વ્રતો ખંડિત થયા છે. આવો આત્મા પણ જો ઉપસ્થિત થાય તો તેને ઉપસ્થાપના કરવાનું શાસ્ત્રમાં વિધાન છે. ૨૭

પર્વતરૂપ મહાવ્રતોના ભારને સ્વીકારવાને સાઙ્ગ, ખડુમાન પૂર્વક જેણે પોતાનું મસ્તક નીચું નમાવ્યું છે, એવા શિષ્યને, કૃપાસાગર ગુરુમહારાજ; વિધિપૂર્વક મહાવ્રતોનું આરોપણ કરે. ૨૮

૧ આ વિધિ સાધુને માટેની કહી. વ્રતધારી શ્રાવક ત્યારે અનશનને સ્વીકારે ત્યારે આગળ કહેવાતી વિધિ છે:

અહ દુજ્જ દેસવિરઓ સમ્મત્તરઓ રઓ અ જિણધમ્મે ।  
તસ્સવિ અણુબ્વયાઈં આરોવિજ્જંતિ સુદ્ધાઈં ॥ ૨૯ ॥

અનિયાણોદારમણો હરિસવસવિસટ્ઠકંચુયકરાલો ।  
પૂણ્ણ ગુરં સંઘં સાહમ્મિઅમાઈ ભત્તોણ ॥ ૩૦ ॥

નિઅદબ્બમપુબ્બજિણિંદભવણજિણબિંબવરપડ્ડાસુ ।  
વિઅરડ્ડ પસત્થપુત્થયસુતિત્થતિત્થયરપૂઆસુ ॥૩૧॥

સમ્યગ્દર્શનગુણમાં પરિણુત અને જિનવચનને વિષે તત્પર  
વ્રતધારી શ્રાવકને; અનશનના સ્વીકારની વેળાએ વિધિપૂર્વક અણુ-  
વ્રતોનું આરોપણ કરવું જોઈએ. આ પ્રકારનું શાસ્ત્રીય કથન છે. ૨૯

નિદ્ધાનરૂપ શત્રુયથી રહિત તથા ઉદારચિત્તવાળો અને અતિશય  
હર્ષના યોગે જેના શરીરની રોમરાજી વિક્કસ્વર થઈ છે એવો તે  
વ્રતધારી શ્રાવક; તારક ગુરૂની, સંઘની અને સાધર્મિકની પૂર્ણ  
આદરભાવથી ભક્તિ કરે. ૩૦

વળી તે વ્રતધારી શ્રાવક; શ્રીજિનમંદિર, શ્રીજિનગિમ્મ  
વિગેરેની પ્રતિષ્ઠા આદિ, તેમજ પ્રશસ્ત પુસ્તકો, તીર્થસ્થાનો,  
અને તીર્થકરદેવોની પૂજા વિગેરેના શાસનની પ્રભાવનાના કાર્યોમાં  
પોતાના દ્રવ્યનો ઉપયોગ કરે. ૩૧



જહ સોઽવિ સઠ્ઠવિરદ્ધકયાણુરાઓ વિસુદ્ધમહકાઓ ।  
 છિન્નસયણાણુરાઓ વિસયવિસાઓ વિરત્તો અ ॥૩૨॥  
 સંથારયપઠ્ઠવજ્જં પઠ્ઠવજ્જહ સોઽવિ નિઅમ નિરવજ્જં ।  
 સઠ્ઠવિરદ્ધપ્પહાણં સામાહઅચરિત્તમારુહહ ॥ ૩૩ ॥  
 અહ સો સામાહઅધરો પઠ્ઠિવન્નમહઠ્ઠવઓ અ જો સાહૂ ।  
 દેસવિરઓ અ ચરિમં પચ્ચક્ખામિત્તિ નિચ્છહઓ ॥૩૪॥  
 ગુરુગુણગુરુણો ગુરુણો પયપંકય નમિઅમત્થઓ મ્હણહ ।  
 મયવં ! મત્તપરિહં તુમ્હાણુમયં પવજ્જામિ ॥ ૩૫ ॥

તે વ્રતધારી શ્રાવક જો સર્વવિરતિ સંયમને વિષે અનુરાગવાળો,  
 મન, વચન અને કાયાની વિશુદ્ધિને ધરનારો તથા સ્વજનવર્ગના  
 અનુરાગ વિનાનો અને વિષયોના સેવન પરત્વે ખેદને ધરનારો  
 હોય તો, આ અનશનના અવસરે સંથારારૂપ પ્રવ્રજ્યાને અવશ્ય  
 સ્વીકારે તેમજ સર્વ પ્રકારના પાપ વ્યાપારોની નિર્વૃત્તિરૂપ  
 સામાયિક ચારિત્રને અંગીકાર કરે.

૪૨ : ૩૩

આ રીતિયે સર્વવિરતિરૂપ સામાયિકને ધારણ કરનાર તેમજ  
 મહાવ્રતને સ્વીકારનાર સાધુપુરૂષઃ અને દેશવિરતિને આચરનાર  
 વ્રતધારી શ્રાવકઃ અનશનને સ્વીકારવાને સાડ ચરમ પચ્ચક્ખાણ  
 કરે છું. આ પ્રકારના નિશ્ચયપૂર્વક, ગુરૂતાના કારણભુત ગુણસમૂહથી  
 યુક્ત શ્રીગુરુદેવનાં તારક પદકમલને વિષે નમસ્કાર કરીને આ મુજબ  
 કહે: ‘હે ભગવન્! આપની અનુમતિથી હું ભક્તપરિણા અનશનને  
 અંગીકાર કરે છું.’

૩૪ : ૩૫

આરાહ્ણાઈ खेमं तस्सेव य अप्पणो अ गणिवसहो ।  
 दिव्वेण निमित्तेणं पडिलेहइ इहरहा दोसा ॥ ૩૬ ॥  
 तत्तो भवचरिमं सो पच्चक्खाइत्ति तिविहमाहारं ।  
 उक्कोसिआणि दव्वाणि तस्स सव्वाणि दंसिज्जा ॥  
 पासित्तु ताइं कोई तीरं पत्तस्सिમેहिં किं मज्झ ? ।  
 देसं च कोई भुच्चा संवेगगओ विचिंतेइ ॥ ૩૮ ॥

અનશનને સ્વીકારનારને તેમજ પોતાને આરાધનાદિમાં ક્ષેમ-  
 કુશલતા રહે તે માટે અનુકુળ દિવ્ય નિમિત્ત આદિને, અનશનને  
 આપનાર ગુરૂમહારાજે અવશ્ય જોવાં. આવા પ્રસંગોમાં નિમિત્ત  
 આદિ જ્યોતિષને નહિ જોવામાં દોષો રહેલા છે. ૩૬

અનશનને સ્વીકારનાર પુણ્યવાન આત્માનો સમાધિભાવ  
 સ્થિરપણે રહી શકે તેને સાફ, ઉપકારી ગુરૂમહારાજ; તેને સર્વ  
 ઉત્કૃષ્ટા ખાદ્ય દ્રવ્યો ખતાવે. ત્યારબાદ તે મહાનુભાવ આત્મા ત્રણ  
 પ્રકારનું યાવજીવને માટે પચ્ચક્રખાણ કરે. ૩૭

આવા પ્રસંગે: ઉત્કૃષ્ટા ખાદ્ય દ્રવ્યોને જોઈને, કોઈ પુણ્યવાન  
 આત્મા વિચારે કે: ‘લવસાગરના કાંઠાને પામવાની તૈયારીવાળા  
 મારે આ પદાર્થોથી શું ?’ જ્યારે કોઈ આત્મા; એ ખાદ્ય પદાર્થો  
 ના અદ્યપલાગને ભોગવ્યા બાદ, પરમસંવેગવાસિત બનીને આ  
 મુજબ વિચાર કરે: ૩૮

किं चत्तं नोवभुत्तं मे परिणामासुई सुई ।  
 दिट्ठसारो सुहं झाइ चोअणेसाऽवसीअओ ॥ ३९ ॥  
 उअरमलसोहणट्ठा समाहिपाणं मणुन्नमेसोऽवि ।  
 महुरं पज्जेअव्वो मंदं च विरेयणं खमओ ॥ ४० ॥  
 एलतयनागकेसरतमालपत्तं ससक्करं दुद्धं ।  
 पाऊण कट्ठिअसीअलसमाहिपाणं तओ पच्छा ॥

‘અનાદિ સંસારમાં મેં શું શું ભોગવીને છોડ્યું નથી ?  
 પવિત્ર અને મનોરમ દેખાતાં આ પદાર્થો પરિણામે અપવિત્ર  
 તેમજ જીગૃહ્સુનીય છે.’ આ પ્રકારે જેણે પરમાર્થ જાણ્યો છે,  
 એવો આત્મા સમાધિલાવને પામે વળી જે આત્મા આ પ્રસંગે  
 અસમાધિમાં આવે તેને ગુરૂમહારાજ શુભ પ્રેરણા કરે. ૩૯

ઉદરમલની શુદ્ધિને સાફ મનોરૂપ અને મધુર સમાધિપાન,  
 અનશનને સ્વીકારનાર તો આત્માને હિતકર જાણીને ગુરૂમહારાજે  
 આપવું, અને થોડું થોડું વિરેચન કરાવવું. ૪૦

સમાધિપાન આ મુજબ છે: ‘એલચી, તજ, નાગકેસર, અને  
 તમાલપત્રની સાથે સાકરવાળું દૂધ ઉકાળીને ટાકું કરી પાવું તે  
 સમાધિપાન કહેવાય છે.’ આના પીવાથી અનશનને સ્વીકાર કરવાને  
 સજ્જ થયેલા આત્માના શરીરનો તાપ શમી જાય છે. પેટનો  
 કચરો સાફ થાય છે. ૪૧

મહુરવિરેઅળમેસો કાયઢવો ફોફલાઈદઢ્વેહિં ।  
નિઢ્વાવિઓ અ અગ્ગો સમાહિમેસો સુહં લહઈ ॥

જાવજીવં તિવિહં આહારં વોસિરઈ ઇહં યવગો ।  
નિજ્જવગો આયરિઓ સંઘસ્સ નિવેઅણં કુણઈ ।૪૩।

આરાહણપચ્ચઈઅં યમગસ્સ ય નિરુવસગ્ગપચ્ચઈઅં ।  
તો ઉસ્સગ્ગો સંઘેણ હોઈ સઢ્ધેણ કાયઢવો ॥૪૪॥

સમાધિપાનના આખ્યા પછી, ફેફલાદિ મધુર ઔષધોના સેવનપૂર્વક તે આત્માને રેચ આપવો જોઈએ, કારણ કે પેટનો અગ્નિ આ રીતિયે શમે તો અનશનનો સ્વીકાર કરનાર આત્મા સુખપૂર્વક સમાધિલાવને મેળવે. ૪૨

આ મુજબની વિધિ થયા બાદ, નિર્યામણા કરાવનાર આચાર્ય મહારાજ શ્રીસંઘને આ પ્રકારે કહે છે: ‘અનશનને સ્વીકારનાર આ તપસ્વી, યાવજીવ ત્રણ પ્રકારનાં આહારને વોસિરાવે છે.’ ૪૩

અનશન કરવાને ઉત્સુક તે ક્ષપકની આરાધનાને સાડ, તેમજ ક્ષેમકુશલતાને સાડ, સર્વ સંઘે તે અવસરે સ્થિરભાવે રપ૬ શ્વાસોશ્વાસનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. ૪૪

પચ્ચક્ષ્વાવિંતિ તઓ તં તે સ્વમયં ચઽવિહારં ।  
સંઘસમુદાયમજ્ઞે ચિદ્વંદનપુલ્લયં વિહિના ॥૪૫॥

અહવા સમાહિદેઽં સાગારં ચયદ્ધ તિવિહમાહારં ।  
તો પાણયંપિ પચ્છા વોસિરિઅવં જહાકાલં ॥૪૬॥

તો સો નમંતસિરસંઘડંતકરકમલસેહરો વિહિના ।  
સ્વામેદ્ધ સવ્વસંઘં સંવેગં સંજણેમાણો ॥ ૪૭ ॥

તે પ્રસંગે: નિર્યામક આચાર્ય મહારાજ; ચૈત્યવંદનની વિધિ પૂર્વક, સકલ સંઘના સમુદાયની મધ્યે, તે ક્ષપકને ચાર આહારનાં પચ્ચક્ષ્ણાણુ કરાવે. ૪૫

અથવા સમાધિભાવની સ્થિરતાના કારણે, તે ક્ષપકને ત્રણ આહારનું અપવાદ સહિત પચ્ચક્ષ્ણાણુ આપે. વળી યોગ્ય અવસરે પાણીને પણ તે ક્ષપકે સર્વ પ્રકારે વોસિરાવવું. ૪૬

નમેલા મસ્તકને વિષે મુકુટની પેઠે બે હાથને જોડીને, અનેક લબ્ધ આત્માઓને સંવેગભાવ ઉત્પન્ન કરાવનાર એવો તે પુણ્યવાન ક્ષપક; અનશનને અંગીકાર કરવા અગાઉ વિધિપૂર્વક સર્વ સંઘને, ખમાવે. અને આ મુજબ બોલે: ૪૭

આયરિઅ ઉવજ્ઞાણ સીસે સાહમ્મિણ કુલગણે ય ।  
જે મે કેહ્ કસાયા સઠ્ઠે તિવિહેણ સ્વામેમિ ॥૪૮॥

સઠ્ઠે અવરાહપણ સ્વામેહ(મિ)અહં સ્વમેઝ મે ભયવં ! ।  
અહમવિ સ્વમામિ સુદ્ધો ગુણસંઘાયસ્સ સંઘસ્સ ॥

ઇઅ વંદણસ્વમણગરિહણાહિં ભવસયસમજ્ઞિઅં કમ્મં ।  
ઉવણેહ્ સ્વણેણ સ્વયં મિઆવર્હ રાયપત્તિવ્વ ॥૫૦॥

‘ શ્રી આચાર્યદેવ, શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ, સાધર્મિક સાધુ  
સમુદાય અને શિષ્ય, કુલ, તેમજ ગણના પ્રત્યે, મેં જે કાંઈ  
કષાયો કર્યા હોય તે સર્વને હું ત્રિવિધ યોગે ખમાવું છું.     ૪૮

હૈ ભગવન્ ! સર્વ પ્રકારના મારા અપરાધના સ્થાનોને હું  
સર્વ રીતિયે ખમાવું છું. ગુરુદેવ ! મને ક્ષમા આપો ફરી હું  
ગુણના સમૂહવાળા એવા શ્રીસંઘને શુદ્ધ બનીને ખમાવું છું. ૪૯

આ પ્રકારે તે મહાનુભાવ આત્મા; વંદન, ક્ષમાપના; અને  
પોતાના દુષ્ટર્મોની નિન્દા ગહાથી; સંકટો ભવોનું ઉપાર્જીતું કર્મ  
એક ક્ષણમાત્રમાં રાજપત્ની મૃગાવતીની પેઠે ક્ષય કરે છે.     ૫૦

અહ તસ્સ મહવ્યસુદ્ધિઅસ્સ જિણવયણભાવિઅમહસ્સ  
પચ્ચક્ખાયાહારસ્સ તિવ્વસંવેગસુહયસ્સ ॥ ૫૧ ॥

આરાહણલાભાઓ કયત્થમપ્પાણયં મુણંતસ્સ ।  
કલુસકલતરણલદ્ધિં અણુસદ્ધિં દેહ ગણિવસહો ॥૫૨॥  
કુગ્ગહપરૂઢમૂલં મૂલા ઉચ્છિદ વચ્છ ! મિચ્છત્તં ।  
ભાવેસુ પરમતત્તં સમ્મત્તં સુત્તનીર્હણ ॥ ૫૩ ॥

મહાવ્રતોની પાલનામાં સદાકાલ નિશ્ચલ; વળી શ્રીજિનેશ્વર-  
દેવોના વચનથી લાવિત મનોવૃત્તિવાળો; અને અશનઆદિ ચારેય  
પ્રકારના આહારને ત્યજી દેનાર; તથા તીવ્ર સંવેગથી પરમસુખને  
પ્રાપ્ત કરનાર; તેમજ અન્તિમકાલની આરાધનાના લાભથી પોતાના  
આત્માને કૃતાર્થ માનનાર; તે પુણ્યવાન જીવને, આ અવસરે ઉપકારી  
ગુરુમહારાજ પાપરૂપ કલુષિત કાદબને સુખપૂર્વક લંઘી જવાને  
સાડે લાકડીના ટેકા સમાન આ શિક્ષાપાઠ આપે. ૫૧ : ૫૨

વત્સ ! કદાચહથી જેના મૂળ પ્રગ્ઢ બન્યાં છે તે મિથ્યાત્વરૂપ  
વૃક્ષને તું આ વેળાયે મૂળથી ઉખેડીને ફેંકી દે, કારણકે અનન્ત  
દુઃખની પરંપરાનું મૂળનિમિત્ત મિથ્યાત્વ છે. વળી મિથ્યાત્વનો  
નાશ કરી સૂત્રની વિધિ મુજબ તું સમ્યગ દર્શનરૂપ તત્ત્વનો  
વિચાર કર. \* ૫૩

\*અત્રથી ૧૫૩ ગાથા સુધી શિષ્યજનને ઉદ્દેશાને આ શિક્ષાપાઠ છે.

ભક્તિ ચ કુણસુ તિવ્વં ગુણાણુરાણ વીઅરાયાણં ।  
 તહ પંચનમુક્કારે પવયણસારે રહં કુણસુ ॥ ૫૪ ॥  
 સુવિહિઅહિઅનિજ્ઞાણ સજ્ઞાણ ઉજ્જુઓ સયા હોસુ ।  
 નિચ્ચં પંચમહઠ્ઠવયરક્કલં કુણ આયપચ્ચક્કલં ॥ ૫૫ ॥  
 ઉજ્જસુ નિઆણસહ્લં મોહમહહ્લં સુકમ્મનિસ્સહ્લં ।  
 દમસુ અ મુણિદસંદોહનિંદિણ ઇંદિઅમચંદે ॥ ૫૬ ॥

‘તથા હે વિનેય ! શુભો પરત્વેના તીવ્ર અનુરાગ પૂર્વક  
 શ્રીવીતરાગ ભગવાનની પરમભક્તિને આચર. અને સકલ પ્રવચનના  
 સારરૂપ શ્રીપંચપરમેષ્ઠિના નમસ્કારને વિષે પૂર્ણ આદરભાવથી  
 તું અનુરાગ ધર.’ ૫૪

‘વળી સુવિહિત પુરૂષોથી સદાકાળ ધ્યેય અને કલ્યાણને  
 કરનાર એવા સ્વાધ્યાયરૂપ આત્મધર્મમાં તું સદા ઉદ્યમ કર. અને  
 આત્માને પ્રત્યક્ષ રીતિયે કલ્યાણકર આ પાંચ મહાવ્રતોની રક્ષાને  
 તું આત્મસાક્ષીયે આચર.’ ૫૫

‘અજ્ઞાનના યોગે ધૂળ વૃદ્ધિભાવને પામતા અને શુભ ધર્મ-મં  
 કાર્યોના આચરણમાં શલ્યસમાન આલોક કે પરલોકના પૌદ્ગલિક  
 પદાર્થોની અભિલાષારૂપ નિદાનશલ્યને તું છોડી દે. તેમજ સાધુ-  
 પુરૂષોના સમૂહે નિન્દનીય ગણેલા ઇન્દ્રિયોરૂપ કૂર સિંહોતું  
 તું દમન કર.’ ૫૬



મૂળ અને ભાવાનુવાદ. ::: ::: [ ૭૬

નિવ્વાણસુહાવાણ વિહ્નનિરયાહ્દારુણાવાણ ।  
હણસુ કસાયપિસાણ વિસયતિસાણ સહસહાણ ॥  
કાલે અપહુષ્પંતે સામન્ને સાવસેસિણ ઇણિંહ ।  
મોહમહારિહિદારણઅસિલટ્ઠિં સુણસુ અણુસટ્ઠિં ॥૫૮॥  
સંસારમૂલવીઅં મિચ્છત્તં સવ્વહા વિવજ્જેહિ ।  
સમ્મત્તે દઢચિત્તો હોસુ નમુક્કારકુસલો અ ॥૫૯॥

---

‘તથા હે કલ્યાણકામિન્ ! મોક્ષસુખમાં અન્તરાયભૂત અને નરકાદિ દુર્ગતિઓના દાહણ પતનનું કારણ વળી વિષયોની તૃષ્ણાને સદા સહાય કરનાર એવા ક્રોધ વિગેરે સંસારલાભનાં કારણભૂત કષાયોને તું સર્વથા ત્યજ દે.’

૫૭

‘મરણકાળ હજૂ નથી આવ્યો, ચારિત્રનું પાલન હજૂ શેષ છે. આ કારણે હે મુમુક્ષુ ! મોહરૂપ મહાવૈરીનો નાશ કરવાને સાફ દાહણ, (તીક્ષ્ણ) તલવાર, ડાંગ વિગેરે આયુધ સમાન આ હિતશિક્ષા સાવધ ણનીને વિચાર !’

૫૮

‘વિનેય ! અનાદિ અનન્ત ભવજ્રમણનાં મૂળકારણ મિથ્યાત્વને તું સર્વ પ્રકારે ત્યજ દે. તથા આત્મઋદ્ધિની પ્રાપ્તિનાં પરમ નિમિત્ત શ્રી સમ્યક્ત્વધનની રક્ષા કર. અને શ્રીપંચપરમેષ્ઠી ભગવતોના નમસ્કારરૂપ ધ્યાનમાં કુશળ થા.’

૫૯

મગતિણિહઆહિ તોઅં મહંતિ નરા જહા સતળહાણ ।  
 સુઘ્વાઈં કુહમ્માઓ તહેવ મિચ્છત્તમૂઢમણો ॥૬૦॥

નવિ તં કરેઈ અગ્ગી નેઅ વિસં નેઅ કિળહસપ્પો અ  
 જં કુળઈ મહાદોસં તિવ્વં જીવસ્સ મિચ્છત્તં ॥૬૧॥

પાવઈ ઇહેવ વસણં તુરુમિણિદત્તુવ્વ દારુણં પુરિસો ।  
 મિચ્છત્તમોહિઅમણો સાહુપઓસાઝ પાવાઓ ॥૬૨॥

---

‘જળપાનની અત્યન્ત અલિલાધાના યોગે, અજ્ઞાનજીવો જેમ  
 ઝાંઝવાના નીરને-મૃગજળને વાસ્તવિક માનીને જંગલોમાં ભ્રમે છે.  
 તેમ મિથ્યાત્વથી મૂઢ મનોવૃત્તિવાળા જીવો કુધર્મને પણ સુખનું  
 કારણ માની ભવરૂપ ગહન વનમાં અટવાય છે.’ ૬૦

‘લડલડ સળગતો અગ્નિ, કાતીલ ઝેર કે ફેફસાં મારતો  
 કૃષ્ણસર્પ આ બધાં આત્માને જે મહોદ્દોષ નથી કરી શકતા, તેના  
 કરતાંયે અત્યન્ત મહોદ્દોષ, મિથ્યાત્વ કરે છે.’ ૬૧

‘મિથ્યાત્વરૂપ મૂઢતાના યોગે, અસ્વસ્થ મનોવૃત્તિવાળો આત્મા;  
 નિરર્થક સાધુપુરૂષો પર દ્રેષભાવને ધરે છે. આ કારણે મિથ્યાભાવમાં  
 આગ્રહી આત્માઓ, શ્રીકાલિકાસૂરિજીને યજ્ઞનું ફળ પૃછનાર  
 તુરૂમણિનગરીના દત્તરાજની જેમ આ લોકમાંજ દારૂણ સંકટોને  
 મેળવે છે.’ ૬૨

મા કાસિ તં પમાયં સમ્મત્તે સઠ્ઠદુક્ખનાસણ્ણ ।  
જં સમ્મત્તપહ્ઠ્ઠાઈં નાણતવવિરિઅચરણાઈં ॥ ૬૩ ॥

ભાવાણુરાયપેમાણુરાયસુગુણાણુરાયરત્તો અ ।  
ધમ્માણુરાયરત્તો અ હોસુ જિણસાસણે નિચ્છં ॥ ૬૪ ॥

દંસણમદ્દો મદ્દો ન હુ મદ્દો હોઈ ચરણપઠ્ઠમદ્દો ।  
દંસણમણુપત્તસ્સ હુ પરિઅડણં નત્થિ સંસારે ॥ ૬૫ ॥

‘ માટે હે હિતકાંક્ષિન્! સર્વ પ્રકારના દુઃખનો નાશ કરનાર તત્ત્વશ્રદ્ધારુપ શ્રીસમ્યગ્દર્શનને વિષે સ્હેજ પણ પ્રમાદભાવ ન કરીશ. કારણકે: શ્રીજિનકથિત સમ્યગ્જ્ઞાન, તપ, વીર્ય અને ચારિત્ર એ સઘળાંયે નિર્મળ ગુણો સમ્યગ્દર્શનના આધારે સ્થિરતાને મેળવે છે.’

‘ મહાનુભાવ! સ્વપર કહ્યાણુકર શ્રીજિનશાસનને વિષે ભાવ-પૂર્વક, પ્રેમની લાગણીથી, ગુણો પરત્ત્વેના આદરભાવથી તું હંમેશા ધર્માનુરાગને ધારણુ કર. આવા પ્રકારના અનુરાગના યોગે તું મહાનન્દ પદને મેળવીશ.’

૬૬

ચારિત્રગુણથી ચૂકેલ આત્મા, સર્વને ચૂકતો નથી. જ્યારે એ વસ્તુ નિશ્ચિત છે કે: શ્રીજૈનશાસનના અનુરાગરુપ સમ્યગ્દર્શનથી બ્રહ્મ આત્મા, સર્વગુણોથી બ્રહ્મ બને છે આ કારણે: સમ્યગ્દર્શનને પામેલ આત્મા, અનાદિ અનન્ત સંસારના પરિબ્રમણને ટાળે છે.

દંસણમદ્દો મદ્દો દંસણમદ્દસ્સ નત્થિ નિવ્વાણં ।  
 સિઙ્ગંતિ ચરણરહિઆ દંસણરહિઆ ન સિઙ્ગંતિ ॥  
 સુદ્ધે સમ્મત્તે અવિરઓઽવિ અજ્ઞેઙ્ગ તિત્થયરનામં ।  
 જહ આગમેસિમદ્દા હરિકુલપદ્ધુસેણિઆઈયા ॥૬૭॥  
 કલ્લાણપરંપરયં લહંતિ જીવા વિસુદ્ધસમ્મત્તા ।  
 સમ્મદંસણરયણં નઙ્ગઘઙ્ગ સસુરાસુરે લોણ ॥ ૬૮ ॥

ચારિત્રથી બ્રહ્મ આત્મા જ્યારે મોક્ષને મેળવે છે, પણ  
 સમ્યગ્દર્શનગુણથી પતિત જીવને કર્મક્ષયરૂપ મોક્ષની પ્રાપ્તિ નથી.  
 કેમકે: સમ્યગ્દર્શનગુણથી બ્રહ્મ આત્મા, સર્વ પ્રકારના ગુણોથી  
 બ્રહ્મ બને છે. ૬૬

સમ્યગ્દર્શનરૂપ નિર્મળ ગુણને ધારણ કરવા માત્રથી તે  
 આત્માઓ ઘોર અવિરતિના ઉદયે વિરતિધર્મના પરિણામ ન હોવા  
 છતાંયે શ્રીતીર્થંકર નામકર્મને ઉપાર્જન કરે છે, આ કારણે: કેવળ  
 સમ્યગ્દર્શનના યોગે જેનું ભાવિકાલમાં કલ્યાણ થવાનું છે એવા  
 હરિવંશકુલના પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણમહારાજ તેમજ મગધ દેશના નાથ  
 શ્રીઅગ્નિકેમહારાજ વિગેરે રાજાઓ શ્રીતીર્થંકરપદને પ્રાપ્ત કરનાર છે.

નિર્મળ સમ્યગ્દર્શનગુણના યોગે જીવો, કલ્યાણની પરંપરાને  
 પ્રાપ્ત કરે છે. આથી સમ્યગ્દર્શનરૂપ સુવિશુદ્ધ રત્ન; સુર, અસુર  
 લોકને વિષે મહામૂલું છે. અતિ હર્લેલ છે. ૬૮

તેલુક્કસ પહુતં લઝૂળવિ પરિવહંતિ કાલેણં ।  
સમ્મતં પુણ લહ્લું અક્ષયસુક્ષ્મં લહદ્ મુવક્ષં ॥૬૯॥

અરિહંતસિદ્ધચેદ્યપવયણઆયરિઅસઠ્વસાહસું ।  
તિઠ્વં કરેસુ ભત્તિ તિગરણસુદ્ધેણ ભાવેણં ॥ ૭૦ ॥

ઐગાવિ સા સમત્થા જિણમત્તી દુગ્ગહં નિવારેહં ।  
દુલહાહં લહાવેહં આસિદ્ધિ પરંપરસુહાહં ॥ ૭૧ ॥

ત્રણ લોકની પ્રભુતાને પ્રાપ્ત કરનાર આત્માઓ કાલક્રમે પતનને પામે છે. પણ સમ્યગ્દર્શનરૂપ આત્મગુણને પામનાર આત્માઓ અક્ષયસુખના સ્થાનરૂપ મોક્ષને નિઃશંકપામે છે. સમ્યગ્દર્શનગુણની આ અનુપમ વિશિષ્ટતા છે. ૬૯

વળી હે મહાભાગ! શ્રીઅરિહંત પરમાત્મા, શ્રીસિદ્ધ ભગવંત, શ્રીજિનપ્રતિમા, શ્રીજિનપ્રવચન, શ્રીઆચાર્યદેવ અને સર્વ સાધુપુરુષોને વિષે. મન, વચન, તેમજ કાયારૂપ ત્રિકરણયોગે વિશુદ્ધભાવથી તું તીવ્ર લક્ષિત કર. આવા પ્રકારની લક્ષિત એ કહ્યાણની પ્રાપ્તિનું પરમ કારણ છે. ૭૦

શ્રીજિનેશ્વરદેવ વિગેરેની એક પરમલક્ષિત માત્ર પણ, આત્માને દુર્ગતિના ગમનથી રોકે છે. અને જ્યાંસુધી સકલ કર્મનો ક્ષય ન થાય ત્યાંસુધી સંસારમાં સર્વ પ્રકારની અનુકુળતાને આપે છે. વળી પરંપરાયે તે જિનલક્ષિત દુર્લભ મુક્તિસુખને પણ દે છે.

વિજ્ઞાવિ ભક્તિમંતસ્સ સિદ્ધિમુવયાઈ હોઈ ફલયા ય ।  
કિં પુણ નિવ્વુઈવિજ્ઞા સિજ્ઞિહિઈ અભક્તિમંતસ્સ ? ॥

તેસિં આરાહણનાયગાણ ન કરિજ્ઞ જો નરો ભક્તિં ।  
ધણિઅંપિ ઉજ્ઞમંતો સારિં સો ઝસરે વવઈ ॥૭૩॥

વીણ વિના સસ્સં ઇચ્છઈ સો વાસમબ્બણ વિના ।  
આરાહણમિચ્છંતો આરાહયભક્તિમકરંતો ॥ ૭૪ ॥

લક્ષિતની મહત્તા અનુપમ છે. વિદ્યા પણ લક્ષિતવાન આત્માને  
ફલપ્રદ બને છે. જ્યારે સામાન્ય સાંસારિક લાભો પણ લક્ષિતવિના  
સિદ્ધ થતા નથી. ત્યારે મોક્ષરૂપ પરમવિદ્યાની પ્રાપ્તિ, શ્રીજિન-  
લક્ષિતથી રહિત એવા આત્માઓને કઈ રીતિયે થઈ શકે ? ૭૨

સર્વ પ્રકારની આત્મકલ્યાણકર આરાધનાના નાયક સમા  
શ્રીઅરિહંતદેવ વિગેરેની, બહુમાનપૂર્વકની લક્ષિત જેઓ નથી  
કરતા તે આત્માઓની સઘળી આરાધનાઓ, ઉપરબૂમિ પર ડાંગર  
ઉગાડવાની જેમ નિષ્ફળ જાય છે. ૭૩

આરાધનાના માર્ગમાં પરમ આલંબનસમા શ્રીઅરિહંતદેવ  
આદિની લક્ષિતને નહિ કરનારો આત્મા સાથેજ બીજને જમીનમાં  
વાળ્યા વિના ધાન્યને ઇચ્છે છે, તેમજ વાદળાં વિના વૃષ્ટિને વાંચે  
છે. આ એક બાલીશતા છે. મહામોહનું ફૂટ નાટક છે. ૭૪

ઉત્તમકુલસંપત્તિં સુહનિષ્પત્તિં ચ કુળઙ્ગ જિણમત્તી ।  
મણિયારસિદ્ધિજીવસ્સ દદુરસ્સેવ રાયગિહે ॥ ૭૫ ॥

આરાહણાપુરસ્સરમણન્નહિયઓ વિસુદ્ધલેસાઓ ।  
સંસારકૂલચક્રવર્તનં તં મા મુંચી નમુક્કારં ॥ ૭૬ ॥

અરિહંતનમુક્કારોઽવિ હવિજ્જ જો મરણકાલે ।  
સો જિણવરેહિં દિટ્ઠો સંસારુચ્છેઅણસમત્થો ॥ ૭૭ ॥

ત્રિલોકનાથ શ્રીજિનેશ્વરદેવની બહુમાનપૂર્વકની ભક્તિના યોગે, રાજગૃહીના મણિયાર શેઠના જીવ દર્દુરક દેવની જેમ પુણ્યવાન આત્માઓને ઉત્તમ કુલની પ્રાપ્તિ તેમજ સુખની સંપત્તિ મળે છે. શ્રીજિનભક્તિનું આ સામાન્ય ફલ છે. પરંપરાયે મોક્ષસુખ પણ પ્રાપ્ત થાય છે. ૭૫

આથી હું મહાનુભાવ ! આરાધનામાં આત્માને નેડવાપૂર્વક અનન્ય ચિત્તવૃત્તિથી વિશુદ્ધ લેશ્યામાં ઉપયુક્ત બનીને તું સંસારના ક્ષયને કરનાર શ્રીનમસ્કાર મહામંત્રનું મંગળ સ્મરણ કરજે. એ મંત્રને કોઈકાળે તારે ભૂલવો નહિ. ૭૬

કારણકે: શ્રીજિનેશ્વરદેવોએ આ મુજબ કહ્યું છે: ‘મરણના અવસરે વિશુદ્ધભાવથી શ્રીઅરિહંત પરમાત્માને કરેલો એક પણ નમસ્કાર, પુણ્યવાન આત્માના સંસારરૂપ રોગનો નાશ કરવાને પરમ ઔષધસમાન છે.’ ૭૭

મિંઠો કિલિટ્ઠકમ્મો નમો જિણાણંતિ સુકયપણિહાણો ।  
કમલદલવ્ઘો જવ્ઘો જાઓ ચોરુત્તિ સૂલિહઓ ॥

ભાવનમુક્કારવિવજ્ઞિઆહં જીવેણ અકયકરણાહં ।  
ગહિયાણિ અ મુક્કાણિ અ અણંતસો દવ્વલિંગાહં ॥

આરાહણાપઢાગાગહણે હત્થો ભવે નમોક્કારો ।  
તહ સુગહમગ્ગમણે રહુવ્વ જીવસ્સ અપ્પહિહઓ ॥

જેના પર ચોરીનો આરોપ મૂકાયો હતો; અને રાજના આદેશથી જેને શૂદ્ધીપર ચઢાવ્યો હતો તે માઠાં પાપકર્મોને આચરનાર મહાવત; ‘નમો જિણાણં’ એ મુજબના ઉચ્ચારપૂર્વક શુભ ધ્યાનથી કમળના પત્ર જેવાં નેત્રોવાળો કમલદલાક્ષ યક્ષ થયો. ૭૮

ભાવપૂર્વકનાં નમસ્કારથી રહિત હોવાને કારણે, અનાદિકાલીન સંસારમાં આત્માએ અનન્તા દ્રવ્યલિંગો ગ્રહણ કર્યાં અને મૂક્યાં તે પણ નિર્વર્થક થયાં, ભાવની શૂન્યતાના યોગે એનું સંકળ પરિણામ ન આવી શક્યું. ૭૯

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર, આરાધનારૂપ પતાકાને ગ્રહણ કરવાને સાડે હાથની જેમ જીવને પરમ સહાયક છે. તેમજ સદ્ગતિના માર્ગમાં નિર્વિઘ્ને લઈ જવાને માટે અપ્રતિહત રથ સમાન છે. ૮૦



અન્નાણીઽત્રિ અ ગોત્રો આરાહિત્તા મઓ નમુક્કારં ।  
ચંપાણ સિટ્ઠિસુઓ સુદંસણો વિસ્સુઓ જાઓ ॥૮૧॥

વિજ્ઞા જહા પિસાયં સુદ્ધુવઉત્તા કરેઈ પુરિસવસં ।  
નાણં હિઅયપિસાયં સુદ્ધુવઉત્તં તહ કરેઈ ॥ ૮૨ ॥

ઉવસમઈ કિણ્હસપ્પો જહ મંતેણ વિહિણા પડત્તેણં ।  
તહ હિયયકિણ્હસપ્પો સુદ્ધુવઉત્તેણ નાણેણં ॥ ૮૩ ॥

અજ્ઞાની એવો ગોવાળ, શ્રીનમસ્કાર મહામંત્રની શ્રદ્ધાપૂર્વકની આરાધનાના યોગે, મરણને પામી ચંપાનગરીમાં ઋષભદત્ત-શ્રેષ્ઠીને ત્યાં શ્રીસુદર્શનશ્રેષ્ઠી તરિકે જન્મ પામ્યો. કમશઃ સુદર્શન-શ્રેષ્ઠીએ શ્રીજિનકથિત ધર્મને આરાધી અનુત્તર સુખને મેળવ્યું.

પિશાચ્યસાધિની વિદ્યાનું સમ્યગ્ પ્રકારે આરાધન કરવાથી, જેમ સાધક પુરૂષ પિશાચ્યને સ્વવશ કરે છે, તે રીતિયે શ્રીજિનકથિત વિધિ મૂળજ્ઞ જ્ઞાનનું સમ્યગ્ આરાધન કરવાથી પુણ્યવાન આત્માઓ હુદ્ મનરૂપ પિશાચ્યને સ્વાધીન કરે છે. ૮૨

વિધિપૂર્વક આરાધન કરેલા મંત્રપદો જેમ કાળમુખા સર્પનાં ઝેરને શમાવે છે, તેમ સારી રીતિયે આરાધન કરેલું સમ્યગ્ જ્ઞાન, અશુભ વૃત્તિઓના ઝેરથી ભયંકર મનરૂપ સર્પને સ્વવશ કરે છે.

જહ મક્કડઓ खणमवि मज्झत्थो अच्छिउं न सक्केइ ।  
 तह खणमवि मज्झत्थो विसएहिं विणा न होइ मणो ॥  
 तम्हा स उट्टिउमणो मणमक्कडओ जिणोवएसेणं ।  
 काउं सुत्तनिबद्धो रामेअव्वो सुहज्झाणे ॥ ૮૫ ॥  
 સૂઈ જહા સસુત્તા ન નસ્સઈ કયવરંમિ પડિઆવિ ।  
 જીવોઽવિ તહ સસુત્તો ન નસ્સઈ ગઓવિ સંસારે ॥  
 खंडसिलोगेहि जवो जइ ता मरणाउ रक्खिओ राया ।  
 पत्तो अ सुसामन्नं किं पुण जिणउत्तसुत्तेणं ? ॥ ૮૭ ॥

માંકડાનો સ્વભાવ એ છે: ક્ષણવાર પણ તેનાથી નિશ્ચય રહી શકાતું નથી. અનાદિકાલીન મોહભાવમાં પરવશ મન, આ રીતિયે એક ક્ષણ પણ વિષયોના વિકલ્પો વિના મધ્યસ્થ રહી શકતું નથી. આ કારણે: અસ્થિર મનરૂપ મર્કટને, શ્રીજિનકથિત સદુપદેશરૂપ સાંકળ સૂત્ર-દોરડાથી બાંધીને શુભ ધ્યાનને વિષે સદાકાલ રમાડવું (વેા) જોઈએ. ૮૪ : ૮૫

દોરા-સૂત્રથી પરોવાયેલી સોય, કચરામાં રખડતી હોવા છતાંયે શીઘ્ર મળી રહે છે. તે મુજબ શ્રુતજ્ઞાનરૂપ સૂત્રથી સહિત આત્મા સંસારમાં રહેવા છતાંયે અલ્પકાળમાં પોતાના સ્વાભાવિક સ્થાનને મેળવી શકે છે. નાશ પામતો નથી. ૮૬

છૂટા છૂટા લૌકિક શ્લોકોનો મુખપાઠ કરવાના યોગે; શ્રીયવ-રાજર્ષિએ, રાજાનું મરણથી રક્ષણ કર્યું: અને અન્તે તે રાજાએ પણ શ્રદ્ધાવાસિત બની શ્રીચારિત્રધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. તો શ્રીજિનકથિત શ્રુતજ્ઞાનની વાતજ શી કરવી? તેનું માહાત્મ્ય, સાચે અનુપમ છે. ૮૭

અહવા ચિલાહપુત્તો પત્તો નાણં તહાઽમરત્તં ચ ।  
 ઉવસમવિવેગસંવરપયસુમરણમિત્તસુઅનાણો ॥૮૮॥  
 પરિહર છજીવવહં સમ્મં મણવયણકાયજોગેહિં ।  
 જીવવિસેસં નાટં જાવજીવં પયત્તેણં ॥ ૮૯ ॥  
 જહ તે ન પિઅં દુક્ખં જાણિઅ એમેવ સવ્વજીવાણં ।  
 સઠ્ઠાચરમુવત્તો અત્તોવમ્મેણ કુણસુ દયં ॥ ૯૦ ॥

અથવા મુનિવરની પાસેથી ઉપશમ, વિવેક, અને સંવર એ ત્રણ પદના શ્રવણમાત્રથી, કૂર કર્મેને આચરનાર ચિલાતીપુત્રે, સમ્યગ્ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યું. કમશઃ રત્નત્રયીની નિર્મળ આરાધના કરીને તેણે દેવપણને મેળવ્યું. ૮૮

આ કારણે: અનશનને સ્વીકારવાને ઉત્સુક એવા તારે જીવના ભેદ વિગેરેને સમ્યગ્ જાણીને, યાવજજીવ મન, વચન અને કાયાના શુભ યોગોથી પ્રયત્નપૂર્વક ષટ્કાય-ત્રસસ્થાવર જીવોના વધનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. તારા માટે આ શુભ અવસર છે. ૮૯

\*વિનેય! તને જેમ દુઃખ પ્રિય નથી, અપ્રિય છે. તે રીતિયે સંસારના સર્વ જીવોને દુઃખ અપ્રિય છે. અનિષ્ટ છે. આ મુજબ જાણીને સર્વ પ્રકારના આદરવડે ઉપયુક્ત બની ધર્મની આરાધનાપૂર્વક તારે જીવહયાનું પાલન કરવું. ૯૦

તુંગં ન મંદરાઓ આગાસાઓ વિસાલયં નત્થિ ।  
 જહ તહ જયંમિ જાણસુ ધમ્મમહિંસાસમં નત્થિ ॥  
 સઠ્ઠેવિ ય સંબંધા પત્તા જીવેણ સઠ્ઠજીવેહિં ।  
 તો મારંતો જીવે મારઙ્ગ સંબંધિનો સઠ્ઠે ॥ ૧૨ ॥  
 જીવવહો અપ્પવહો જીવદયા અપ્પણો દયા હોઙ્ગ ।  
 તા સઠ્ઠજીવહિંસા પરિચત્તા અત્તકામેહિં ॥ ૧૩ ॥

જગતમાં મેરૂપર્વતથી કાંઈ ઉંચું નથી. આકાશથી વિશાલ અન્ય કોઈ નથી. તે પ્રકારે શ્રીજિનભાષિત અહિંસા ધર્મ સિવાય જગતને વિષે અન્ય કોઈ ધર્મ નથી. શ્રીજૈનશાસનમાં અહિંસા ધર્મનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ દર્શાવવામાં આવ્યું છે. એ ધર્મ અન્ય શાસનોમાં શોધ્યો જડે તેમ નથી. ૯૧

સંસારમાં આ જીવે, સર્વ જીવોની સાથે અનેક વેળાએ સર્વ પ્રકારના સંબંધો બાંધ્યા છે. આ કારણે: સર્વ જીવો, આ જીવના સંબંધી છે. માટે કોઈપણ જીવની હિંસાને કરનાર જીવ, પોતાના સંબંધી જનોની હિંસાને કરે છે, આ વાત તદ્દન યથાર્થ છે. ૯૨

કોઈપણ અન્ય જીવનો વધ તે આપણો પોતાનોજ વધ છે. તેમજ કોઈપણ અન્ય જીવની દયા તે આપણી જાતનીજ દયા છે. કારણકે: પર જીવની હિંસા કે દયાના યોગે, આત્માના ભાવપ્રાણોની હિંસા કે રક્ષા થાય છે. આથી આત્માના સુખને ઇચ્છનારાઓએ સર્વ જીવોની હિંસાને ત્યજવી જોઈએ. ૯૩

જાવઙ્ગાઈં દુઃખાઈં હુંતિ ચઙ્ગાઈંગયસ્સ જીયસ્સ ।  
સઘ્વાઈં તાઈં હિંસાફલાઈં નિઙ્ગં વિઆણાહિ ॥૧૪॥

જંકિંચિ સુહમુઆરં પહુત્તણં પયઙ્ગસુંદરં જં ચ ।  
આરુગં સોહગં તં તમહિંસાફલં સઘ્વં ॥ ૧૫ ॥

પાણોઽવિ પાઙ્કિહેરં પત્તો છૂઢોઽવિ સુંસમારદહે ।  
એગેણવિ એગદિણઽજિણઽહિંસાવયગુણેણં ॥ ૧૬ ॥

આર ગતિમાં ભટકતા જીવે, જે જે ઇષ્ટ વિચોગ, અનિષ્ટ સંચોગ વિગેરે દુઃખોને પ્રાપ્ત કર્યાં છે, તે સઘળાંયે દુઃખો હિંસાના ફલરૂપ છે. હે વિનેય! આ વસ્તુ સૂક્ષ્મબુદ્ધિથી તારે સમજવી ભેદભે.

૯૪

જગતમાં પ્રભુતા, સુંદરપણું, આરોગ્ય, સુભગતા વગેરે જે કાંઈ ઉદાર સુખો દેખાય છે, તે સર્વનું મૂળ કારણ શ્રીજિનભાષિત અહિંસા ધર્મ છે. અહિંસા વૃક્ષના આ સુમધુર ફળો છે. આ વાત તદ્દન સાચી છે.

૯૫

નિર્દોષ હોવા છતાંયે, ખોટા દોષના, આરોપથી સુસમારદ્રહમાં ફેંકાયેલો ચંડાલ, એકજ દિવસમાં એક જીવની દયારૂપ અહિંસા-વ્રતના ગુણથી દેવની પરમ સહાયને મેળવીને, તે પરંપરાયે અનુપમ સુખનો ભોક્તા બન્યો. જીવદયાનો આ પ્રભાવ છે.

૯૬

પરિહર અસચ્ચવચનં સઠ્વંપિ ચડ઼વિહં પયત્તેણં ।  
 સંજમવંતાવિ જઓ ભાસાદોસેણ લિપ્પંતિ ॥૧૭॥  
 હાસેણ વ કોદ્દેણ વ લોદ્દેણ ભણ વાવિ તમસચ્ચં ।  
 મા ભણસુ ભણસુ સચ્ચં જોવહિઅત્થં પસત્થમિણં ॥  
 વિસ્સસણિજ્ઞો માયા વ હોદ્દ પુજ્ઞો ગુરુઠ્ઠવ લોઅસ્સ ।  
 સયણુઠ્ઠવ સચ્ચવાદ્દે પુરિસો સઠ્ઠવસ્સ હોદ્દે પિઓ ॥૧૯॥

હે વિનેય! ચારેય પ્રકારનાં અસત્ય વચનનો સર્વ પ્રકારે તું  
 ત્યાગ કર. કારણકે: સંયમવાન આત્માઓ પણ ભાષાના દોષથી  
 લેપાય છે. અસત્યના ચાર પ્રકારો આ રીતે છે: ૧ અછતાંનું પ્રગટ  
 કરવું. ૨ ખીન્ન શબ્દથી ખીન્ને અર્થ કહેવો. ૩ છતાંનો અપલાપ  
 કરવો. ૪ ખોટી નિંદા કરવી.

૯૭

તેમજ હે મુમુક્ષુ! હાસ્યથી, ક્રોધથી, લોભથી કે લયથી તું  
 અસત્ય વચન કદિ ન બોલ. કદાચ બોલવાનો અવસર હોય તો  
 જીવને હિતકર અને પ્રશસ્ત વચન તારે બોલવું.

૯૮

સત્યવાદી પુરૂષ માતાની પેઠે વિશ્વાસ રાખવા લાયક બને છે.  
 ગુરૂની જેમ સર્વને માટે પૂજવા યોગ્ય હોય છે. અને સ્વજનવર્ગની  
 જેમ સૌને પ્રિય-વહ્નિ થાય છે.

૯૯

હોડ વ જડો સિહંડી મુંડી વા વક્કલી વ નગ્ગો વા ।  
લોષ અસચ્ચવાઈ મન્નઈ પાસંડચંડાલો ॥ ૧૦૦ ॥

અલિઅં સંપિ મણિઅં વિહ્ણઈ વહુઆઈં સચ્ચવયળાઈં  
પડિઓ નરયંમિ વસૂ ઈક્કેળ અસચ્ચવયળેળં ॥૧૦૧॥

મા કુળસુ ધીર ! બુદ્ધિ અપ્પં વ વહું વ પરધળં ઘિતું ।  
દંતંતરસોહળયં કિલિંચમિત્તંપિ અવિદિસં ॥૧૦૨॥

જટાધારી હોય કે શિખાધારી હોય, મુંડમસ્તકવાળો હોય કે  
ઝાડની છાલને ધારણ કરનાર હોય; અથવા સર્વાંગ નમ્ર  
હોય તો પણ અસત્યવાદી એવો તે, લોકને વિષે પાખંડી ચા  
ચાંડાલ તરિકે ઓળખાય છે. સામાન્ય લોકમાં પણ અસત્યવચન  
આ મુજબ નિન્દનીય ગણાય છે. ૧૦૦

એક વેળાયે પણ અસત્ય વચનનો ઉચ્ચાર, પૂર્વકાલના ઘણા  
સત્ય વચનોનો નાશ કરે છે. આ કારણે સત્યવાદી તરિકે પ્રખ્યાત  
થયેલ વમુશબ્દ, એક વેળાના એકજ અસત્ય વચનથી નરકગતિમાં  
ગયો. ૧૦૧

વળી હે ધીર ! થોડું કે વધારે પારકું ધન ગ્રહણ  
કરવાની બુદ્ધિને તું હવે ત્યજ દે. કારણકે હાંતને ખોતરવાની  
લાકડાની સળી માત્ર પણ પૂછ્યા વિના લેવાની બુદ્ધિ કરવાથી  
મહાદોષ લાગે છે. ૧૦૨

જો પુણ અત્થં અવહરહ તસ્સ સો જીવિઅંપિ અવહરહ।  
જં સો અત્થકણં ઉજ્જહ જીઅં ન ઉણ અત્થં । ૧૦૩।

તો જીવદયાપરમં ધમ્મં ગહિઠ્ઠણ ગિણહ માડિન્નં ।  
જિણગણહરપડિસિદ્ધં લોગવિરુદ્ધં અહમ્મં ચ ॥ ૧૦૪ ॥

ચોરો પરલોગંમિડવિ નારયતિરિણસુ લહહ દુક્ખાહં ।  
મણુઅત્તણેવિ દીણો દારિદ્દોવદુઓ હોહ ॥ ૧૦૫ ॥

જે પુરૂષ, પરને પૂછ્યા વિના તેના ધનને હરી લે છે, તે તેનાં જીવિતનો નાશ કરનાર બને છે, કારણુ સ્પષ્ટ છે: જગતના જીવો પૈસાને માટે પોતાના પ્રાણો આપી દે છે. પણ પૈસો મળતો નથી. પ્રાણો કરતાંયે પૈસાનું મહત્ત્વ અવસરે વધે છે. ૧૦૩

માટે હે વિનેય! જીવદયાપ્રધાન શ્રીજિનધર્મને મેળવીને, તું કદિકાળે અદત્ત વસ્તુને અહણુ કરતો મા, આથીજ શ્રીજિનેશ્વર-દેવોએ તથા ગણધર ભગવન્તોએ; અદત્તાદાનનો સ્પષ્ટ નિષેધ કરેલો છે. વળી આ પાપ, લોકવિરૂદ્ધનું અધર્મ કાર્ય ગણાય છે. ૧૦૪

અદત્તાદાનરૂપ પાપકાર્યનો વિપાક ભયંકર છે. કારણકે: ચોરીને કરનારા ચોર લોકો પરલોકમાં નરક, તિર્યંચ આદિ દુર્ગતિ-ઓમાં ભયંકર યાતનાઓને ભોગવે છે. વળી મનુષ્યગતિમાં દીન, હીન તેમજ દરિદ્રતાથી પીડાયેલા રહે છે. ૧૦૫



મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :::: [ ૬૫

ચોરિક્કનિવિત્તીણ સાવયપુત્તો જહા સુહં લહર્દ ।  
કિઢિ મોરપિચ્છચિત્તિઅ ગુટ્ટીચોરાણ ચલણેસુ ॥૧૦૬॥

રવ્વાહિ બંમચેરં બંમગુત્તીહિં નવહિં પરિસુદ્ધં ।  
નિચ્ચં જિણાહિ કામં દોસપકામં વિઆણિત્તા ॥૧૦૭॥

જાવહા કિર દોસા હપરલોણ દુહાવહા હુંતિ ।  
આવહહ તે ઉ સઘ્વે મેહુણસન્ના મણૂસસ્સ ॥૧૦૮॥

સંગદોષથી ચોરલોકોના ટોળામાં લગેલો શ્રાવકપુત્ર, એક  
અવસરે ચોરીના પાપથી નિવૃત્ત થવાના કારણે સુખને પામ્યો. એ  
આ રીતિયે: એક નગરમાં કીઢી નામની ડાશીને ત્યાં ચોરીને  
સાફ ચોરો આવ્યા, નિયમ હોવાથી શ્રાવકપુત્ર, તેઓની સાથે નથી.  
ડાશીએ ચોરીના પગોમાં મોરપિંછથી અંગૂઠો ચીતર્યો. તેથી  
શ્રાવકપુત્ર સિવાય રાજાએ સૌને પકડીને શિક્ષા કરી. ૧૦૬

વળી હે ધીર ! નવ પ્રકારની પ્રજ્ઞગુપ્તિથી વિશુદ્ધ પ્રજ્ઞાર્થ  
વ્રતનું તારે રક્ષણ કરવું તથા દોષોના અત્યન્ત સ્થાનસમા કામને  
તારે સદા જીતવો. ૧૦૭

આ લોક કે પરલોકને વિષે, જીવોના દુઃખની પરંપરાનું કારણ  
જે જે દોષો છે, તે સઘળાએ દોષોનું મૂળ ઉત્પત્તિસ્થાન મૈથુનસંજ્ઞા  
છે. આ કારણે મૈથુનસંજ્ઞાને ત્યજવી જોઈએ કલ્યાણનો આ વાસ્ત-  
વિક માર્ગ છે. ૧૦૮

રહઅરહતરલજીહાજુણ સંકપ્પડભમ્મફળેણં ।  
વિસયવિલવાસિણા મયમુહેણ વિઘ્વોઅરોસેણં ॥

કામમુઅંગેણ દદ્ધા લજ્જાનિમ્મોઅદપ્પદાઢેણં ।  
નાસંતિ નરા અવસા દુસ્સહદુક્ખાવહવિસેણં ॥૧૧૦॥

લલ્લકનિરયવિઅણાઓ ઘોરસંસારસાયરુઘ્વહણં ।  
સંગચ્છદ્ધ ન ય પિચ્છદ્ધ તુચ્છત્તં કામિઅસુહસ્સ ॥

રતિ અને અશતિરૂપ ચંચળ જીવવાયુક્ત, સંકલ્પરૂપ પ્રત્યંક ક્ષણને ધરનાર તેમજ બીલની પેઠે વિષયોમાં વસનાર; વળી મદ-રૂપ ભયંકર મુખવાળો કામચેષ્ટારૂપ દાણુ કુંક્રાડાને મારનાર તથા લલ્લકરૂપ કાંચળીને ત્યજી દેનાર અહંકારરૂપ ઝેરીલી દાઢવાળો અને દુઃસહ દુઃખને કરનારા તીવ્ર વિષથી વ્યાપ્ત એવા કામરૂપ સર્પના ડંશથી રીબાતા પરાધીન જીવો નાશને પામે છે. મરણને શરણુ ખને છે. હા!! કામની પીડા કારમી છે. ૧૦૯: ૧૧૦

કામી જીવો, કામની આધીનતાના યોગે અનેક પ્રકારનાં પાપકર્મો કરીને, લલ્લકનામના નરકાવાસમાં રૌદ્ર દુઃખોને વેઢે છે. તેમજ દાણુ સંસાર સાગરનું વહન કરે છે. છતાંયે કામમુખોની તુષ્ણતાને, કે પરિણામ કટુતાને સમજી શકતા નથી. ૧૧૧

વમ્મહસરસયવિદ્ધો ગિદ્ધો વણિઠવ્વ રાયપત્તોષ ।

પાઠક્ખાલયગેહે દુગ્ગંધેઽળેગસો વસિઓ ॥૧૧૨॥

કામાસત્તો ન મુણ્ઢ ગમ્માગમ્મંપિ વેસિઆણુવ્વ ।

સિદ્ધી કુબેરદત્તો નિઅયસુઆસુરયરઙ્ગરત્તો ॥૧૧૩॥

પઢિપિહ્લિઅકામકલિંકામઘત્થાસુમુઅસુઅણુવન્થં ।

મહિલાસુ દોસવિસવહ્છરીસુ પયઙ્ગં નિયચ્છંતો ॥૧૧૪॥

કામના સેંકડો બાણોથી વિધાયેલો ઐષ્ઠીપુત્ર લસિતાંગ,  
રાજની પટ્ટરાણીના રૂપમાં આસક્ત બનવાના યોગે પાયણાનાની  
ગંદકીમાં લાંબા કાળ સુધી વિટંબાણાને પામ્યો. હા! વિષયસુખોની  
આસક્તિના યોગે જીવો રીબાય છે. ૧૧૨

હા! અતિ ખેદની વાત છે: કામથી આંધળા બનેલા જીવો,  
પોતાની માતાને ભોગવનાર વૈશ્યાયનતાપસની જેમ ગમ્ય કે  
અગમ્યનો વિવેક કરી શકતા નથી. વળી કુબેરદત્ત ઐષ્ઠીની પેઠે  
પોતાની માતાની સાથે અને બ્રહ્મનની સાથે વિષયની કીડા કરતાં  
પણ શરમાતા નથી. ૧૧૩

કામવિષયોથી પૂર્ણ, આ કારણે: દ્વેષોરૂપ વિષયની વિશાળ  
વેલડીઓ સમી સ્ત્રીઓને વિષે; કામકીડાથી ઉદ્ભવતા અતિ  
આસક્તિભાવને; હે વિનેય! તારે સર્વથા ત્યજ દેવો જોઇએ. ૧૧૪

મહિલા કુલં સુવંસં પિયં સુઅં માયરં ચ પિઅરં ચ ।  
 વિસયંધા અગણંતી દુઃખસમુદ્દમ્મિ પાઢેહ ॥૧૧૫॥  
 નોઅંગમાહિં સુપઓહરાહિં ઉપ્પિચ્છમંથરગર્હિં ।  
 મહિલાહિં નિન્નયાહિ વ ગિરિવરગુરુઆવિ ભિજંતિ ॥  
 સુદ્ધુવિ જિઆસુ સુદ્ધુવિ પિઆસુ સુદ્ધુવિ પરૂદપેમાસુ ।  
 મહિલાસુ મુઅંગીસુ વ વીસંભં નામ કો કુણહ ॥

વિષયોમાં અંધ બનેલી શીલવિમુખ સ્ત્રીઓનો એ સ્વભાવ છે: કે ‘કુલ, સુવંશ, પ્રિય, પુત્ર, માતા કે પિતા વગેરે સ્નેહી જનોના સ્નેહને જૂલોને પણ અવસરે સૌને દુઃખસમુદ્રમાં ફેંકે છે.’ હા! વિષયોની અભિલાષા વિષમ છે. ૧૧૫

\*સુંદર અને મંદગતિને કરનારી, જળપૂર્ણ પ્રવાહોને વહન કરનારી અને નીચાણવાળા પ્રદેશમાં ગમના કરવાના સ્વભાવવાળી નદીની જેમ; વિષયવિકારને પરવશ બનેલી સ્ત્રીઓ, સાચેજ મેરૂ-પર્વત જેવા અડગ આત્માઓને પણ અવસરે ભેદી નાખે છે. ૧૧૬

સારી રીતિયે પરિચિત ભાવને પામેલી, અતિશય પ્રિયપણાને મેળવી ચૂકેલી વળી ખુબજ પ્રેમના પાત્રરૂપ બનેલી પણ સ્ત્રીઓ, અવસરે કામની આધીનતાના કારણે વિકરાળ સાપણરૂપ બને છે. ખરૂં છે કે: સ્ત્રીઓને વિષે કોણ વિશ્વાસ રાખી શકે? ૧૧૭

\*જૂળ ગાથામાં નદીને જે વિશેષણો મૂક્યા છે, તે સ્ત્રીપક્ષમાં પણ ધટી શકે છે.

વીસંભનિબ્ધરંપિ હુ ઉવચારપરં પરુદપણયંપિ ।  
 કયવિપ્પિઅં પિઅં જ્ઞત્તિ નિતિ નિહણં હયાસાઓ ॥  
 રમણીઅદંસણાઓ સોમાલંગીઓ ગુણનિબદ્ધાઓ ।  
 નવમાલઙ્ગમાલાઊ વ હરંતિ હિઅયં મહિલિઆઓ ॥  
 કિં તુ મહિલાણ તાસિં દંસણસુંદેરજણિઅમોહાણં ।  
 આલિંગણમહરા દેહ વજ્જમાલાણ વ વિણાસં ॥૧૨૦॥

એક વેળાએ વાંકું પડતાં કામની પરવશતાના યોગે જેની આશાઓ હુણાઈ ગઈ છે એવી અધમ સ્ત્રીઓ અતિ વિશ્વાસને રાખનાર, ઉપકાર પરાયણ અને પ્રેમને ધારણ કરનાર પોતાના પરમ આધારરૂપ પતિને પણ શીઘ્ર મારી નાખે છે. ૧૧૮

દેખાવમાં મનોરમ, સુકુમાર અગવાળી, કળાશુભ્રથી સુંદર સ્ત્રીઓ, નવા જાઈના પુષ્પોની માળાની જેમ ભટકતા ભ્રમરોરૂપ કામપરવશ પુરૂષોના નિર્બળ હૃદયોને ખીંચે છે. ૧૧૯

દેખાવની સુંદરતાથી સ્ત્રીઓને વિષે મોહમૂઢ બનનારા આત્માઓ, તે સ્ત્રીઓના આલિંગનરૂપ મદિરાનું પાન કરે છે. આ કારણે; \*વધ્ય પુરૂષને ગળે પહેરાવવામાં આવતી કબૂરની માળાની જેમ સ્ત્રીઓ તેઓનો નાશ કરે છે. ૧૨૦

\*પૂર્વકાક્ષીન રાજ્યશાસનોમાં એ નિયમ હતો: કે શૂળીએ ચઢાવવામાં આવનાર વધ્યપુરૂષના ગળામાં કબૂરના પુષ્પોની માળા પહેરાવવામાં આવતી.

રમણીણ દંસણં ચેવ સુંદરં હોઝ સંગમસુહેણં ।  
 ગંધુચ્ચિય સુરહો માર્લઈઙ મલણં પુણ વિણાસો ॥  
 સાકેઅપુરાહિવઈ દેવરઈ રજ્જસુલ્લપલ્લમ્મહો ।  
 પંચુલહેતું છૂલ્લો બુલ્લો અ નઈઙ દેવીણ ॥ ૧૨૨ ॥  
 સોઅસરીદુરિઅદરીકવલ્લકુડી મહિલિઆ કિલેસકરી ।  
 વલ્લરવિરોઅણઅરણી દુલ્લલ્લલ્લણી સુલ્લલ્લપલ્લિવલ્લલ્લા ॥

ખરેખર સ્ત્રીઓનું દર્શન સુંદર છે. પણ તે સુંદરતાની પૂઠે  
 મોહનો વિકરાળ સર્પ ફૂંકાડા મારી રહ્યો છે. માટે તેના સંગમના  
 સુખોથી સર્થ. મનોહર પુષ્પોની સુગંધ મ્હેકતી માળાઓનું મર્દન  
 કરવાથી તે માળાઓનો નાશ થાય છે. તેમ સ્ત્રીના સંગમથી પુરૂષ  
 અને સ્ત્રી બન્નેના બલ, કાન્તિ, શરીરસ્વાસ્થ્ય, અને આત્માનો  
 નાશ થાય છે. ૧૨૧

સાકેતનગરનો અધિપતિ દેવવ્રતિ નામનો રાજા, કેવળ વિષય-  
 સેવનની અતિશય આસક્તિના યોગે રાજ્યના સુખોથી બ્રષ્ટ થયો.  
 વિશ્વાસભાજન, પ્રેમપાત્ર રાણીએ પાંગળા પરના રાગના કારણે તે  
 રાજાને નદીમાં ફેંકી દીધો. અને તે નદીમાં ડૂબ્યો. હા! વિષયોની  
 લાલસાનું ભયંકર પાપ!! ૧૨૨

તત્ત્વજ્ઞાની પુરૂષો કહે છે: 'વિષયોની આધીનતાના કારણે,  
 સ્ત્રીઓ શોકની નદી છે. પાપકર્મોનું નિવાસસ્થાન શુદ્ધ છે. કપટની  
 કેવળ કોટડી છે, કલેશને કરનાર છે, અને વૈરના અગ્નિની ઉત્પત્તિનું  
 કારણ અરણીકાષ્ટ છે દુઃખોની ખાણ છે, તથા સર્વ પ્રકારના  
 સુખોની પ્રતિપક્ષ છે.' ૧૨૩

અમુણિઅમણપરિકમ્મો સમ્મંકો નામ નાસિડં તરહ્મ ।  
વમ્મહસરપસરોહે દિટ્ઠિચ્છોહે મયચ્છીણં ? ॥૧૨૪॥

ઘણમાલાઓ વ દૂરુદ્ધમંતસુપઓહરાડ વહ્ઠંતિ ।  
મોહવિસં મહિલાઓ અલક્કવિસં વ પુરિસસ્સ ॥

પરિહરસુ તઓ તાર્સિ દિટ્ઠિં દિટ્ઠીવિસસ્સ વ અહિસ્સ ।  
જં રમણિનયણબાણા ચરિત્તપાણે વિણાસંતિ ॥૧૨૬॥

જેઓએ સત્યાશ્રના પરિશીલનથી, સુશુદ્ધિઓના ઉપદેશથી મનને સાચી રીતિયે કેળવ્યું નથી એવા પુરૂષો, વિષયવિવશ સ્ત્રીઓના કામરૂપ આણેના સમૂહ સમા નયનના કટાક્ષો, શરીરની લલિત ચેષ્ટાઓ, મનોહર ગતિ વગેરેના યોગે કંઈ રીતિયે અહિંતના માર્ગથી આવા ખસી શકે ? ૧૨૪

અતિ ઉન્નત, દૂર એવી ઘનઘોર મેઘની ઘટાઓ જેમ હડકા-યેલા કુતરાના હડકવાના ઝેરને વધારી મૂકે છે. તે રીતિયે ઉન્નત સ્તનવાળી મનોહર સ્ત્રીઓ દ્વરથી પશુ મોહરૂપ હડકવાના ઝેરથી પરાધીન બનેલા પુરૂષોના મોહઝેરને વધારનારી બને છે. ૧૨૫

આ કારણે: હે ભદ્ર! દૃષ્ટિવિષ સર્પની જેમ વિષયાધીન સ્ત્રીઓના પરિણામ કદુ દૃષ્ટિપાતને તું સર્વથા ત્યજ દે. એ વાત સાચી છે: ‘વિષયોની સાક્ષાત્ મૂર્તિસમી સ્ત્રીઓનાં નેત્રો આણુની જેમ પુરૂષોના નિર્ભળ આસ્ત્રિકરૂપ આણેનો નાશ કરે છે.’ ૧૨૬

મહિલાસંસર્ગીણ અગ્ની ઇવ જં ચ અપ્પસારસ્સ ।  
મયણં વ મણો મુણિણોઽવિ હંત સિગ્ધં ચિઅ વિલાઈ ॥

જઈવિ પરિચત્તસંગો તવતણુઅંગો તહાવિ પરિવડઈ ।  
મહિલાસંસર્ગીણ કોસામવણૂસિઅવ રિસી ॥૧૨૮॥

સિંગારતરંગાણ વિલાસવેલાઈ જુઠ્ઠવણજલાણ ।  
પહસિઅફેણાઈ મુળી નારિનઈણ ન બુઝંતિ ॥૧૨૯॥

અગ્નિના સંસર્ગમાત્રથી જેમ મીઠુ ઓગળી જાય, તેમ કામ-  
પરવશ સ્ત્રીઓના કેવળ સંસર્ગના થોગે અદ્યપસત્ત્વવાળા વૈરાગ્યવાસિત  
મુનિજનોના શુભ પરિણામ પણ શીઘ્ર નાશને પામે છે. હા!  
કામની દશા કારમી છે. ૧૨૭

જે કે અન્ય સર્વ પ્રકારનાં સંસર્ગથી દૂર રહેલા, કઠોર તપથી  
શરીરને શોષવી નાખનારા મહામુનિઓ પણ કોશાના ઘરમાં એક  
દિવસ રહેનારા સિંહગુફાવાસી મુનિની જેમ ક્ષણમાત્રમાં પતનને  
પામે છે. ૧૨૮

શૃંગારરૂપ ઉછળતાં તરંગોવાળી; અનેક પ્રકારનાં હાવભાવ,  
વિલાસ, કટાક્ષોસ્વરૂપ ભરતીવાળી; મનોરમ યૌવનજળથી અતિશય  
ધૂધવાતી-તોફાને ચઢેલી; હાસ્ય, ક્રીડા વગેરે ફેણથી ઓભેર અવાળો  
કરતી અપાર સ્ત્રીનદીમાં ધીર મુનિવરો નથી ડુબતા. ૧૨૯



વિસયજલં મોહકલં વિલાસવિવ્બોજલયરાઈન્નં ।  
મયમયરં ઉત્તિન્ના તારુક્ષ્મહન્નવં ધીરા ॥ ૧૩૦ ॥

અઢિંભતરવાહિરણ સઘે સંગે (ગંથે) તુમં વિવજ્જેહિ ।  
કયકારિઅણુમર્દ્દહિં કાયમણોવાયજોગેહિં ॥૧૩૧॥

સંગનિમિત્તં મારઈ મળઈ અલીઅં કરેઈ ચોરિક્કં ।  
સેવઈ મેટ્ટુણ મુચ્છં અપ્પરિમાણં કુણઈ જીવો ॥૧૩૨॥

વિષયોરૂપ જળથી પરિપૂર્ણ; મોહરૂપ કાઢવથી સંકળાયેલ;  
વિલાસ અને અભિમાન સમા જલચર જીવોથી અપાર; મહરૂપ  
મહામગરમચ્છાથી ભયંકર યૌવનવયરૂપ સમુદ્રને સાથેજ ધીર પુરૂષો  
સુખપૂર્વક તરી ગયા છે. ૧૩૦

હે કલ્યાણકામી ! કરવા, કરાવવા અને અનુમોદવા દ્વારાયે  
કાય, મન, તેમજ વચનના વ્યાપારોથી; ધન, ધાન્ય વગેરે બાહ્ય  
તથા કામ, ક્રોધ આદિ આન્તર પરિગ્રહને તું ત્યજ દે. ૧૩૧.

કારણ કે: પરિગ્રહ એ સર્વ પાપનું મૂળ છે. પરિગ્રહની  
મૂર્છાના યોગે મોહમૂઢ બનેલો જીવ, હિંસાને કરે છે, જીવનું બોલે  
છે. ચોરીને કરે છે, મૈથુન સેવે છે. અને પરિણામ રહિત મૂર્છાને  
પણ વધારે છે. આથી મૂર્છા એ સર્વ પ્રકારે ત્યાગ્ય છે. ૧૩૨

સંજો મહાભયં જં વિહેડિઓ સાવણ સંતેષં ।  
 પુત્તેણ હિણ અત્થંમિ મુણિવર્દ કુંચિણ જહા ॥૧૩૩॥  
 સઠવગ્ગંથવિમુક્કો સીર્ડમૂઓ પસંતચિત્તો અ ।  
 જં પાવહ મુત્તિસુહં ન ચક્કવટ્ટીવિ તં લહહ ॥૧૩૪॥  
 નિસ્સલ્લસ્સેહ મહવ્વયાઈં અવલંહનિવ્વણગુણાઈં ।  
 ઉવહમ્મંતિ અ તાઈં નિયાણસલ્લેણ મુણિણોઽવિ ॥૧૩૫॥

પરિગ્રહ મહાભયરૂપ છે. કારણ કે: સઘળાંયે ભયો પરિગ્રહના યોગે જન્મે છે. શાસ્ત્રમાં એક પ્રસંગ આવે છે; પોતાના પુત્રે પૂછ્યા વિના ભંડારમાંથી ધનને ઉપાડ્યું, આ વસ્તુથી અજ્ઞાત પણ મૂર્ખા મૂઢ શ્રાવક પરિગ્રહની મમતાના કારણે મુનિપતિનામના સાધુને કંચીથી મારે છે. ૧૩૩

સર્વપ્રકારના પરિગ્રહથી મૂકાયેલા; શીતળ અને સ્વસ્થ; પ્રશાન્ત મનોવૃત્તિવાળા તેમજ સંવેગરસના નિર્મળ ઝરણાઓમાં સ્નાન કરનારા મહામુનિવરો, જે પ્રકારે નિર્દોષહૃદયના પરમસુખને આસ્વાદ કરે છે, તે સુખસાગરના ઝિન્દુનો પણ સ્વાદ મહાન અકલ્પ્યર્થો લઈ શકતા નથી. ૧૩૪

અનશનને સ્વીકારવાને ઉદ્યત થયેલ હિતકારી આત્માએ, અવશ્ય સર્વપ્રકારના શલ્યોને તેમજ વિશેષતઃ નિદાનશલ્યને ત્યજવું બોધ્યો. કારણ કે: કેવળ નિદાનશલ્યના યોગે, સાધુના અખંડિત તેમજ અતિઆર વિનાના મહાજતો પણ હણાઈ જાય છે. ૧૩૫

અહ રાગદોસગબ્ધં મોહગબ્ધં ચ તં ભવે તિવિહં ।

ધમ્મત્થં હીણકુલાઇપત્થણં મોહગબ્ધં ચ ॥ ૧૩૬ ॥

રાગેણ ગંગદત્તો દોસેણં વિસ્સમૂઢમાઈઆ ।

મોહેણ ચંડપિંગલમાઈઆ હુંતિ દિટ્ઠંતા ॥ ૧૩૭ ॥

ણિઅ જો મુક્ખસુહં કુણ્ણ નિઆણં અસારસુહહેડં ।

સો કાયમણિકણં વેરુલ્લિઅમણિં પણાસેઢ ॥ ૧૩૮ ॥

આ નિદાનશલ્યના ત્રણ પ્રકારો છે. જે આ રીતિયે: ૧ રાગ-ગર્ભ, ૨ દ્વેષગર્ભ, ૩ મોહગર્ભ; ૧ રાગવૃત્તિથી જે નિદાન કરવું તે રાગગર્ભ. ૨ દ્વેષના અંગે દુર્ધ્યાનથી પ્રેરાઈને નિદાન કરવું તે દ્વેષગર્ભ. ૩ જ્યારે ધર્મની આરાધના માટે કુલાદિકની પ્રાર્થના તે મોહગર્ભ-અજ્ઞાનગર્ભ. આ મુજબ ત્રણ નિદાનો સમજવા. ૧૩૬

આ ત્રણેય પ્રકારના નિદાનશલ્યને અંગે શાસ્ત્રોમાં આ મુજબ દૃષ્ટાંતો આવે છે: 'રાગગર્ભ' નિદાનને અંગે ગંગદત્ત વિગેરે, દ્વેષ-ગર્ભ નિદાનને અંગે વિશ્વભૂતિ આદિ, તેમજ મોહગર્ભ નિદાનને અંગે ચંડપિંગલ પ્રમુખ; '-આ આત્માઓ આ પ્રકારના નિદાન કરવાના યોગે વિરાધકભાવને પામ્યા હતા. ૧૩૭

મોક્ષના પરમસુખની અવગણના કરીને, કેવળ અસાર પૌદ્ગ-લિક સુખોની ખાતર જે આત્માઓ નિદાનને કરે છે. તે આત્માઓ કાચના દુકડાની ખાતર વૈડૂર્ય મણિનો નાશ કરે છે. ૧૩૮

દુઃખવચ્ચય કમ્મવચ્ચય સમાહિમરણં ચ બોહિલાભો અ ।

एअं पत्थेअव्वं न पत्थणिज्जं तओ अन्नं ॥ ૧૩૯ ॥

उज्झअनिआणसल्लो निसिभत्तनिअत्तिसमिइयुत्तीहिं ।

पंचमहव्वयरक्खं कयसिवसुक्खं पसाहेइ ॥ ૧૪૦ ॥

इंदिअविसयपसत्ता पडंति संसारसायरे जीवा ।

पक्खिअવ છિન્નપક્ખા સુસીલગુણપેહુણાવિહૂણા ॥

પરમસુખની અભિલાષાવાળા પુણ્યવાન આત્માઓને માટે આટલીજ વસ્તુઓ પરમાર્થથી પ્રાર્થનીય રહે છે. તે આ: '૧ સર્વ દુઃખનો ક્ષય, ૨ દુઃખના કારણભૂત સર્વ કર્મોનો ક્ષય, ૩ સમાધિમરણ, અને ૪ યોધિબીજનો લાભ'—આ સિવાય અન્ય કંઈ પ્રાર્થનીય રહેતું નથી. ૧૩૯

રાત્રિલોજનની નિવૃત્તિ, પાંચસમિતિ અને ત્રણગુપ્તિ, આ ઉત્તર-ગુણોના પાલનથી; મોક્ષસુખના પરમકારણભૂત પાંચ મહાવ્રતોનું રક્ષણ કરનાર પુણ્યવાન આત્માએ નિદાનશલ્યનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ. ૧૪૦

ઈંદ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત બનેલા મોહમૂઢ જીવો; સુશી-લતાગુણથી રહિત બની પીંછાઓ વિનાના અને છેદાયેલી પાંખો-વાળા પંખીઓની જેમ સંસારરૂપ સાગરમાં ડુબી મરે છે. ૧૪૧

ન લહઈ જહા લિહંતો મુહિલ્હિઅં અટ્ટિઅં રસં સુણઓ ।  
સો તઈ તાલુઅરસિઅં વિલિહંતો મન્નણ સુક્ખં ॥

મહિલાપસંગસેવી ન લહઈ કિંચિવિ સુહં તહા પુરિસો ।  
સો મન્નણ વરાઓ સયકાયપરિસ્સમં સુક્ખં ॥૧૪૩॥

સુદ્દટ્ટુવિ મગ્ગિજંતો કત્થવિ કેલીઈ નત્થિ જહ સારો ।  
ઈંદિઅવિસણ્ણુ તહા નત્થિ સુહં સુદ્દટ્ટુવિ ગવિઢં ॥

તદ્દન સૂકાઈ ગયેલા, રસવિનાના હાડકાના ટુકડાને બચકાં  
બરનારો કુતરો જેમ હાડકાના રસને મેળવી શકતો નથી, કેવળ  
પોતાના તાળવાને ઘસે છે, અને એ તાળવામાંથી નીકળતા લોહીનો  
સ્વાદ કરવામાં તે સુખ માને છે. તે રીતિયે સ્ત્રીઓની સાથે ભોગોને  
ભોગવનારો કામમૂઢ પુરૂષ કાંઈપણ સુખને મેળવી શકતો નથી.  
માત્ર ભોગવટાની વેળાના પોતાના કાયપરિશ્રમને તે અનુભવે છે.  
અને મોહની તીવ્ર મૂર્ચ્છાના યોગે બિચારો જીવ તેમાં સુખની  
કલ્પના કરે છે. ૧૪૨ : ૧૪૩

સારી રીતિયે શોધવા છતાંયે કેળના ગર્ભમાં જેમ કોઈપણ  
સ્થાને સાર નથી. તેમ સર્વ પ્રકારે ગવેષણા કરવા છતાંયે ઈદ્રિ-  
યોના વિષયોમાં પારમાર્થિક સુખનો એક અંશ પણ નથી. ૧૪૪

સોણ પવસિઅપિઆ ચક્કૂરાણ માહુરો વણિઓ ।  
ઘાળેણ રાયપુત્તો નિહઓ જીહાફ સોદાસો ॥૧૪૫॥

ફાસિંદિણ દુઢો નઢો સામાલિઆમહીપાલો ।  
ઈક્કિકેણવિ નિહયા કિં પુળ જે પંચસુ પસત્તા ? ॥

વિસયાવિવલો નિવડફ નિરવિવલો તરફ દુત્તરભવોહં ।  
દેવીદેવસમાગયભાડયજુઅલં વ ભણિઅં ચ ॥૧૪૭॥

એક એક ઇન્દ્રિયની આધીનતાના યોગે; આલોક, પરલોક અને ઉભયલોકમાં અનેક પ્રકારના અનર્થો ઉત્પન્ન થાય છે. શાસ્ત્રમાં આને અંગે આ મુજબ દૃષ્ટાંતો છે: ‘ શ્રોત્ર ઇન્દ્રિયથી પરદેશ ગયેલા વાણુકની સ્ત્રી, ૨ ચક્ષુ ઇન્દ્રિયથી માથુર વણિક, ૩ દ્રાણુ ઇન્દ્રિયથી રાજપુત્ર, ૪ જિહ્વા ઇન્દ્રિયથી સૌદાસરાજ, ૫ સ્પર્શના ઇન્દ્રિયથી દુષ્ટ સુકુમાલિકાનો પતિ; આ પ્રકારે કેવળ એક એક ઇન્દ્રિયના વિષયની આસક્તિના યોગે આ લોકો નાશ પામ્યા. ’ તો જેઓ પાંચેય ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત રહે છે, તે વિષયમૂઢ આત્માઓની શી દશા ?

૧૪૫ : ૧૪૬

વિષયોની અપેક્ષા રાખનારો જીવ; દુસ્તર ભવસાગરમાં ડૂબી મરે છે. જ્યારે વિષયોની અપેક્ષા વિનાનો જીવ; અપાર ભવસાગરને તરી બળ્ય છે. જેમ દેવીના હાવભાવમાં મૂંગાઈ જનાર જિનપાલિત અપાર સાગરમાં ડૂબી ગયો. જ્યારે દેવીની અપેક્ષાથી પર બનેલો જિનરક્ષિત દેવની સહાયથી ઇષ્ટસ્થાને પહોંચ્યો.

૧૪૭

છલિઆ અવયક્ષંતા નિરાવયક્ષા ગયા અવિગ્ધેણં ।  
તમ્હા પવયણસારે નિરાવયક્ષેણ હોઅઠ્ઠવં ॥૧૪૮॥

વિસણ અવયક્ષંતા પઢંતિ સંસારસાયરે ઘોરે ।  
વિસણસુ નિરાવિક્ષા તરંતિ સંસારકંતારં ॥૧૪૯॥

તા ધીર ! ધીબલેણં દુદંતે દમસુ હંદિઅમહંદે ।  
તેણુક્ષયપડિવક્ષો હરાહિ આરાહણપડાગં ॥૧૫૦॥

રાગની અપેક્ષા રાખનારા આત્માઓ ઠગાયા છે. પોતાનું અદ્વિત કરનારા બન્યા છે. અને રાગની અપેક્ષાને સર્વથા ત્યજી દેનારા મહાનુભાવ પુરૂષો નિર્વિઘ્નતાપૂર્વક પોતાના ઇષ્ટને મેળવી શક્યા છે. આ કારણે પ્રવચનના સારને પામનાર આત્માઓએ રાગ આદિથી નિરપેક્ષ સીતિયે રહેવું જોઈએ. ૧૪૮

સાચેજ વિષયોની અપેક્ષા રાખનારા મોહમૂઢ જીવો ઘોર સંસારસાગરમાં પડે છે. તથા વિષયોથી તદ્દન નિરપેક્ષ રહેનારા પુણ્યવાન આત્માઓ ભીમ સંસાર અટવીને લાંઘી બાય છે. ૧૪૯

આ કારણે હે ધીર ! દુઃખપૂર્વક હમી શકાય તેવા ઇન્દ્રિયો રૂપ સિંહોને તું ધીરતારૂપ બળથી હમ. આમ કરવાથી રાગ, દ્વેષ વગેરે આન્તર શત્રુગણના વિજયને પ્રાપ્ત કરી, તું આરાધનાની પતાકાનો સ્વીકાર કર. ૧૫૦

કોહાઈણ વિવાગં નાઝણ ચ તેસિ નિગ્ગહેણ ગુણં ।  
 નિગ્ગિણહ તેણ સુપુરિસ ! કસાયકલિણો પયત્તેણં ॥  
 જં અહિતિક્ખં દુક્ખં જં ચ સુહં ઉત્તમં તિલોઈણ ।  
 તં જાણ કસાયાણં વુઢ્ઢિક્ખયહેઉઅં સવ્વં ॥૧૫૨॥  
 કોહેણ નંદમાઈ નિહયા માણેણ પરસુરામાઈ ।  
 માયાઈ પંડરજ્ઞા લોહેણં લોહનંદાઈ ॥ ૧૫૩ ॥

વળી ક્રોધ આદિ કષાયોના વિપાકને બાણીને તેના નિઝડના ગુણને તું સમજ. આ કારણે: હે સુપુરિસ ! પરમજ્ઞાની પુરૂષોએ ફરમાવેલ વિધિપૂર્વકના પ્રયત્નથી કષાયોરૂપ કલેશનો તું શીઘ્ર નિઝડ કર. ૧૫૨

ત્રણેય લોકમાં જે અતિ દારૂણ દુઃખ છે, તે સઘળાનું એક અને અનન્ય કારણ ક્રોધાદિ કષાયોની વૃદ્ધિ છે. તેમજ સમસ્ત જગતમાં જે ઉત્તમ સુખ છે, તે સર્વનો હેતુ કષાયોનો ક્ષય છે. ૧૫૨

ક્રોધ આદિ એક એક કષાયની આધીનતાના યોગે અનેક પ્રકારના અપાયોનો સંલવ છે. આ વસ્તુને અંગે શાસ્ત્રોમાં આ સુજળના દૃષ્ટાંતો પ્રસિદ્ધ છે: ‘ક્રોધથી નન્દ આદિ, માનથી પરશુરામ વગેરે, માયાથી પાંડુ આર્યા અને લોભથી લોભનન્દી આદિ નાશને પામ્યા.’\* ૧૫૩

\* ગાથા ૫૩ થી ૬૩ થયેલ ક્ષિત્તિક્ષાને ગુરૂદેવે શિષ્યને ઉદ્દેશીને આપી છે. તે અત્ર પૂર્ણ થાય છે.



ઇઅ ઉવણસામયપાણણ પલ્હાઈઅમ્મિ ચિત્તંમિ ।  
 જાઓ સુનિવ્વઓ સો પાઠ્ઠણ વ પાણિઅં તિસિઓ ॥  
 ઇચ્છામો અણુસદ્દિં મંતે ! ભવપંકતરણદલ્લદ્દિં ।  
 જં જહ ઉત્તં તં તહ કરેમિ વિણઓણઓ મણઈ ॥  
 જઈ કહવિ અસુહકમ્મોદણ દેહમ્મિ સંભવે વિઅણા ।  
 અહવા તણ્હાઈઆ પરીસહા સે ઉદીરિજ્ઞા ॥ ૧૫૬ ॥  
 નિદ્ધં મહુરં પલ્હાયણિજ્ઞહિઅયંગમં અણલિઅં ચ ।  
 તો સેહાવેઅવ્વો સો સ્વઓ પન્નવંતેણં ॥ ૧૫૭ ॥

આ પ્રકારે: સદ્ગુરના ઉપદેશરૂપ અમૃતનાં પાનથી,  
 પાન કરનાર તૃષાતુરની જેમ જેના હૃદયમાં અપૂર્વ આદહાદ ઉત્પન્ન  
 થયો છે એવો પુણ્યવાન વિનેય; સ્વસ્થ, શાન્ત અને વિનયથી નમ્ર  
 બનીને ગુરુમહારાજની સેવામાં આ મુજબ કહે છે: ‘કૃપાસિન્ધો!  
 ભદ્રન્ત ! ભવરૂપ ચીકણા કાઢવને સુખપૂર્વક લાંઘી જવાને સાડ દૃઢ  
 લાઠડી સમાન આપશ્રીની આ હિતશિક્ષાને હું માથે ચડાવું છું.  
 વળી ભગવન્ ! આપે કરમાવ્યું તે બરોબર છે. તે પ્રમાણે હું  
 કરું છું.

૧૫૪ : ૧૫૫

[ત્યારબાદ; અનશન કરવાને ઉદ્યત તે વિનેય, અનશનને  
 પ્રહણ કરે. ચાર કે ત્રણ આહારના પરચક્ષણ કરે.]

આ અવસરે કોઈ તીવ્ર અશુભ કર્મના ઉદયથી, તે આત્માના  
 શરીરે વેદના થાય અથવા તૃષા, ક્ષુધા વગેરે પરીપક્ષો ઉદ્ભવ; તો  
 નિર્યામણા કરાવનાર ઉપકારી ગુરુમહારાજ, તે અનશન સ્વીકારનાર  
 ક્ષપક જીવની સ્થિરતા અને સમાધિને સાડ; સ્નિગ્ધ, મધુર, હર્ષને  
 આપનાર અને મનને આનંદ દેનાર, સત્ય વચનોથી હિતશિક્ષા આપે.

૧૫૬ : ૧૫૭

સંભરસુ સુઅણ ! જં તં મજ્ઞંમિ ચત્તવિહસ્સ સંઘસ્સ ।  
 વૂઠા મહાપદ્ધા અહયં આરાહસ્સામિ ॥ ૧૫૮ ॥  
 અરિહંતસિદ્ધકેવલિપચ્ચક્કં સઠ્ઠસંઘસવિહસ્સ ।  
 પચ્ચક્કાણસ્સ કયસ્સ મંજણં નામ કો કુણહ ? ॥  
 માલુંકીણ કરુણં સ્વજંતો ઘોરવિઅણત્તોવિ ।  
 આરાહણં પવન્નો જ્ઞાણેણ અવંતિસુકુમાલો ॥ ૧૬૦ ॥  
 મુગિલ્લગિરિંમિ સુકોસલોઽવિ સિદ્ધત્થદ્વઅઓભયવં  
 વગ્ધીણ સ્વજંતો પઢિવન્નો ઉત્તમં અદ્દં ॥ ૧૬૧ ॥

તે આ પ્રકારે હે સુજન ! ચતુર્વિધ સંઘની મધ્યમાં, અનશનને સ્વીકારવાની વેળાએ તેં આ પ્રતિજ્ઞા સ્વીકારી હતી કે : ‘હું સારી રીતિયે આરાધનાને કરીશ,’ આ મહાપ્રતિજ્ઞાને આ અવસરે તું ફરી યાદ કર. વળી અણીના અવસરે વિરાધકભાવ ન આવી ભય તે સારું તું સાવધાન રહે :’ ૧૫૮

‘હે ભદ્ર ! તું જાણે છે કે : ત્રિલોકનાથ શ્રીઅરિહંતદેવ, શ્રીસિદ્ધભગવાન, શ્રીકેવળજ્ઞાની મહાત્મા તેમજ શ્રીચતુર્વિધ સંઘ આ ચારેયની સાક્ષીયે શ્રદ્ધાથી સ્વીકારેલા વ્રતને ભાંગવું એ મહાપાપ છે.’ આથી વ્રતના ભંગરૂપ મહાપાપને કોણ કરે ? ૧૫૯

‘વળી ફર શિયાલણુવડે ખવાતા, ઘોર વેદનાથી પીડાને પામતા કંઈક દશામાં આવેલા શ્રી અવન્તિ સુકુમાલ મહામુનિએ આના વિષમ અવસરે પણ શુભ ધ્યાનપૂર્વક આરાધનાને અખંડિત રાખી. તથા ચિત્રકુટ પર્વતની ઉપર, વાઘણુવડે ખવાતા અને મહાભયંકર વેદનાને સહન કરતા મોક્ષને પ્રિય માનનાર શ્રી મુકોશભ મહાત્મા સમાધિપૂર્વક મરણને પામી મોક્ષમાં ગયા. ૧૬૦ : ૧૬૧

ગુદ્ધે પામોવગઓ સુબંધુળા ગોમણ પલિવિઅમ્મિ ।  
હજ્જંતો ચાણકો પહિવન્નો ઉત્તમં અટ્ઠં ॥ ૧૬૨ ॥

અવલંબિઝ્ઞ સત્તં તુમંપિ તા ધીર ! ધીરયં કુણસુ ।  
ભાવેસુ અ નેગુહ્મં સંસારમહાસમુદ્દસ્સ ॥ ૧૬૩ ॥

જમ્મજરામરણજલો અણાદ્દમં વસણસાવયાદ્દનો ।  
જીવાણ દુક્ખહેઝ્ઞ કટ્ઠં રુદ્ધો ભવસમુદ્ધો ॥ ૧૬૪ ॥

તેમજ સુખંધુ મંત્રીએ છાણાં સળગાવીને, ગોકુલને વિષે પાદપો-  
ગમ અનશનને સ્વીકારનાર શ્રી ચાણક્ય મંત્રીને, બાળવા છતાંયે,  
તેની વેદનાથી સળગતા પણુ તે મંત્રીશ્વર સમાધિપૂર્વક મરણને  
પામ્યા, અને પોતાના આરાધકપણુને અખંડિત રાખ્યું. ૧૬૨

‘આ કારણે: હે ધીર ! સત્ત્વને અવલંબીને તું પણુ ધીરતાને  
સદા ધારણુ કર’ આ મહાપુરુષોની જેમ તું સારી રીતિયે સંસાર-  
રૂપ ભીમ મહાસાગરની નિર્ગુણતાનો વિચાર કર. ૧૬૩

‘હે કલ્યાણકામિન ! જન્મ, જરા અને મરણરૂપ ધૂંધવાતા  
જળથી અપાર; અનાદિકાલીન; તથા અનેક પ્રકારના દુઃખોરૂપ  
જળથી જંતુઓથી બચકર તેમજ કેવળ દુઃખનુંજ કારણુ, આ  
સંસારસમુદ્ર સાચેજ કષ્ટને દેનાર છે.’ ૧૬૪

ધન્નોઽહં જેણ મણ અણોરપારંમિ ભવસમુદ્દમ્મિ ।  
 ભવસયસહસ્સદુલહં લહ્હં સદ્દમ્મજાણમિણં ॥૧૬૫॥  
 એઅસ્સ પમાવેણં પાલિજ્જંતસ્સ સહ પયત્તેણં ।  
 જમ્મંતરેઽવિ જીવા પાવંતિ ન દુક્ખદોગચ્ચં ॥૧૬૬॥  
 ચિંતામણી અડઘ્વો એઅમપુઘ્વો અ કપ્પરુક્કલુત્તિ ।  
 એઅં પરમો મંતો એઅં પરમામયસરિચ્છં ॥ ૧૬૭ ॥

‘તથા મહાભાગ! આવી અનુપમ આરાધનાને પામનાર તારે  
 આ શુભ વિચાર કરવો જોઈએ કે: હું ધન્ય છું, કારણકે: લાખખો  
 ભવોના પ્રયત્નોથી પણ કદાચ ન પામી શકાય તેવું મહાહર્લભ  
 સદ્ધર્મરૂપ મનોરમ વહાણ આ અપાર ભવસાગરને વિષે હૂમતા  
 એવા મેં મેળવ્યું.’ ૧૬૫

‘પુણ્યશાલિન્ ! એક વેળાયે પણ પ્રયત્નપૂર્વક આરાધેલા આ  
 શ્રીજિનકથિત ધર્મના પ્રભાવથી સંસારી જીવો, ભવાન્તરમાં પણ  
 દુઃખ, દૌર્ગત્ય કે દન્દ્રિતોને પામતા નથી. શ્રીજિનભાષિત ધર્મનું  
 આ અચિન્ત્ય સામર્થ્ય છે. ૧૬૬

‘શ્રીજિનકથિત ધર્મ, ઇચ્છિતને આપનાર અપૂર્વ ચિંતામાણ  
 રત્ન છે. અળાંક પ્રભાવશાળી કલ્પવૃક્ષ છે. સર્વ શક્તિને ધરાવનાર  
 મહામંત્ર છે. તેમજ પરમ અમૃતરૂપ છે.’ ૧૬૭

અહ મણિમંદિરસુંદરફુરંતજિણગુણનિરંજણુજોઓ ।  
પંચનમુક્કારસમે પાળે પળઓ વિસજેઈ ॥ ૧૬૮ ॥

પરિણામત્રિસુદ્ધીએ સોહમ્મે સુરવરો મહિદ્દીઓ ।  
આરાહિઝળ જાયઈ ભત્તપરિશ્નં જહન્નં સો ॥૧૬૯॥

ઉક્લોસેણ ગિહત્યો અચ્ચુઅકપ્પંમિ જાયએ અમરો ।  
નિવ્વાણસુહં પાવઈ સાહૂ સવ્વહસિદ્ધિં વા ॥૧૭૦॥

ધર્મસાર્થવાહસમા શ્રીગુરુમહારાજની આ પ્રકારની હિત-  
શિક્ષાને મેળવીને; જેના મનરૂપ મંદિરને વિષે સુંદર રીતિયે  
જિનગુણરૂપ મેશ વિનાનો દીપક પ્રગટ થયો છે, એવો તે પુણ્ય-  
વાન ક્ષપક આ અવસરે શુભ ભાવનામાં સ્થિર બનીને પંચપરમેષ્ઠી  
મંત્રના સ્મરણપૂર્વક આયુષ પૂર્ણ થયે પ્રાણોનો ત્યાગ કરે. ૧૬૮

પરિણામની વિશુદ્ધિ પૂર્વક, ભક્તપરિણામની જઘન્ય આરા-  
ધનાને કરીને તે શ્રાવક; સૌંધર્મ દેવલોકમાં મહાઋદ્ધિવાળો મહ-  
ર્દિક દેવ બને છે. વળી ઉત્કૃષ્ટ આરાધનાને કરનાર તે ગૃહસ્થ  
અચ્યુત કલ્પમાં મહર્દિક દેવ થાય છે. આ વસ્તુ ગૃહસ્થ આરા-  
ધકની છે. જ્યારે પરિણામની વિશુદ્ધિથી જઘન્ય આરાધના કરનાર  
સાધુપુરુષ, સર્વાર્થસિદ્ધ દેવલોકનાં સુખોને પ્રાપ્ત કરે છે. અને  
ઉત્કૃષ્ટ આરાધના કરનાર સાધુમહાત્મા, યાવત મોક્ષનાં અનન્ત  
સુખોને મેળવે છે.

इअ जोइसरजिणवीरभद्वभणिआणुसारिणीमिणमो ।  
भक्तपरिन्नं धन्ना पढंति निसुणंति भावेति ॥१७१॥

सत्तरिसयं जिणाण व गाहाणं समयखित्तपन्नत्तं ।  
आराहंतो विहिणा सासयसुक्खं लहइ मुक्खं ।१७२।

---

આ પ્રમાણે: યોગીપુરૂષોના ઇશ્વર એવા શ્રી મહાવીર  
પરમાત્માએ પ્રતિપાદિત કરેલા ભદ્રરૂપ-કલ્યાણરૂપ વચ્ચેના  
અનુસરનારા, તથા સમયક્ષેત્ર[અઢી દ્વીપ]ને વિષે એક કાલમાં ઉત્કૃષ્ટથી  
વર્તતા ૧૭૦ શ્રી તીર્થંકરદેવોની સંખ્યાની જેમ ૧૭૦ ગાથાઓથી  
સંકળાયેલ આ શ્રી પચન્નાને વિધિપૂર્વક જે ધન્ય પુરૂષો ભણે છે.  
સાંભળે છે. અને શુભ ભાવથી આ વસ્તુનું પરિશીલન કરે છે. તે  
પુણ્યવાન જીવો શાશ્વતસુખરૂપ મોક્ષને મેળવે છે.     ૧૭૧ : ૧૭૨

---

## અનશન સ્વીકાર; પચ્ચક્ષ્ણાણુ.

શ્રી ભક્તપરિજ્ઞા પચન્નામાં આ પ્રકારનું સૂચન છે કે: ‘કેવલજ્ઞાની, મન:પર્વજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની યા તેવા પ્રકારના વિશિષ્ટજ્ઞાનીના જ્ઞાનસામર્થ્યથી આયુષ્યનું નિશ્ચિતજ્ઞાન થાય તો અન્તિમકાળની આરાધના કરનારા આરાધક આત્માઓએ, યાવ-જીવનું-ભવચરિત્ર સાગારિક અનશન સ્વીકારવું જોઈએ.’ પણ જ્યારે તેવા પ્રકારના વિશિષ્ટ જ્ઞાનીઓનો વિરહ હોય, કે જેથી-નિશ્ચિત રીતિયે આયુષ્યનું જ્ઞાન થવું શક્ય ન હોય, તેવા અવસરે નિયતકાલીન સાગારિક અનશન સ્વીકારવાની વિધિ છે.

આ બંને અનશનના પચ્ચક્ષ્ણાણુનાં મૂળ સૂત્રો ભાવાનુવાદ પૂર્વક અહિં મુકવામાં આવ્યા છે. વર્તમાનકાળમાં તેવા પ્રકારના વિશિષ્ટજ્ઞાનીનો અભાવ છે. આથી મરણકાળની આસપાસના અવસરે, અથવા તેવા કોઈપણ વિકટ પ્રસંગો જેવાં કે-વ્યાધિ, ઉપદ્રવ, રાજભય, ચોર, અગ્નિ, શસ્ત્રભય વગેરેના આપતિ પ્રસંગોમાં એક દિવસ, બે દિવસ, પાંચ-દશ દિવસ, એક પ્રહર, યાવત્ અમુક નિયતકાલીન સાગારિક અનશન, આ સૂત્રોના આભાવાને [શ્રી અરિહંત વગેરે ગુરૂજનની સમક્ષ યા આત્મસાક્ષીયે, ઇચ્છિયવહ્નીયા કરી, દેવવંદન, ગુરૂવંદન કરી ત્રણવાર નવકાર ગણીને] ઉચ્ચરવાપૂર્વક સ્વીકારવું જોઈએ.

અહં મંતે ! તુમ્હાણં સમીવે, ભવચરિમં સાગારિયં પચ્ચ-  
ક્ષ્વામિ । [જહમે હુજ્જ પમાઓ હમસ્સ દેહસ્સ હમાહ રયણીય]  
અથવા । હમાહ્વેલાય આહારમુવહિદેહં સઘં તિવિહેણં વોસિરિયમ્ ।

અરિહંતસક્કિયં, સિદ્ધસક્કિયં, સાહસક્કિયં, દેવસ-  
ક્કિયં, અપ્પસક્કિયં, ઉવસંપજ્જામિ; અન્નત્થળાભોગેણં, સહ-  
સાગારેણં, સઘસમાહિવચ્ચિયાગારેણં, વોસિરામિ ।

હે ભગવન્ ! હું આપ તારકની પાસે ભવચરિમ-ચાવજીવનું  
સાગારિક પચ્ચક્ષ્ણાણુ કરું છું, જે આ રીતિયે [આ દેહનું આ  
રાત્રીના અવસરે કદાચ પતન થાય, એટલે કે દેહને મુકીને આત્મા  
પરલોકમાં ચાલ્યો જાય] અથવા આ અવસરે મુખ્ય રીતિયે ચાર  
પ્રકારના આહારને, સર્વ પરિગ્રહને, દેહને, હું મન, વચન, કાયાથી  
સર્વ રીતિયે વોસિરાવું છું, મમત્વભાવને મુકવાપૂર્વક ત્યજી દઉં છું.

શ્રી અરિહંતભગવાન, શ્રી સિદ્ધભગવાન, શ્રી સાધુમહાત્મા  
તેમજ સમ્યગ્દષ્ટિ દેવો-આ સર્વની સાક્ષીયે; વળી મારા પોતાની  
સાક્ષીયે આ પચ્ચક્ષ્ણાણુને કરું છું. પચ્ચક્ષ્ણાણુમાં અપવાદો,  
[આગારો] આ પ્રકારનાં છે—ઉપયોગશૂન્યતા હોય, સહસાત્કાર થઈ  
જાય, ધર્મવૃદ્ધ મહાનપુરૂષોની આજ્ઞા હોય, સર્વ સમાધિનું કારણ  
હોય, આ નિમિત્તોથી પચ્ચક્ષ્ણાણુનો ભંગ થાય તોયે પચ્ચક્ષ્ણાણુ  
અખંડિત રહે છે. કારણકે આ નિમિત્તો સિવાય હું પચ્ચક્ષ્ણાણુ  
કરું છું-વોસિરાવું છું.



અહમ્ મંતે ! તુમ્હાણં સમીવે સાગારિયં અણસણં ઉવસંપ-  
જ્ઞામિ; દઘઓ, સ્વિત્તઓ, કાલઓ, માવઓ ।

દઘઓણં હમં સાગારિયં અણસણં; સ્વિત્તઓણં હત્થં વા  
અનિત્થંવા; કાલઓ ણં અહોત્તંવા, બીયદિત્તંવા, તદ્દયદિત્તંવા,  
પાસસ્થમણંવા, માસસ્થમણંવા; માવઓણંવા જાવગહેણં ન ગહિ-  
જ્ઞામિ, જાવ છલેણં ન છલિજ્ઞામિ, જાવ સન્નિવાયેણં, અન્નેણં  
કેણઈ રોગાયંકેણં એસ પરિણામો ન પરિવડઈ, તાવમેયં હમં  
સાગારિયં અણસણં ઉવસંપજ્ઞામિ ।

હે ભગવન્ ! હું આપની પાસે સાગારિક અનશન સ્વીકારું  
છું. તે દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી અને ભાવથી. આ ચારે પ્રકારે  
પચ્ચક્ષુબ્ધાણુ કરું છું.

દ્રવ્યથી આ સાગારિક-અપવાદપૂર્વકનું અનશન; ક્ષેત્રથી આ  
સ્થાન કે અન્યસ્થાન; કાલથી અહોરાત્ર, યે દિવસ, ત્રણ દિવસ,  
પન્નર દિવસ. એક મહિનો, યાવત સંકલ્પ મુજબ; ભાવથી ન્યાં-  
સુધી ભૂત, પ્રેત, વ્યંતર વગેરેના વળગાડથી વિપરિણુત ન બનું,  
કોઈ તેવા છલથી છળાઈ-ઠગાઈ ન જાઉં, કોઈ સન્નિપાતથી મતિબ્રષ્ટ  
ન થાઉં, તથા અન્ય તેવા પ્રકારના કોઈ રોગ, ઉપદ્રવ વગેરેથી  
આ શુભ પરિણામનું પતન ન થાય ત્યાંસુધી આ સાગારિક અન-  
શનને હું સ્વીકારું છું.

તિવિહંપિ આહારં આસણં શ્વાહમં શ્વાહમં અન્નત્થળાભોગેણં  
સહસાગારેણં મહત્તરાગારેણં સઘસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ ।  
અરિહંતસક્કિયં, સિદ્ધસક્કિયં, દેવસક્કિયં, અપ્પસક્કિયં  
ઉવસંપજ્જામિ; નિત્થારપારગાહોહં ।

જં જં મળેણં ઘટ્ઠં જં જં વાયેણં માસિયં પાવં ।

જં જં કાયેણ કયં મિચ્છામિ દુક્કલં તસ્સ ॥ ૧ ॥

અરિહંતો મહદેવો જાવજ્જીવં સુમાહુણો ગુરુણો ।

જિણપન્નત્તં તત્તં ઇય સમ્મત્તં મણ્ઠ ગહિયં ॥ ૨ ॥

આ કારણે: હે ભદ્રન્ત! અશન, આદિમ, સ્વાદિમ-આ ત્રણ પ્રકારના આહારને [ યાવત્ યથાશક્તિ ચાર પ્રકારના આહારને ] ઉપયોગશૂન્યતા વગેરે ચાર પ્રકારના-પૂર્વકથિત અપવાદ પ્રસંગો સિવાય હું વોસિરાવું છું-ત્યજી દઉં છું. શ્રીઅરિહંતભગવાન વગેરેની સાક્ષીયે આ અનશનના પચ્ચક્ષાણુને હું સ્વીકારૂં છું. આથી અપાર સંસારસાગરના નિસ્તારને હું સુખપૂર્વક પામી શકીશ.

અત્યાર અગાઉ, મેં જે જે પાપ મનથી બાંધ્યું હોય; જે જે વાચાથી પાપ ઉચ્ચાર્યું હોય, જે જે પાપ કાયાથી કર્યું હોય તે તે સર્વ માફ હુકૃત-પાપ મિથ્યા થાઓ. હું હવે વિશુદ્ધિપૂર્વક સ્વીકારૂં છું કે-‘શ્રીઅરિહંતભગવાન એજ દેવ છે. નિર્થન્ય સાધુ મહાત્માઓ ગુરૂ છે. શ્રીજિનકથિત રત્નત્રયીરૂપ તત્ત્વ-ધર્મ છે. આ સિવાય જગતમાં કાંઈજ પરમાર્થ નથી.’

(૪)

શ્રુતસ્થવિર શ્રીવીરભદ્રમહામુનિ પ્રણીત—

## સંતારય પઢ્ણયમ્

[મૂળ ગાથા; (૧૨૩) અને ભાવાનુવાદ.]



ત્રણ આયબીલની તપશ્ચર્યા પૂર્વક સુવિહિત ગુરુમહારાજની  
પાસે, વિધિમુજબ આ સૂત્રનો પાઠ લેવો જોઈએ.

∴

કાઝળ નમુકારં જિણવરવસહસ્સ વદ્ધમાણસ્સ ।

સંથારંમિ નિબદ્ધં ગુણપરિવારિં નિસામેહ ॥૧॥

एस किराराहण्या एस किर मणोरहो सुविहिआणं ।

एस किर पच्छिमंते पडागहरणं सुविहिआणं ॥२॥

भूर्गहणं जह नक्कयाण अवमाणयं अवज्झाणस्स ।

मल्लाणं च पडागा तह संथारो सुविहिआणं ॥३॥

શ્રીજિનેશ્વરદેવો—સામાન્યકેવળજ્ઞાનીઓને વિષે વૃષભ સમાન, દેવાધિદેવ શ્રમણ ભગવાન શ્રીમહાવીર પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને; અંતિમકાલની આરાધનારૂપ સંથારાના સ્વીકારથી પ્રાપ્ત થતી શુભોની પરંપરાને હું કહું છું. આ કારણે હે ભવ્યજીવો ! આત્મકલ્યાણકર આ વસ્તુને તમે સાંભળો. ૧

શ્રી જિનકથિત આ આરાધના, ચારિત્રધર્મની આરાધનારૂપ છે. સુવિહિતપુરૂષો આવા પ્રકારની અન્તિમ આરાધનાનાં મનોરથો સેવે છે. કારણ કે: સુવિહિત પુરૂષોની જીવનપર્યાંતની સઘળી આરાધનાઓની પતાકાના સ્વીકારરૂપ અંતિમકાલની આ આરાધના છે. ૨

હરિદ્રપુરૂષો ધન, ધાન્ય વગેરેમાં જેમ આનન્દ માને છે, વળી મદ્ધ પુરૂષો જયપતાકાને મેળવવામાં જેમ ગૌરવ લે છે. અને આના અભાવે એઓ અપમાન તથા દુર્ધ્યાનને પામે છે, તેમ સુવિહિત પુરૂષો આ આરાધનામાં આનન્દ તેમજ ગૌરવને પ્રાપ્ત કરે છે. ૩

મૂળ અને જ્ઞાવાનુવાદ. :: :: :: :: [ ૧૨૩

પુરિસવરપુંડરીઓ અરિહા હવ સઘ્વપુરીસસીહાણં ।  
મહિલાણ મગવર્દીઓ જિણજણનીઓ જયંમિ જહા ॥૪॥  
વેરુલિઉઘ્વ મળીણં ગોસીસં ચંદણં વ ગંધાણં ।  
જહ વ રયણેસુ વહરં તહ સંથારો સુવિહિઆણં ॥૫॥  
વંસાણં જિણવંસો સઘ્વકુલાણં ચ સાવયકુલાઈં ।  
સિદ્ધિગર્દ વ ગર્દિણં મુત્તિસુહં સઘ્વસુક્લાણં ॥૬॥  
ધમ્માણં ચ અર્હિસા જણવયવયણાણ સાહુવયણાઈં ।  
જિણવયણં ચ સુર્દિણં સુદ્ધીણં દંસણં ચ જહા ॥૭॥

સર્વ ઉત્તમ પુરૂષોમાં જેમ પુરૂષવર પુંડરીક શ્રીઅરિ-  
હંત પરમાત્મા, જગતના સર્વસ્ત્રીસમુદાયને વિષે જેમ  
શ્રીતીર્થંકરદેવોની માતા, મણિની સર્વ જાતિયોને વિષે જેમ  
વૈદ્ય, સર્વપ્રકારના સુગન્ધી દ્રવ્યોને વિષે જેમ ચંદન અને  
સર્વ પ્રકારના રત્નોમાં જેમ વજ્ર, તેમ સર્વ આરાધનાઓને  
વિષે આ સંથારાની આરાધના, સુવિહિત આત્માઓને માટે  
શ્રેષ્ઠતર છે. ૪:૫

તથા વંશોમાં જેમ શ્રીજિનેશ્વરદેવોનો વંશ, સર્વ કુલોમાં  
જેમ શ્રાવકકુલ, ગતિઓને વિષે જેમ સિદ્ધિગતિ, સર્વપ્રકારનાં  
સુખોમાં જેમ મુક્તિનું સુખ, વળી સર્વ ધર્મોમાં જેમ શ્રીજિ-  
નકથિત અહિંસાધર્મ, લોકવચનમાં જેમ સાધુપુરૂષોનાં વચનો,  
ઇતર સર્વ પ્રકારની શ્રુતિઓમાં જેમ શ્રીજિનવચનરૂપ શ્રુતિ,  
અને સર્વ પ્રકારની શુદ્ધિઓને વિષે જેમ સમ્યક્ત્વરૂપ આત્મ-  
સુષુની શુદ્ધિ, તેમ શ્રીજિનકથિત અન્તિમકાલની આરાધના-  
ઓમાં આ આરાધના મુખ્ય છે. ૬:૭

૧૨૪ ] :: :: :: :: શ્રી સંથારાપરિણા પચત્રા

કલ્પાણં અબ્સુદઓ દેવાણં દુલ્લહં તિહ્નઅણંમિ ।

વત્તીસં દેવિંદા જં તં જ્ઞાયંતિ એગમણા ॥૮॥

લદ્ધં તુ તદ્દ એયં પંડિઅમરણં તુ જિણવરવ્હાયં ।

હંતૂણ કમ્મમહ્લં સિદ્ધિપઢાગા તુમે લદ્ધા ॥૯॥

જ્ઞાણાણ પરમસુક્કં નાણાણં કેવલં જહા નાણં ।

પરિનિવ્વાણં ચ જહા કમેણ મ્મણિઅં જિણવરેહિં ॥

સમાધિમરણરૂપ આ આરાધના સાચે જ કલ્યાણકર છે. અભ્યુદય-ઉન્નતિનો પરમહેતુ છે. આ કારણે આવા પ્રકારની આરાધના ત્રણ ભુવનમાં દેવતાઓને પણ દુર્લભ છે. વળી દેવલોકના બત્રીશ ઈન્દ્રો પણ સમાધિપૂર્વકના પંડિતમરણની એક મનથી અભિલાષા રાખે છે. ૮

સંથારાની આરાધના કરવા ઉદ્યત થયેલા શિષ્યને ઉદ્દેશીને, ઉપકારી ગુરૂમહારાજ આ મુજબ બોધ આપે છે કે:

‘વિનેય ! શ્રીજિનકથિત પંડિતમરણને તેં મેળવ્યું. આથી નિઃશંકરીતિયે કર્મમહ્લને હણીને તેં સિદ્ધિની પ્રાપ્તિરૂપ જયપતાકા મેળવી.’ ૯

ફરી વિનેયની સમક્ષ સંથારાની મહત્તા ગુરૂમહારાજ આ રીતિયે સમજાવે છે:—

‘સર્વપ્રકારનાં ધ્યાનોમાં જેમ પરમશુક્લધ્યાન, મતિ આદિ જ્ઞાનોમાં જેમ કેવલજ્ઞાન, અને સર્વ પ્રકારનાં ચારિત્રોમાં જેમ કષાય આદિના ઉપશમથી યથાખ્યાત ચારિત્ર ક્રમશઃ મોક્ષનું કારણ છે, તેમ આ પંડિતમરણ પણ મોક્ષનું કારણ બને છે. ૧૦

સવ્વુત્તમલાભાણં સામન્નં ચેવ લાભ મન્નંતિ ।  
 પરમુત્તમ તિત્થયરો પરમગર્હ પરમસિદ્ધુત્તિ ॥૧૧॥  
 મૂલં તહ સંજમો વા પરલોગરચણાણ કિલિટ્ઠકમ્માણં ।  
 સવ્વુત્તમં પહાણં સામન્નં ચેવ મન્નંતિ ॥૧૨॥  
 લેસાણ સુક્કલેસા નિઅમાણં બંભચેરવાસો અ ।  
 ગુત્તિસમિર્હ ગુણાણં મૂલં તહ સંજમોવાઓ ॥૧૩॥

શ્રીજિનકથિત શ્રમણુપણું એ, સર્વ પ્રકારનાં શ્રેષ્ઠ લાભોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ લાભ ગણાય છે; કે જેના યોગે શ્રીતીર્થ-કરપણું, કેવલજ્ઞાન અને મોક્ષ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી પરલોકના હિતમાં રક્ત અને કિલેષ મિથ્યાત્વી આત્માઓને પણ મોક્ષની પ્રાપ્તિનું મૂળ જે સમ્યક્ત્વ ગણાય છે. તે સમ્યક્ત્વથી દેશવિરતિનું તેમ જ સમ્યગ્જ્ઞાનનું મહત્વ વિશેષ ગણાય છે. આના કરતાં શ્રીજિનકથિત શ્રમણુપણાની પ્રાપ્તિરૂપ લાભનું મહત્વ વિશેષતર છે. કારણ કે: જ્ઞાનદર્શનરૂપ સુક્તિનાં કારણોની સફળતાનો આધાર શ્રમણુપણાપર રહેલો છે. ૧૧:૧૨

તથા સર્વ પ્રકારની લેશ્યાઓમાં જેમ શુકલલેશ્યા, સર્વ વ્રત, યમ, આદિમાં જેમ બ્રહ્મચર્યનું વ્રત અને સર્વપ્રકારનાં નિયમોને વિષે જેમ શ્રીજિનકથિત પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ ગુણો વિશેષ ગણાય છે, તેમ શ્રામણ્ય એ સઘળાં ગુણોમાં પ્રધાન છે. જ્યારે સંધારાની આરાધના આના કરતાં અધિક ગણાય છે. ૧૩

૧૨૬ ] :: :: :: :: શ્રી સંતારાપરિણા પચમઃ

સવ્વુત્તમતિત્થાણં તિત્થયરપયાસિઅં જહા તિત્થં ।  
અમિસેઽવ્વ સુરાણં તહ સંતારો સુવિહિયાણં ॥૧૪॥

સિઅકમલકલસસત્થિઅનંદાવત્તવરમલ્લદામાણં ।  
તેસિંપિ મંગલાણં સંતારો મંગલં અહિઅં ॥૧૫॥

તવઅગ્ગિનિયમાસૂરા જિણવરનાણા વિસુદ્ધપત્થયણા ।  
જે નિવ્વહંતિ પુરિસા સંતારગહંદમારૂઢા ॥૧૬॥

---

વળી, સર્વ ઉત્તમ તીર્થોમાં જેમ શ્રીતીર્થ કરદેવોતું તીર્થ,  
સર્વ જાતિનાં અભિષેકોને વિષે જેમ સુમેરૂના શિખરપર દેવ-  
દેવેન્દ્રોથી કરાતો અભિષેક, તેમ સુવિહિત પુરૂષોની સંતારાની  
આરાધના શ્રેષ્ઠતર ગણાય છે. ૧૪

શ્વેતકમળ, પૂર્ણકળશ, સ્વસ્તિક, નન્દાવર્ત, અને  
સુઠર ફૂલમાલા આ સઘળીયે મંગળવસ્તુઓ કરતાં, અન્તિમ-  
કાલની આરાધનારૂપ સંતારો એ અધિકતર મંગળ છે. ૧૫

શ્રીજિનકથિત તપરૂપ અગ્નિથી કર્મકાષોનો નાશ કર-  
નારા, વિરતિ-નિયમોના પાલનમાં શૂરા, અને શ્રીજિનપ્રણીત  
સમ્યગ્જ્ઞાનથી વિશુદ્ધ આત્મ પરિણતિવાળા, તથા ઉત્તમ ધર્મ-  
રૂપ ભાથુ જેને મેળવ્યું છે એવા મહાનુભાવ આત્માઓ  
સંતારારૂપ ગજેન્દ્ર પર આરૂઢ થઈને સુખપૂર્વક પારને  
પામે છે. ૧૬



મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: [૧૨૭

પરમદ્વો પરમઉલં પરમાવયણંતિ પરમકપ્પુત્તિ ।  
પરમુત્તમતિત્થયરો પરમગર્હ પરમસિદ્ધિત્તિ ॥૧૭॥  
તા એઅં તુમિ લદ્ધં જિણવયણામયવિભૂસિઅં દેહં ।  
ઘમ્મરયણંસિઆ તે પઢિઆ ભવણંમિ વસુહારા ॥૧૮॥  
પત્તા ઉત્તમપુરિસા કલ્લાણપરંપરા પરમદિવ્વા ।  
પાવયણ સાહુ ધીરં કયં ચ તે અજ્જ સપ્પુરિસા ! ॥૧૯॥

ફરી ફરી સમજવું જોઈએ કે: મોક્ષનું પરમકારણ હોવાના યોગે આ સંથારો સુવિહિત આત્માઓને માટે અનુપમ આલંબન છે. વળી શ્રીજિનકથિત આ સંથારો, ગુણોનું નિવાસસ્થાન છે. આ કારણે પરમ કદ્દપ-આચારરૂપ છે. તથા સર્વોત્તમ શ્રીતીર્થકરપદ, મોક્ષગતિ અને શ્રીસિદ્ધદશા એ વગેરેનું મૂળ કારણ આ સંથારો છે. ૧૭

ફરી શિષ્યને ઉદ્દેશીને ગુરૂમહારાજ કહે છે:—

‘હિ વિનીત! તે’ શ્રીજિનવચનરૂપ અમૃતથી વિભૂષિત શરીર મેળવ્યું છે. વળી તારા ભવનને વિષે ધર્મરૂપ રત્નને આશ્રયીને રહેવાવાળી વસુધારા પડી છે. કારણ કે: જગતમાં જે જે મેળવવા યોગ્ય છે, તે તે સઘળું તે’ મેળવ્યું છે.’ ૧૮

‘તેમજ સંથારાની આરાધનાને સ્વીકારવાના યોગે, હે સત્પુરૂષ! તે’ જિનપ્રવચનને વિષે સારી ધીરતા રાખી છે. આથી ઉત્તમપુરૂષોથી સેવ્ય અને પરમદિવ્ય એવી કદ્દ્યાણુ-લાલોની પરંપરાને તે’ પ્રાપ્ત કરી છે.’ ૧૯

૧ ધીરા इति पाठा०

સમ્મત્તનાણદંસણવરરયણા નાણતેઅસંજુત્તા ।

ચારિત્તસુદ્ધસીલા તિરયણમાલા તુમે લદ્ધા ॥૨૦॥

સુવિહિઅગુણવિત્થારં સંધારં જે લહંતિ સપ્પુરિસા ।

તેસિં જિઅલોગસારં રયણાહરણં કયં હોઈ ॥૨૧॥

તં તિત્થં તુમિ લદ્ધં જં પવરં સવ્વજીવલોગંમિ ।

ણ્હાયા જત્થ મુણિવરા નિવ્વાણમણુત્તરં પત્તા ॥૨૨॥

‘તથા સમ્યગ્જ્ઞાન અને દર્શનરૂપ સુન્દર રત્નોથી મનોહર, વિશિષ્ટ પ્રકારના જ્ઞાનરૂપ પ્રકાશથી શોભાને ધરનાર અને આરિત્ર, શીલ વગેરે ગુણોથી શુદ્ધ ત્રિરત્નમાલાને હે વિનય ! તેં મેળવી છે.’

૨૦

‘સુવિહિત પુરૂષો, જેના યોગે ગુણોની પરંપરાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, તે શ્રીજિનકથિત સંધારાને જે પુણ્યવાન આત્માઓ પામે છે, તે આત્માઓએ જગતમાં સારભૂત જ્ઞાન વગેરે રત્નોનાં આભૂષણોથી પોતાની શોભાને વધારી છે.’

૨૧

‘વળી હે મુમુક્ષુ ! સમસ્ત લોકમાં ઉત્તમ અને સંસાર સાગરના પારને આણનાર એવું શ્રીજિનપ્રણીત તીર્થ, તેં મેળવ્યું છે. કારણ કે શ્રીજિનપ્રણીત તીર્થનાં સ્વચ્છ અને શીતળ ગુણરૂપ જલપ્રવાહોમાં સ્નાન કરીને, અનન્તા મુનિવરોએ નિર્વાણ સુખને પ્રાપ્ત કર્યું છે.’

૨૨

આસવસંવરનિજ્જર તિન્નિવિ અત્થા સમાહિઆ જત્થ ।

તં તિત્થંતિ મળંતી સીલવ્વયબદ્ધસોવાણા ॥૨૩॥

મંજિય પરીસહ્ચમૂં ઉત્તમસંજમબલેણ સંજુત્તા ।

મુંજંતિ કમ્મરહિઆ નિવ્વાણમણુત્તરં રજ્જં ॥૨૪॥

તિદ્ધુઅણરજ્જસમાર્હિ પત્તોઽસિ તુમં હિ સમયકપ્પંમિ ।

રજ્જામિસેયમઝલં વિઝલફલં લોહ વિહરંતિ ॥૨૫॥

અમિનંદહ મે હિઅયં તુબ્બે મુક્ખસ્સ સાહ્ણોવાઓ ।

જં લદ્ધો સંથારો સુવિહિઅ ! પરમત્થનિત્થારો ॥૨૬॥

‘આશ્રવ, સંવર અને નિર્જરા વગેરે તત્ત્વો, જેમાં-જે તીર્થમાં સુવ્યવસ્થિત જળવાઈ રહ્યાં છે; તથા શીલ, વ્રત આદિ ચારિત્ર ધર્મરૂપ સુંદર પગથીયાઓથી જેનો માર્ગ સારી રીતિયે વ્યવસ્થિત છે, તે શ્રીજિનપ્રણીત તીર્થ કહેવાય છે.’ ૨૩

‘જેઓ પરિપક્વની સેનાને જીતીને, ઉત્તમ પ્રકારના સંયમબલથી યુક્ત બને છે, તે પુણ્યવાન આત્માઓ કર્મથી મુક્ત બનીને અનુત્તર-અનન્ત, અવ્યાબાધ અને અખંડ એવા નિર્વાણ સુખને ભોગવે છે.’ ૨૪

વિનયને ઉદ્દેશીને ગુરૂમહારાજ ફરી કહે છે: કે ‘હે મહા-નુભાવ ! શ્રીજિનકથિત સંથારાની આરાધનાને પ્રાપ્ત કરવાથી તેં ત્રણ ભુવનના રાજ્યનાં મૂળ કારણ સમાધિસુખને મેળવ્યું છે. વળી જે કારણથી સંથારો એ સર્વસિદ્ધાન્તોમાં અસાધારણ અને વિશાલફલનું કારણ રાજ્યાભિષેકરૂપ ગણાય છે. તેને પણ લોકને વિષે તેં મેળવ્યો. આથી માફે મન આજે અવશ્ય આનન્દને અનુભવે છે, કારણ કે હે સુવિહિત ! મોક્ષના સાધનરૂપ ઉપાય અને પરમાર્થથી નિસ્તારના માર્ગરૂપ સંથારાને તેં પ્રાપ્ત કર્યો છે.’ ૨૫:૨૬

દેવા વિ દેવલોષ મુંજંતા બહુવિહાઈ મોગાઈ ।  
 સંથારં ચિંતંતા આસણસયણાઈ મુંચંતિ ॥૨૭॥  
 ચંદુલ્લ પિચ્છણિજ્ઞો સૂરો ઇવ તેઅસા વિદિપ્પંતો ।  
 ઘણવંતો ગુણવંતો હિમવંતમહંતવિક્ખાઓ ॥૨૮॥  
 ગુત્તીસમિહુવેઓ સંજમતવનિઅમજોગજુત્તમણો ।  
 સમણો સમાહિઅમણો દંસણનાણે અણણમણો ॥૨૯॥  
 મેરુલ્લ પલ્લયાણં સયંભુરમણુલ્લ ચેવ ઉદહીણં ।  
 ચંદો ઇવ તારાણં તહ સંથારો સુવિહિઆણં ॥૩૦॥

‘દેવલોકને વિષે બહુપ્રકારના પાંચે ઇન્દ્રિયોના દેવતાઈ સુખોને લોગવનારા દેવો પણ, શ્રીજિનકથિત સંથારાની આરાધનાનું પૂર્ણ આદરભાવ પૂર્વક ધ્યાન કરતાં આસન, શયન આદિ અન્ય સર્વ વ્યાપારોને તે અવસરે ત્યજી દે છે.’ ૨૭

શુભિ સમિતિથી સહિત; વળી સંયમ, તપ, નિયમ અને યોગોમાં ઉપયોગશીલ; તેમ જ જ્ઞાન, અને દર્શનની આરાધનામાં અનન્ય મનવાળા, તથા સમાધિથી યુક્ત એવા સાધુ, ચન્દ્રની જેમ પ્રેક્ષણીય અને સૂર્યની જેમ તેજથી દેહી-પ્યમાન હોય છે. વળી તે સુવિહિત સાધુ, જ્ઞાનરૂપ ધનવાળા, શુણવાન, અને સ્થિરતા શુણથી મહાહિમવાન પર્વતની જેમ પ્રસિદ્ધિને પામે છે.

૨૮:૨૬

‘ પર્વતોમાં જેમ મેરૂપર્વત, સર્વ સાગરોને વિષે જેમ સ્વયંભૂરમણ, તારાઓના સમૂહને વિષે જેમ ચન્દ્ર, તેમ સર્વ પ્રકારનાં શુભ અનુષ્ઠાનોની મધ્યમાં સંથારારૂપ અનુ-જ્ઞાન પ્રધાન ગણાય છે. ’

૩૦

મળ કેરિસસ્સ મળિઓ સંથારો કેરિસે વ અવગાસે ।  
ઝક્ષ્વર્પિંગસ્સ કરણં એઅં તા ઇચ્છિમો નાઉં ॥૩૧॥

હાયંતિ જસ્સ જોગા જરાય વિવિહાય હુંતિ આયંકા ।  
આરુહ્હ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૨॥

જો ગારવેણ મત્તો નિચ્છહ આલોઅણં ગુરુસગાસે ।  
આરુહ્હ અ સંથારં અવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૩॥

નિજાસુ શિષ્ય, ગુરૂમહારાજને પૂછે છે કે :

‘હે ભગવન્ ! કેવા પ્રકારના સાધુ પુરૂષના માટે આ સંથારાની આરાધના વિહિત છે ? વળી કયા આલંબનને પામીને આ અન્તિમકાલની આરાધના થઈ શકે ? અને અનશનને કયારે સ્વીકારી શકાય ? આ વસ્તુ હું બાણવાને ઇચ્છું છું, કૃપા કરીને આપશ્રી કરમાવશો !’ ૩૧

ગુરૂમહારાજ જવાબ આપે છે કે ‘જેના મન, વચન અને કાયાના શુભયોગો સીદાતા હોય, વળી જે સાધુને અનેક પ્રકારના રોગો શરીરમાં ઉત્પન્ન થયા હોય, આ કારણે પોતાના મરણકાલને નજીક સમજીને, જે સંથારાને સ્વીકારે છે, તે સંથારો સુવિશુદ્ધ છે. ૩૨

પણ જે ત્રણ પ્રકારના ગારવથી ઉન્મત્ત બનીને, ગુરૂની પાસે સરળભાવથી પોતાના પાપોની આલોચના લેવાને તૈયાર નથી; આ સાધુ સંથારાને સ્વીકારે છે, તો તે સંથારો અવિશુદ્ધ છે. ૩૩

જો પુણ પત્તભૂઓ કરેહ આલોઅણં ગુરુસગાસે ।  
 આરુહહ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૪॥  
 જો પુણ દંસણમહલો સિદ્ધિલચરિત્તો કરેહ સામન્નં ।  
 આરુહહ અ સંથારં અવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૫॥  
 જો પુણ દંસણસુદ્ધો આયચરિત્તો કરેહ સામન્નં ।  
 આરુહહ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૬॥  
 જો રાગદોસરહિઓ તિગુત્તિગુત્તો તિસલ્લમયરહિઓ ।  
 આરુહહ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૭॥

વળી જે આલોચનાને યોગ્ય છે, અને ગુરૂની પાસે  
 નિર્મળભાવપૂર્વક આલોચના લઈને સંથારાને સ્વીકારે છે,  
 તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ ગણાય છે. ૩૪

શંકા આદિ દ્વેષણથી જેનું સમ્બદ્ધર્શનરૂપ રત્ન મલિન  
 છે, અને જે શિથિલરીતિયે આરિત્રનું પાલન કરવા પૂર્વક  
 શ્રમણપણાનો નિર્વાહ કરે છે, તે સાધુની સંથારાની આરા-  
 ધના શુદ્ધ નથી-અવિશુદ્ધ છે. ૩૫

જે મહાનુભાવ સાધુનો સમ્યગ્ દર્શનગુણ અત્યન્ત  
 નિર્મળ છે, તથા જે નિરતિચાર પૂર્વક સંયમધર્મનું પાલન  
 કરીને પોતાના સાધુપણાનો નિર્વાહ કરે છે, તેની સંથા-  
 રાની આરાધના સુવિશુદ્ધ છે. ૩૬

રાગ અને દ્વેષથી રહિત, વળી મન, વચન અને  
 કાયાના અશુભ યોગોથી આત્માનું જતન કરનાર તથા ત્રણ  
 પ્રકારના શલ્ય અને આઠ જાતિના મદથી મુક્ત એવો પુણ્ય-  
 વાન સાધુ, સંથારા પર આરૂઢ થાય છે, તેનો સંથારો  
 સુવિશુદ્ધ ગણાય છે. ૩૭

તિર્હિ ગારવેર્હિ રહિઓ તિદંડપડિમોયગો પહિઅકિત્તી  
આરુહૃ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૮॥

ચડવિહકસાયમહણો ચડર્હિ વિકહાર્હિ વિરહિઓ।  
આરુહૃ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૩૯॥

પંચમહાવ્યકલિઓ પંચસુ સમિર્સુ સુદ્ધુ આડત્તો।  
આરુહૃ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૪૦॥

રસગારવ વગેરે ત્રણ ગારવથી રહિત, ત્રણ પ્રકારના પાપદંડને ત્યજ દેનાર, આ કારણે જગતમાં જેની કીર્તિ વિસ્તારને પામી છે, એવા શ્રમણ મહાત્મા સંથારા પર આરૂઠ થાય છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ કહેવાય છે. ૩૮

ક્રોધ, માન આદિ ચારેય પ્રકારના કષાયોનો નાશ કરનાર, રાજકથા, દેશકથા વગેરે ચાર વિકથાઓના પાપથી સદા મુક્ત રહેનાર એવા સાધુ મહાત્મા સંથારાને સ્વીકારે છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ છે. ૩૯

પાંચ પ્રકારના મહાવ્રતોનું પાલન કરવામાં તત્પર, પાંચ સમિતિના નિર્વાહમાં સારી રીતિયે ઉપયોગશીલ એવો પુણ્યવાન સાધુપુરૂષ સંથારાને સ્વીકારે છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ કહેવાય છે. ૪૦

૧૩૪] :: :: :: :: શ્રી સંથારાપરિણા પચમ્

છક્કાયાપડિવિરઓ સત્તભયટ્ટાણવિરહિઅમઈઓ ।

આરુહઈ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૪૧॥

અટ્ટમયઠાણજહો કમ્મટ્ટવિહસ્સ સ્વવળહેઉત્તિ ।

આરુહઈ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૪૨॥

નવબંભચેરગુત્તો ઉજ્જુત્તો દસવિહે સમળધમ્મે ।

આરુહઈ અ સંથારં સુવિસુદ્ધો તસ્સ સંથારો ॥૪૩॥

---

પૃથિવીકાય આદિ ૫૬ જીવનિકાયની હિંસાના પાપથી  
વિરત, ઈહલોકલય વગેરે સાતેય પ્રકારના લયસ્થાનોથી  
રહિત બુદ્ધિવાળો, પુણ્યવાન સાધુ મહાત્મા; જે રીતિયે  
સંથારા પર આરૂઠ થાય છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ છે. ૪૧

જેણે જાતિ, કુલ, લાલ વગેરે આઠ મદસ્થાનોને ત્યજી  
દીધાં છે એવો સાધુપુરૂષ આઠ પ્રકારના કર્મોનો નાશ કર-  
વાને સારૂ, જે રીતિયે સંથારાપર આરૂઠ થાય છે, તેનો  
સંથારો સુવિશુદ્ધ કહેવાય છે. ૪૨

૧૮ / વસતિત્યાગ, સ્ત્રી કથાવજ્ર ન આદિ નવ પ્રકારની પ્રજ્ઞ-  
ચર્યની શુભિનું વિધિમુજબ પાલન કરનાર અને ક્ષાન્તિ, માર્દવ  
વગેરે દશવિધ યતિધર્મનો નિર્વાહ કરવામાં કુશળ એવો  
મહાભાગ સાધુ, સંથારાપર આરૂઠ થાય છે. તેનો સંથારો  
સુવિશુદ્ધ ગણાય છે. ૪૩



મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: :: [ ૧૩૫ ]

જુત્તસ્સ ઉત્તમદ્દે મલિઅકસાયસ્સ નિવ્વિયારસ્સ ।  
મળ કેરિસો ઉ લામો સંથારગયસ્સ સમણસ્સ ? ॥૪૪

જુત્તસ્સ ઉત્તમદ્દે મલિઅકસાયસ્સ નિવ્વિયારસ્સ ।  
મળ કેરિસં ચ સુવ્વં સંથારગયસ્સ સ્વગસ્સ ? ॥૪૫॥

પદમિલ્લુગંમિ દિવસે સંથારગયસ્સ જો હવઈ લામો ।  
કો દાણિ તસ્સ સક્કા અગ્ગં કાઉં અણગ્ગસ્સ ॥૪૬॥

---

વિનીત શિષ્ય, ગુરૂમહારાજને પૂછે છે કે ‘ભગવન્ !  
કષાયોને જીતનાર, અને સર્વ પ્રકારના વિષયોના વિકારથી  
રહિત, વળી અન્તિમકાલીન આરાધનામાં ઉદ્ધુક્ત હોવાને  
કારણે સંથારાપર આરૂઢ થયેલા એવા સાધુને કયા પ્રકારનો  
લાભ મળે ?’

૪૪

તેમ જ ‘હું ભગવન્ ! કષાયોને જીતનાર તથા સર્વ  
પ્રકારના વિષયવિકારોથી રહિત અને અન્તિમકાલીન આરા-  
ધનામાં ઉદ્ધુક્ત હોવાને કારણે સંથારાપર વિધિમુજ્જ આરૂઢ  
થયેલા સાધુને કેવું સુખ પ્રાપ્ત થાય ?’

૪૫

ગુરૂમહારાજ જવાબ આપે છે, કે ‘વિધિમુજ્જ સંથારા  
પર આરૂઢ થયેલા મહાનુભાવ ક્ષપકને, પ્રથમ દિવસે જ જે  
અમૂલ્ય લાભની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેનું મૂલ્ય આંકવાને કેણું  
સમર્થ છે ?’

૪૬

૧૩૬ ] :: :: :: :: શ્રી સંતારાપરિણા પથના

જો સંખિજ્ઞ ભવદ્વિર્ઘ્ન સર્વંપિ સ્વેદ સોત હિં કમ્મં ।

અણુસમયં સાહુપયં સાહુ વુત્તો તર્હિં સમણ ॥૪૭॥

તણસંતારનિસન્નોઽવિ મુણિવરો ભદ્ધરાગમયમોહો ।

જં પાવહ મુત્તિસુહં કત્તો તં ચક્કવટ્ઠીવિ ? ॥૪૮॥

નિયપુરિસનાહયંમિવિ ન સારઈ તહ સહસ્સવિત્થારે ।

જિણવયણંમિવિ સા તે હેડસહસ્સોવગૂઢંમિ ॥૪૯॥

કેમકે: તે અવસરે, તે મહામુનિ વિશિષ્ટ પ્રકારના શુભ અધ્યવસાયના યોગે સંજ્ઞેય ભવોની સ્થિતિવાળા સર્વકર્મો પ્રત્યેક સમયે ખપાવે છે. આ કારણે: તે ક્ષપકસાધુ એ વેળાયે વિશિષ્ટ પ્રકારના શ્રમણુગુણને પ્રાપ્ત કરે છે. ૪૭

વળી એ અવસરે તૃણ-સૂકા ઘાસના સંતારાપર આરૂઢ થવા છતાંયે રાગ, મદ અને મોહથી મુક્ત હોવાને કારણે, તે ક્ષપક મહર્ષિ, જે અનુપમ મુક્તિ-નિઃસંગદશાના સુખને પ્રાપ્ત કરે છે, તે સુખ નિરંતર રાગદશામાં મૂંઝાતો ચક્રવર્તી પશુ ક્યાંથી પ્રાપ્ત કરે ? ૪૮

વૈકલ્પિકલબ્ધિના યોગે પોતાનાં પુરુષસ્વપોને વિકૃતી, દેવતાઓ જે બત્રીશ ભેદના હબરો પ્રકારથી, સંગીતની લય પૂર્વક નાટકો કરે છે, તેમાં તેઓ તે આનન્દ મેળવી શકતા નથી, કે જે આનન્દ પોતાના હસ્તપ્રમાણુ સંતારાપર આરૂઢ થયેલ ક્ષપક મહર્ષિ મેળવે છે. ૪૯

મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: :: [ ૧૩૭

જં રાગદોસમહં સુકલં જં હોહ વિસયમર્હયં ચ ।

અણુહવહ ચક્કવટી ન હોહ તં વીઅરાગસ્સ ॥૫૦॥

મા હોહ વાસગણયા ન તત્થ વાસાણિ પરિગણિજ્ઞંતિ ।

બહવે ગચ્છં વુત્થા જમ્મણમરણં ચ તે સુત્તા ॥૫૧॥

પચ્છાવિ તે પયાયા સિપ્પં કાહિંતિ અપ્પણો પત્થં ।

જે પચ્છિમંમિ કાલે મરંતિ સંથારમારુદા ॥૫૨॥

રાગ અને દ્વેષમય તથા પરિણામકટુ આ કારણે વિષ-  
પૂર્ણ જે વૈષયિક સુખોને છળાંડનો નાથ ચક્રવર્તી અનુભવે  
છે તે, સંગદશાથી મુક્ત, વીતરાગ સાધુ પુરૂષો; અનુભવતા  
નથી. તેઓ કેવળ અળાંડ આત્મરમણતાના સુખને અનુ-  
ભવે છે. ૫૦

મોક્ષના સુખની પ્રાપ્તિને માટે; શ્રીજૈનશાસનમાં એકાન્તે  
વર્ષકાલની ગણના નથી. કેવળ આરાધક આત્માઓની અપ્ર-  
મત્તદશા પર સઘળો આધાર છે. કેમકેઃ ઘણાથે વર્ષો ગચ્છમાં  
રહેનારા પણ પ્રમત્ત આત્માઓ જન્મ-મરણરૂપ સંસારસા-  
ગરમાં ડુબી ગયા છે. ૫૧

જે આત્માઓ અન્તિમ કાલે સમાધિ પૂર્વક સંથારા-  
રૂપ આરાધનાને સ્વીકારીને મરણને પામે છે, તે મહાનુભાવ  
આત્માઓ જીવનની પાછલી અવસ્થામાં પણ પોતાનું હિત  
શીઘ્ર સાધી શકે છે. ૫૨

૧૩૮ ] :: :: :: :: શ્રી સંથારાપરિણા પચત્તા

નવિ કારણં તળમઓ સંથારો નવિ અ ફાસુઆ મૂમી ।  
અપ્પા સ્વલ્લુ સંથારો હવહ વિસુદ્ધે ચરિત્તમિ ॥૫૩॥

નિચ્છંપિ તસ્સ માવુજ્જુઅસ્સ જત્થ વ જહિં વ સંથારો ।  
જો હોહ અહક્કાઓ વિહારમન્નુદ્ધિઓ તૂહો ॥૫૪॥

વાસારત્તમિ તવં ચિત્તવિચિત્તાહ સુદ્ધુ કાઝણં ।  
હેમંતે સંથારં આરુહહ સન્નવવત્થાસુ ॥૫૫॥

---

સૂકા ઘાસનો સંથારો કે જીવરહિત-પ્રાસુક ભૂમિ એજ  
કેવળ અન્તિમકાલની આરાધનાનું આલંબન નથી. પણુ વિશુદ્ધ  
નિરતિચાર ચારિત્રના પાલનમાં ઉપયોગશીલ આત્મા એ  
સંથારારૂપ છે. આ કારણે આવો આત્મા આરાધનામાં  
આલંબન છે. ૫૩

દ્રવ્યથી સંલેખનાને સ્વીકારવાને તત્પર, ભાવથી કષા-  
યના ત્યાગદ્વારાયે રૂક્ષ-દુષ્ખો એવો આત્મા સદાકાલ જૈન-  
શાસનમાં અપ્રમત્ત હોવાને કારણે કોઈપણ ક્ષેત્રમાં કોઈપણ  
કાલે શ્રીજિનકથિત આરાધનામાં પરિણત બને છે. ૫૪

સંથારાને માટે સામાન્યરીતિયે આ મુજબ છે: કે  
'વર્ષાકાલમાં વિવિધ પ્રકારના તપોને સારી રીતિયે કરીને,  
આરાધક મહાનુભાવ હેમન્તઋતુમાં સર્વ અવસ્થાઓને વિષે  
સંથારાપર આરૂઢ થાય છે.'

૫૫

મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: :: [૧૩૯

આસીઅ પોઅણપુરે અજ્ઞા નામેણ પુષ્કચૂલત્તિ ।  
તીસે ધમ્માગરિઓ પવિસ્સુઓ અન્નિઆઉત્તો ॥૫૬॥

સો ગંગમુત્તરંતો સહસા ઉસ્સારિઓ અ નાવાણ ।  
પહિવન્ન ઉત્તિમદ્દં તેણવિ આરાહિઅં મરણં ॥૫૭॥

પંચમહવ્વયકલિઆ પંચસયા અજ્ઞયા સુપુરિસાણં ।  
નયરંમિ કુંભકારે કહગંમિ નિવિસિઆ તદ્દા ॥૫૮॥ વ

પંચસયા એગૂણા વાયંમિ પરાજિણે રુદ્ધેણં ।  
જંતંમિ પાવમહ્ણા છુન્ના છન્નેણ કમ્મેણ ॥૫૯॥

સમાધિભાવથી સંથારાપર આરૂઢ થઈને પંડિત મરણુને  
પામનાર વન્દનીય મહર્ષિઓના જીવનપ્રસંગોની નોંધ આ  
મુજબ છે:—

પોતનપુરમાં પુષ્પચૂલા આર્યાના ધર્મશુર શ્રી  
અર્ણિકાપુત્ર પ્રખ્યાત હતા. તેઓ એક અવસરે નાવદ્વારાયે  
ગંગાનદીને ઉતરતા હતા. નાવમાં બેઠેલા લોકોએ તે વેળાએ  
તેમને ગંગામાં ધકેલી દીધા. ત્યારબાદ શ્રીઅર્ણિકાપુત્ર  
આચાર્યે તે સમયે સંથારાને સ્વીકારી, સમાધિપૂર્વક મરણુને  
મેળવ્યું. ૫૬:૫૭

કુંભકાર નગરમાં હંડકરાજના પાપભુદ્ધિ પાલકનામના  
મંત્રીએ, સ્કંદકુમાર દ્વારાયે વાદમાં પરાજિત થવાના કારણે,  
ક્રોધવશ બની માયાપૂર્વક પંચ મહાવ્રતયુક્ત એવા શ્રીસ્કન્દસ્મરિ  
આદિ પાંચસો નિર્દોષ સાધુઓને યંત્રમાં પીલી નાંખ્યા.

૧૪૦ ] :: :: :: :: શ્રી સંથારાપરિજ્ઞા પથના

નિમ્મમનિરહંકારા નિઅયસરીરેવિ અપ્પહીબદ્ધા ।

તેવિ તહ હુજ્જમાણા પહિવન્ના ઉત્તમં અટ્ટં ॥૬૦॥

દંડુત્તિ વિસ્સુઅજસો પહિમાદસધારઓ ઠિઓ પહિમં ।

જડુણાવંકે નયરે સરેહિં વિદ્ધો સયંગીઓ ॥૬૧॥

જિગવયણનિચ્ચિઅમહં નિઅયસરીરેઽવિ અપ્પહીબદ્ધો

સોઽવિ તહ વિજ્જમાણો પહિવન્નો ઉત્તમં અટ્ટં ॥૬૨॥

મમતા રહિત, અહંકારથી પર તેમજ પોતાના શરીરને વિષે  
પણ અપ્રતિબદ્ધ એવા તે આરસો નવાણુ મહર્ષિપુરૂષો તે  
રીતિયે પીલાવા છતાંયે સંથારાને સ્વીકારીને આરાધકભાવમાં  
રહ્યા. જ્યારે શ્રીસ્કન્દકસૂરિ અસમાધિ લાવને વશ બની  
વિરાધક બન્યા.

૫૮:૫૯:૬૦.

દંડ નામના પ્રખ્યાત રાજર્ષિ, કે જેઓ પ્રતિમાને  
ધારણુ કરનારા હતા. એક અવસરે યમુનાવક નગરનાં ઉદ્યા-  
નમાં તેઓ પ્રતિમાને ધારણુ કરીને કાર્યોત્સર્ગધ્યાને ઉભા  
હતા, ત્યાં યવન રાજાએ તે મહર્ષિને બાણથી વીંધી નાંખ્યા,  
તેઓ તે વેળાયે સંથારાને સ્વીકારી, આરાધક ભાવમાં રહ્યા.  
ત્યાર બાદ યવનરાજાએ સંવેગ પામીને શ્રમણપણુને સ્વી-  
કાર્યું. શ્રીજિનવચનમાં નિશ્ચિત મતિવાળા તેઓ શરી-  
રને વિષે સ્પૃહાવિનાના બનીને કાર્યોત્સર્ગધ્યાને ઉભા રહ્યા.  
તે અવસરે કોઈએ તેઓને બાણથી વીંધ્યાં; છતાંયે સંથારાને  
સ્વીકારી તે મહર્ષિ સમાધિમરણુને પામ્યા.

૬૧:૬૨

આસી સુકોસલરિસી ચાઉમ્માસસ્સ પારણાદિવસે ।

ઓરુહમાણો અ નગા સ્વહઓ માયાહ વગ્ધીએ ॥૬૩॥

ઘીધણિઅવદ્ધકચ્છો પચ્ચક્ખાણમ્મિ સુદ્દુ ઉવઉત્તો ।

સો તહ્વિ સ્વજ્જમાણો પઢિવન્નો ઉત્તમં અટ્ઠં ॥૬૪॥

ઉજ્જેણીનયરીએ અવંતિનામેણ વિસ્સુઓ આસી ।

પાઓવગમનિવન્નો સુસાણમઙ્ગમ્મિ એગંતો ॥૬૫॥

તિન્નિ રયણીહ સ્વહઓ મલ્લંકી રુદ્ધિયા વિકઠ્ઠંતી ।

સોવિ તહ સ્વજ્જમાણો પઢિવન્નો ઉત્તમં અટ્ઠં ॥૬૬॥

સાકેતપુરના શ્રીકીર્તિધર રાજાના પુત્ર શ્રીસુકોશસઙ્ગધિ,  
ચાતુર્માસમાં માસશ્રપણના પારણાના દિવસે, પિતામુનિની  
સાથે પર્વતપરથી ઉતરતા હતા. તે વેળાએ વાઘણ એવી  
પૂર્વજન્મની માતાએ તેઓને ફાડી નાંખ્યા, છતાંયે તેવે  
સમયે ગાઠ રીતિયે ધીરતા પૂર્વક પોતાના પ્રત્યાખ્યાનમાં  
ખરોખર ઉપયોગશીલ રહ્યા. વાઘણથી ખવાતાં તેઓએ અન્તે  
સમાધિપૂર્વક મરણને મેળવ્યું.

૬૩:૬૪

ઉજ્જયિની નગરીમાં શ્રી અવન્તિસુકુમાલ નામનો  
ધનગન પ્રખ્યાત હતો. તેણે સંવેગ લાવને પામીને દીક્ષા  
લીધી. યોગ્ય અવસરે પાદપોષગમ અનશન સ્વીકારી તેઓ  
શ્મશાનના મધ્યે એકાન્ત ધ્યાને રહ્યા હતા. રોષાયમાન એવી  
શિયાલણે તેઓને ત્રાસ પૂર્વક ફાડી ખાધા. આ રીતિયે ત્રણ  
રાત્રી સુધી ખવાતાં તેઓએ સમાધિ પૂર્વક મરણને પ્રાપ્ત  
કયું.

૬૫:૬૬

१४२ ] :: :: :: श्री संधारापरिज्ञा पयत्रा

जल्लमलपंकधारी आहारो सीलसंजमगुणाणं ।

अज्जीरणो अ गीओ कत्तिअ अज्जो सुरवणंमि ॥६७॥

रोहीडगंमि नयरे आहारं फासुअं गवेसंतो ।

कोवेण खत्तिएण य भिन्नो सत्तिप्पहारेणं ॥६८॥

एगंतमणावाए विच्छिन्ने थंडिले चइअ देहं ।

सोऽवि तह भिन्नदेहो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥६९॥

पाडलिपुत्तंमि पुरे चंदयगुत्तस्स चेव आसीअ ।

नामेण धम्मसीहो चंदसिरिं सो पयहिऊणं ॥७०॥

कुल्लउरंमि पुरवरे अह सो अब्भुट्ठिओ ठिओ धम्मे ।

कासीअ गिद्धपट्ठं पच्चक्खाणं विगयसोगो ॥७१॥

अह सोवि चत्तदेहो तिरिअसहस्सेहिं खज्जमाणो अ ।

सोऽवि तह खज्जमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥७२॥

पाडलिपुत्तंमि पुरे चाणक्को नाम विस्सुओ आसी ।

सव्वारंभनिअत्तो इंगिणिमरणं अह निवन्नो ॥७३॥



મૂળ અને ભાવાનુવાદ :: :: :: :: [ ૧૪૩ ]

શરીરનો મલ, રસ્તાની ધૂળ, અને પરસેવો વગેરેથી કાઢવમય શરીરવાળા, પણ શરીરનાં સહજ અશુચિ સ્વભાવના જ્ઞાતા, સુરવણુ આમના શ્રીકાર્તિકાર્ય ઋષિ શીલ તથા સંયમગુણોના આધારરૂપ હતા. ગીતાર્થ એવા તે મહર્ષિનો દેહ અશુભ રોગથી પીડાતો હોવા છતાંયે તેઓ સદાકાલ સમાધિ ભાવમાં રમણ કરતા. એક વેળાયે રૌહિડક નગરમાં પ્રાસુક આહારને ગવેષતા તે ઋષિને, પૂર્વ વૈરી કોઈ ક્ષત્રિયે શક્તિના પ્રહારથી વિંધ્યા. દેહ લેદાવા છતાંયે તે મહર્ષિ એકાન્ત-ઉજ્જડ અને તાપ વિનાની વિશાલ ભૂમિ પર પોતાના દેહને ત્યજીને સમાધિ મરણને પામ્યા. ૬૭:૬૮:૬૯

પાટલીપુત્ર નગરમાં શ્રી ચન્દ્રગુપ્ત રાજાનો શ્રીવર્મસિંહ નામનો મિત્ર હતો. સંવેગભાવ પામીને તેણે ચન્દ્રગુપ્તની લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરી પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી. શ્રીજિનકથિતધર્મમાં સ્થિત એવા તેઓએ કોદંડપુર નગરમાં અનશનને સ્વીકાર્યું, અને ગૃધ્રપૃષ્ઠ પચ્ચક્રખાણને શોકરહિતપણે કર્યું. તે વેળાયે જંગલમાં હજારો પશુઓએ તેઓના શરીરને ચંચવા માંડ્યું. આમ જેનું શરીર ખવાઈ રહ્યું છે, એવા એ મહર્ષિ; શરીરને વોસિરાવીને પાંડિત મરણને પામ્યા. ૭૨:૭૧:૭૨

પાટલીપુત્ર—પટણા નગરમાં શ્રીચાણક્ય નામનો મંત્રી પ્રસિદ્ધ હતો. અવસરે સર્વપ્રકારના પાપ આરભોથી નિર્વૃત્ત થઈને તેઓએ ઇડિગની મરણને સ્વીકાર્યું. ૭૩

१४४] :: :: :: :: श्री संधारापरिज्ञा पथना

अणुलोमपूअणाए अह से सत्तू जओ डहइ देहं ।  
सो तहवि डज्झमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥७४॥

गुट्ठयपाओवगओ सुबंधुणा गोमये पलिवियंमि ।  
डज्झंतो चाणक्को पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥७५॥

काइंदीनयरीए राया नामेण अमयघोसुत्ति ।  
तो सो सुअस्स रज्जं दाऊणं इह चरे धम्मे ॥७६॥

आहिंढिऊण वसुहं सुत्तत्थविसारओ सुअरहस्सो ।  
काइंदिं चेव पुरिं अह पत्तो विगयसोगो सो ॥७७॥

नामेण चंडवेगो अह से पडिछिंदइ तयं देहं ।  
सो तहवि छिज्जमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥७८॥

कोसंबीनयरीए ललिअघडा नाम विस्सुआ आसि ।  
पाओवगमनिवन्ना बत्तीसं ते सुअरहस्सा ॥७९॥

जलमज्जे ओगाढा नईइ पूरेण निम्ममसरीरा ।  
तहवि हु जलदहमज्जे पडिवन्ना उत्तमं अट्ठं ॥८०॥

મૂળ અને લાવાનુવાદ. :: : :: [૧૪૫]

ત્યારબાદ ગાયોના વાડામાં પાદપોપગમ અનશનને સ્વીકારીને તેઓ કાયોત્સર્ગધ્યાને ઉભા રહ્યા. આ પ્રસંગે પૂર્વવૈરી સુખન્દુ મંત્રીએ અનુકૂલ પૂજના જ્ઞાનાથી, છાણાને સળગાવીને એમના શરીરને સળગાવી નાંખવા માંડયું. આમ શરીર સળગવા છતાંયે, તે શ્રીચાણુક્ય ઋષિએ સમાધિપૂર્વક મરણને પ્રાપ્ત કર્યું.

૭૪:૭૫

કાકન્દી નગરીમાં શ્રીઅમૃતઘોષ નામનો રાજા હતો. યોગ્ય અવસરે તેણે પુત્રને રાજ્ય સોંપી પ્રવ્રજ્યાને ગ્રહણ કરી. સૂત્ર અને અર્થમાં કુશલ તથા શ્રુતના રહસ્યને પામનાર એવા તે રાજર્ષિ શોકરહિતપણે પૃથ્વીપર વિહાર કરતાં ક્રમશઃ કાકન્દી નગરમાં પધાર્યા. ત્યાં ચંડવેગ નામના વૈરીએ તેઓના શરીરને શસ્ત્રના પ્રહારથી છેદી નાંખ્યું. શરીર છેદાઈ રહ્યું છે તેવી વેળાએ પણ તે મહર્ષિ સમાધિભાવમાં સ્થિર રહ્યા, અને પંડિત મરણને પ્રાપ્ત કર્યું. ૭૬:૭૭:૭૮

કૌશામ્બી નગરીમાં હસિતઘટા નામના બત્રીશ પુરૂષો પ્રખ્યાત હતા. તેઓએ સંસારની અસારતાને જાણીને શ્રમણપણાને ગ્રહણ કર્યું. જ્ઞાતસાગરના રહસ્યને પ્રાપ્ત કરનારા એવા તેઓએ શરીરના મમત્વથી રહિત બની, યોગ્ય અવસરે પાદપોપગમ અનશનને સ્વીકાર્યું. અકસ્માત્ નદીના પૂરથી નદીને વિષે તણાતા મોટાડુંદની મધ્યમાં તેઓ ખેંચાઈ ગયા. આવા અવસરે પણ તેઓએ સમાધિપૂર્વક પંડિતમરણને પ્રાપ્ત કર્યું.

૭૯:૮૦

१४६ ] :: :: :: श्री संध्यापरिज्ञा पथना

आसी कुलाणनयरे राया नामेण वेसमणदासो ।

तस्स अमच्चो रिट्ठो मिच्छदिट्ठी पडिनिविट्ठो ॥८१॥

तत्थयमुणिवरवसहोगणिपिडगधरोतहासिआयरिओ

नामेण उसहसेणो सुअसायरपारगो धीरो ॥८२॥

तस्सासी अ गणहरो नाणासत्थत्थगहिअपेआलो ।

नामेण सीहसेणो वायंमि पराजिओ रुट्ठो ॥८३॥

अह सो निराणुकंपो अग्गि दाऊण सुविहिअपसंते ।

सो तह वि डज्झमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥८४॥

कुरुदत्तोऽवि कुमारो सिंवलिफालिन्व अग्गिणा दड्ढो ।

सो तह वि उज्झमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥८५॥

आसी चिलाइपुत्तो मुइंगुलिआहिं चालणिन्व कओ ।

सो तहवि खज्झमाणो पडिवन्नो उत्तमं अट्ठं ॥८६॥

મૂળ અને લાવાનુવાદ :: :: :: [૧૪૭]

કુલાણ [કુણાલ] નગરમાં વૈશ્રમણદાસ નામનો રાજા હતો. આ રાજાને શિષ્ઠ નામનો મંત્રી કે જે મિથ્યાદષ્ટિ અને દુરાગ્રહ વૃત્તિવાળો હતો. તે નગરમાં એક અવસરે મુનિવરોને વિષે વૃષભ સમાન, ગણિ પિટકરૂપ શ્રી દ્વાદશાંગીના ધારક તથા સમસ્ત શ્રુતસાગરના પારને પામનાર અને ધીર એવા શ્રીઋષભસેન આચાર્ય, પોતાના પરિવાર સહિત પધાર્યા હતા. તે સૂરિના શિષ્ય શ્રીસિંહસેન ઉપાધ્યાય કે જેઓ અનેક પ્રકારના શાસ્ત્રાર્થરહસ્યના જ્ઞાતા, તથા ગણની તપ્તિને કરનારા હતા. રાજમંત્રી શિષ્ઠની સાથે તેઓને વાદ થયો. વાદમાં શિષ્ઠ પરાજિત થયો. આથી રોષથી ધમ-ધમતા, નિર્દય એવા તેણે પ્રશાન્ત અને સુવિહિત શ્રીસિંહસેન ઋષિને અગ્નિથી સળગાવી મૂક્યા. શરીર અગ્નિથી સળગી રહ્યું છે આ અવસ્થામાં તે ઋષિવરે સમાધિપૂર્વક મરણને પ્રાપ્ત કર્યું. હસ્તિનાગપુરના કુરૂક્ષત્ર શ્રેષ્ઠીપુત્રે, સ્થવિરોની પાસે દીક્ષાને સ્વીકારી હતી. એક અવસરે નગરના ઉદ્યાનમાં તેઓ કાયો-ત્સર્ગધ્યાને ઉભા હતા. ત્યાં ગોપાળે નિર્દોષ એવા તેઓને શાલ્મલીવૃક્ષના લાકડાની જેમ સળગાવી મૂક્યાં. છતાંયે આ અવસ્થામાં તેઓએ સમાધિપૂર્વક પંડિત મરણને પ્રાપ્ત કર્યું.

ચિલાતીપુત્ર નામના ચોરે, ઉપશમ, વિવેક અને સંવ-રરૂપ ત્રિપદીને સાંભળીને દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તે અવસરે તેઓ ત્યાંજ કાયોત્સર્ગધ્યાને રહ્યા. કીડીઓએ તેમના શરીરને ચાલણીની જેમ છિદ્રવાળું કર્યું આમ શરીર ખવાતું હોવા છતાંયે તેઓ સમાધિથી મરણને પામ્યા. ૮૧:૮૨:૮૩:૮૪:૮૫:૮૬

१४८ ] :: :: :: श्री संध्यापरिज्ञा पयना

आसी गयसुकुमालो अल्लयचम्मं व कीलयसएहिं ।

धरणीअले उच्चिद्धो तेणवि आराहिअं मरणं ॥८७॥

मंखलिणावि य अरहओ सीसा तेअस्स उवगया दङ्का

ते तहवि डज्झमाणा पडिवन्ना उत्तमं अट्ठं ॥८८॥

परिजाणई तिगुत्तो जावज्जीवाइ सव्वमाहारं ।

संघसमवायमज्झे सागारं गुरुनिओगेणं ॥८९॥

अहवा समाहिहेउं करेइ सो पाणगस्स आहारं ।

तो पाणगंपि पच्छा वोसिरइ मुणी जहाकालं ॥९०॥

खामेमि सव्वसंघं संवेगं सेसगाण कुणमाणो ।

मणवइजोगेहिं पुरा कयकारिअअणुमए वावि ॥९१॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ :: :: :: :: [ ૧૪૯ ]

શ્રીગજસુકુમાલ નામના ઋષિ, નગરના ઉદ્યાનમાં કાયે-  
ત્સર્ગધ્યાને રહ્યા હતા. નિરપરાધી અને શાન્ત એવા તેઓને,  
કોઈ પાપત્માએ હજારો ખીલાઓથી જાણે મઢેલ હોય એવી  
રીતિયે લીલા ચામડાથી બાંધી, પૃથ્વીપર પછાડ્યા. આ છતાંયે  
તેઓએ સમાધિપૂર્વક મરણને મેળવ્યું. ૮૭

મંબલી ગાશાળાએ નિર્દોષ એવા શ્રીસુનક્ષત્ર અને  
શ્રીસર્વાનુભૂતિ નામના શ્રી મહાવીર પરમાત્માના શિષ્યોને  
તેજોલેશ્યાથી બાળી નાંખ્યા હતા. તે રીતિયે સળગતાં તે  
બન્ને મુનિવરો સમાધિભાવને સ્વીકારી પાંડિત મરણને  
પામ્યા. ૮૮

સંતારાના સ્વીકારની વિધિ આ છે: ‘યોગ્ય અવસરે,  
ત્રણગુપ્તિથી ગુપ્ત એવો ક્ષપકસાધુ સપરિજ્ઞાથી જાણે છે. બાદ  
ચાવજીવને માટે સંઘસમુદાયની મધ્યમાં ગુરૂના આદેશ મુજબ  
આગારો પૂર્વક ચારેય આહારનું પરચક્ષ્ણાણુ કરે છે. ૮૯

અથવા સમાધિ જાળવવાને સારૂ, કોઈક અવસરે ક્ષપકસાધુ  
ત્રણઆહારનું પરચક્ષ્ણાણુ કરે છે. અને કેવળ પ્રાસુક જળનો  
આહાર કરે છે. બાદ ઉચિત કાલે તે ક્ષપક, પાણીના આહાર-  
નું પણ પરચક્ષ્ણાણુ કરે છે. ૯૦

ક્ષમાપનાની વિધિ આ છે: ‘શેષલોકોને સંવેગ પ્રગટ  
થાય તે રીતિયે તે ક્ષપકે ક્ષમાપના કરવી જોઈએ.’ અને સર્વ  
સંઘ સમુદાયની મધ્યમાં તેણે કહેવું કે ‘પૂર્વે મન, વચન  
અને કાયાના યોગોથી કરવા, કરાવવા કે અનમોદવા દ્વારાયે  
મેં જે કાંઈ અપરાધો કર્યા હોય તેને હું ખમાવું છું.’ ૯૧

१५० ] :: :: :: श्री संध्यापरिज्ञा पथना

सव्वे अवराहपए एस खमावेमि अज्ज निस्सल्लो ।  
अम्मापिऊसरिसया सव्वेऽवि खमंतु मह जीवा ॥९२॥

धीरपुरिसपण्णत्तं सप्पुरिसनिसेविअं परमघोरं ।  
धन्ना सिलायलगया साहंती उत्तमं अट्ठं ॥९३॥

नारयतिरिअगईए मणुस्सदेवत्तणे वसंतेणं ।  
जं पत्तं सुहदुक्खं तं अणुचिंते अणन्नमणो ॥९४॥

नरएसु वेअणाओ अणोवमाओ असायबहुलाओ ।  
कायनिमित्तं पत्तो अणंतखुत्तो बहुविहाओ ॥९५॥

देवत्ते मणुअत्ते पराभिओगत्तणं उवगएणं ।  
दुक्खपरिकिलेसकरी अणंतखुत्तो समणभूओ ॥९६॥

तिरिअगहं अणुपत्तो भीममहावेअणा अणोअरया ।  
जम्मणमरणऽरहट्ठे अणंतखुत्तो परिब्भमिओ ॥९७॥



શ્રુણ અને ભાવાનુવાદ :: :: :: :: [ ૧૫૧ ]

એ હાથને મસ્તકે જોડીને તેણે ફરી કહેવું કે 'શલ્યથી રહિત આ હું આજે સર્વ પ્રકારના અપરાધોને ખમાવું છું. માતાપિતા સમાન સર્વજીવો મારા વિષે ક્ષમા રાખો. ૯૨

ક્ષપક મહાનુભાવને શ્રીગુરુમહારાજ આ મુજબ બોધ આપે છે: કે 'ધીરપુરુષોએ પ્રરૂપેલ, વળી સત્પુરુષોથી સદા સેવાતા, અને કાયર આત્માઓ માટે અત્યન્ત દુષ્કર એવા પંડિતમરણુ-સંત્રાસને, શિલાતલપર આરૂઢ થયેલા નિઃસંગ અને ધન્ય આત્માઓ સાથે છે.' ૯૩

'હો વિનેય ! સાવધાન બનીને તું વિચાર કર. તેં નારક અને તિર્યંચ ગતિમાં તથા દેવગતિ અને મનુષ્યગતિમાં કેવાં કેવાં સુખદુઃખો લોગવ્યાં છે ?' ૯૪

'હો મુમુક્ષુ ! નરકને વિષે તેં અસાતા બહુલ-દુઃખપૂર્ણ, અસાધારણ અને તીવ્ર વેદનાઓને શરીરની ખાતર પ્રાયઃ અનન્તીવેળાયે લોગવી છે.' 'વળી દેવપણમાં તથા મનુષ્યપણમાં પારકાના દાસભાવને પામેલા તેં દુઃખ, સંતાપ અને ત્રાસને ઉપજાવનારી વેદનાઓને પ્રાયશઃ અનન્તીવેળાયે અનુભવી છે' 'અને હો પુણ્યવાન ! તિર્યંચગતિને પામીને ન પાર પામી શકાય એવી મહાવેદનાઓને ઘણીયે વાર તેં લોગવી છે. આ રીતિયે જન્મ તથા મરણરૂપ ચેટના આવર્તો જ્યાં સતત ચાલુ છે, એવા સંસારમાં તું અનન્તકાળ ભટક્યો છે.

૯૫:૯૬:૯૭

१५२] :: :: :: श्री संध्यापरिज्ञा पथना.

सुविहिअ ! अईयकाले अणंतकालं तु आगयगएणं ।

जम्मणमरणमणंतं अणंतखुत्तो समणुभूओ ॥९८॥

नत्थि भयं मरणसमं जम्मणसरिसं न विज्जए दुक्खं ।

जम्मणमरणायंकं छिंद ममत्तं सरीराओ ॥९९॥

अन्नं इमं सरीरं अन्नो जीवत्ति निच्छयमईओ ।

दुक्खपरिकिलेसकरं छिंद ममत्तं सरीराओ ॥१००॥

जावंति केइ दुक्खा सारीरा माणसा व संसारे ।

पत्तो अणंतखुत्तो कायस्स ममत्तदोसेणं ॥१०१॥

तम्हा सरीरमाइं सविंभतरबाहिरं निरवसेसं ।

छिंद ममत्तं सुविहिअ ! जइ इच्छसि उत्तमं ठाणं ॥

जगआहारो संघो सञ्चो मह खमउ निरवसेसंपि ।

अहमवि खमामि सुद्धो गुणसंघायस्स संघस्स ॥१०३॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ :: :: :: :: [૧૫૩]

‘હે સુવિહિત ! સંસારને વિષે ભૂતકાલમાં તે’ અનન્ત-કાલસુધી અનન્તીવેળાએ અનન્તા જન્મ-મરણોને અનુભવ્યાં છે’ આ બધાંયે દુઃખો સંસારવર્તી’ સર્વજીવોને માટે સહજ છે. માટે વર્તમાનકાલના દુઃખોથી તું મૂંઝાઈશ નહિ અને આરાધનાને ભૂલીશ નહિ.’ ‘મરણના જેવો મહાભય નથી, જન્મ સમાન અન્ય કોઈ દુઃખ છે નહિ. આ કારણે જન્મ-મરણરૂપ મહાભયોના કારણભૂત શરીરના મમત્વભાવને તું શીઘ્ર છેદી નાંખ.’

૯૮:૯૮

‘વળી હે ભાગ્યવાન ! આ શરીર જીવથી અન્ય છે. તથા જીવ શરીરથી ભિન્ન છે’ આ નિશ્ચયપૂર્વક દુઃખ અને કલેશના મૂળ ઉપાદાન સમા શરીરના મમત્વને તારે છેદી નાંખવું જોઈએ. કારણ કે: ભીમ અને અપાર આ સંસારમાં, આત્માએ જે કાંઈ શરીર સંબંધી કે મનસંબંધી દુઃખોને અનન્તીવેળાએ ભોગવ્યાં છે, તે શરીર પરના મારાપણા૩૫ મહાદોષના યોગે જ. આથી હે સુવિહિત ! તને વારંવાર કહેવું પડે છે કે: ‘જો સમાધિ પૂર્વક મરણને મેળવવું હોય તો તે ઉત્તમ અર્થની પ્રાપ્તિને સાડ તારે શરીર આદિ આબ્યન્તર અને અન્ય બાહ્ય પરિ-ગ્રહને વિષે મારાપણું સર્વથા વોસિરાવી દેવું.’ ૧૦૦:૧૦૧:૧૦૨

મુમુક્ષુ આત્મા, ગુરૂમહારાજની સમક્ષ ફરી ક્ષમાપના કરે છે. કે ‘જગતના શરણરૂપ, હિતવત્સલ સમસ્ત શ્રીસંઘ, મારાં સઘળાંયે અપરાધોને ખમો, તથા શત્યથી રહિત બનીને હું પણ, ગુણોના આધારભૂત શ્રીસંઘને ખમાવું છું.’ ૧૦૩

१५४] :: :: :: श्री संध्यापरिज्ञा ५५५

आयरिअ उवज्झाए सीसे साहम्मिए कुलगणे य ।  
जे मे केह कसाया सव्वे तिविहेण खामेमि ॥१०४॥

सव्वस्स समणसंघस्स भयवओ अंजलिं करिअ सीसे  
सव्वं खमावइत्ता अहमवि खामेमि सव्वस्स ॥१०५॥

सव्वस्सजीवरासिस्सभावओ धम्मनिहिअनिअचित्तो  
सव्वं खमावइत्ता अहयंपि खमामि सव्वेसिं ॥१०६॥

इअ खामिआइआरो अणुत्तरं तवसमाहिमारूढो ।  
पप्फोढंतो विहरइ बहुविहवाहाकरं कम्मं ॥१०७॥

जं बद्धमसंखिज्जाहिं असुभभवसयसहस्सकोडीहिं ।  
एगसमएण विहुणइ संथारं आरुहंतो य ॥१०८॥

इह तह विहारिणो से विग्घकरी वेअणा समुट्ठेइ ।  
तीसे विज्झवणाए अणुसट्ठिं दिंति निज्झवया ॥१०९॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: :: [૧૫૫

તથા 'શ્રી આચાર્યદેવ, શ્રીઉપાધ્યાય, શિષ્યો, સાધર્મિકો, કુળ તથા ગણ વગેરે જે કોઈને મેં કષાય ઉત્પન્ન કરાવ્યો હોય-કષાયનું હું કારણ બન્યો હોઉં તે સર્વને હું ત્રિવિધ યોગે ખમાવું છું.' 'શ્રી સર્વ શ્રમણ સંઘના સઘળાંયે અપરાધોને હું મસ્તક પર બે હાથ જોડવારુપ અંજલિ કરી ખમાવું છું. તથા હું પણ (કરી) સર્વને ખમું છું.' વળી હું જિન-કથિત ધર્મમાં આપત ચિત્તવાળો થઈને સર્વ જગતના જીવ સમૂહની સાથે બંધુભાવથી-નિઃશત્રુરીતિયે ખમાવું છું. અને હું પણ સર્વને ખમું છું.'

૧૦૪:૧૦૫:૧૦૬

આમ અતિચારોને ખમનાર, અને અનુત્તર તપ તથા અપૂર્વ સમાધિને પ્રાપ્ત કરનાર ક્ષપક આત્મા; બહુવિધ બાધા સંતાપ વગેરેના મૂળ કારણ કર્મસમૂહને ખપાવતો સમભાવમાં વિહરે છે. અસંખ્યેય લાખ કોટિ અશુભ ભવોની પરંપરા દ્વારાયે જે ગાઢ કર્મ બાંધ્યું હોય, તે સર્વ કર્મસમૂહને સંથારા પર આરૂઢ થયેલો ક્ષપક આત્મા, શુભ અધ્યવસાયોના યોગે એક સમયમાં ખપાવે છે. ૧૦૭:૧૦૮

આ અવસરે; સંથારાપર આરૂઢ થયેલા મહાનુભાવ ક્ષપકને કદાચ પૂર્વકાલીન અશુભના યોગે, સમાધિભાવમાં વિધન કરનારી વેદના ઉદ્યમાં આવે, તો તેને શમાવવાને સારૂ, ગીતાર્થ એવા નિર્યામક સાધુઓ બાવનાચંદન જેવી શીતલ ધર્મશિક્ષા આપે.

૧૭૬

१५६ ] :: :: :: श्री संध्यापरिज्ञा पथना

जइ ताव ते मुणिवरा आरोविअवित्थरा अपरिकम्मा ।  
गिरिपब्भारविलग्गा बहुसावयसंकडं भीमं ॥११०॥

धीधणिअबद्धकच्छा अणुत्तरविहारिणो समक्खाया ।  
सावयदाढगयावि हु साहंती उत्तमं अट्ठं ॥१११॥

किं पुण अणगारसहायगेहिं धीरेहिं संगयमणेहिं ।  
नहु नित्थरिज्जइ इमो संधारो उत्तमं अट्ठं ? ॥११२॥

उच्छूढसरीरघरा अन्नो जीवो सरीरमन्नंति ।  
घम्मस्स कारणे सुविहिआ सरीरं पि छडुंति ॥११३॥

पोराणिअ पच्चुप्पन्निआउ अहिआसिऊण विअणाओ  
कम्मकलंकवल्लीं विहुणइ संधारमारूढो ॥११४॥

મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: :: [૧૫૭

જે આ મુજબ: ‘હે પુણ્ય પુરૂષ! આરાધનામાં જ જેઓએ પોતાનું સઘળું અર્પિત કર્યું છે, એવા પૂર્વકાલીન મુનિવરો; જ્યારે તેવા પ્રકારના અભ્યાસ વગર પણ, અનેક જંગલી જનવરોથી ચોમેર ઘેરાએલા ભયંકર પર્વતની ટોચ પર કાયોત્સર્ગધ્યાને રહેતા હતા.’ ‘વળી અત્યન્ત ધીર વૃત્તિને ધરનારા આ કારણે શ્રી જિનકથિત આરાધનાના માર્ગમાં અનુત્તર રીતિયે વિહરનારા તે મહર્ષિપુરૂષો, જંગલી જનવરોની દાઢમાં આવવા છતાંયે સમાધિલાવને અખંડ રાખે છે. અને ઉત્તમ અર્થને સાધે છે.’

૧૧૦:૧૧૧

‘હે સુવિહિત! ધીર તથા સ્વસ્થ મનોવૃત્તિવાળા નિર્યામક સાધુઓ, જ્યારે સદા સહાય કરનારા છે એવી સ્થિતિમાં સમાધિલાવને પામીને શું આ સંધારાની આરાધનાને પાર ન પામી શકાય? અર્થાત્ તારે સહેલાઈથી આ સંધારાના પારને પામવો જોઈએ. કારણ કે જીવ એ શરીરથી અન્ય છે, તેમ શરીર એ પણ જીવથી ભિન્ન છે. આથી શરીરના મમત્વને મૂકી દેનારા સુવિહિતપુરૂષો શ્રીજિનકથિત ધર્મની આરાધનાની ખાતર અવસરે શરીરને પણ ત્યજી દે છે.’

૧૧૨:૧૧૩

‘સંધારાપર આડઠ થયેલ ક્ષપક, પૂર્વકાલીન અશુભના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલી વેદનાઓને સમભાવપૂર્વક સહન કરીને, કર્મરૂપ અશુભ કલંકની પરંપરાને વેલડીની જેમ મૂળથી હલાવી નાંખે છે. આથી તારે પણ આ વેદનાઓને સમભાવે સહવા પૂર્વક કર્મોને ખપાવવા જોઈએ.’

૧૧૪

१५८ ] :: :: :: श्री संध्यापूजा पञ्चा  
जं अन्नाणी कम्मं खवेइ बहुआहिं वासकोडीहिं ।  
तं नाणी तिहिं गुत्तो खवेइ ऊसासमित्तेणं ॥११५॥

अट्टविहकम्ममूलं बहुएहिं भवेहिं संविअं पावं ।  
तं नाणी तिहिं गुत्तो खवेइ ऊसासमित्तेणं ॥११६॥

एवं मरिऊण धीरा संधारंमि उ गुरु पसत्थंमि ।  
तइअभवेण व तेण व सिज्झिज्जा खीणकम्मरया ॥

गुत्तीसमिइगुणद्धो संजमतवनिअमकरणकयमउडो ।  
सम्मत्तनाणदंसणतिरयणसंपाविअसमग्घो ॥११८॥

संघो सइंदयाणं सदेवमणुआसुरम्मि लोगम्मि ।  
दुल्लहतरो विसुद्धो सुविसुद्धो तो महामउडो ॥११९॥



મૂળ અને ભાવાનુવાદ. :: :: :: :: [ ૧૫૬ ]

‘બહુકોટ વર્ષો સુધી તપ, ક્રિયા વગેરે દ્વારાયે અજ્ઞાન આત્મા જે કર્મસમૂહને ખપાવે છે. મન, વચન, કાયાના યોગાથી આત્માનું રક્ષણ કરનાર જ્ઞાની આત્મા, તે કર્મસમૂહને શ્વાસ માત્રમાં ખપાવે છે. કારણ કે: સમ્યગ્જ્ઞાન પૂર્વકનાં અનુષ્ઠાનોનો પ્રભાવ અચિન્ત્ય છે.’ ‘વિશેષ શું કહેવું? મન, વચન અને કાયાથી આત્માનું જતન કરનાર જ્ઞાની આત્મા, બહુ લવેથી સંચિત કરેલા આઠ પ્રકારનાં કર્મસમૂહરૂપ પાપોન્ન શ્વાસમાત્રમાં ખપાવે છે. આ કારણે:કે સુચિહિત ! સમ્યગ્જ્ઞાનનાં આલંબન પૂર્વક તારે પણ આ આરાધનામાં ઉજમાળ રહેવું.’

૧૧૫: ૧૧૬

આ મુજબ હિતોપદેશરૂપ આલંબનને મેળવનાર સુચિહિત આત્માઓ ગુરૂ વગેરે વડિલજનોથી પ્રશંસાને પામેલા સંધારાપર ધીરતાપૂર્વક આરૂઢ થઈ, સર્વપ્રકારના કર્મમલને ખપાવવા પૂર્વક તે લવમાં યા ત્રીજા લવમાં અવશ્ય સિદ્ધ થાય છે. અને મહાનંદ પદને પ્રાપ્ત કરે છે.

૧૧૭

શ્રી સંઘની સ્તુતિરૂપ અન્તિમ મંગલ: શુભિ, સમિતિ આદિ શુભોથી મનોહર; સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીથી મહામૂલ્યવાન; તથા સંયમ, તપ, નિયમ વગેરે ગુણરૂપ સુવર્ણથી જડેલી શ્રીસંઘરૂપ મહામુકુટ, દેવ, દેવેન્દ્ર, અસુર અને માનવોથી સહિત ત્રણ લોકમાં વિશુદ્ધ હોવાને કારણે પૂજનીય છે, અતિશય દુર્લભ છે. વળી નિર્મળશુભોનો આધાર છે, માટે પરમશુદ્ધ છે, અને સૌને શિરોધાર્ય છે. ૧૧૮: ૧૧૯

હજ્જંતેણવિ ગિમ્હે કાલસિલાએ કવલ્લિભૂઆએ ।  
 સૂરેણ વ ચંદ્રેણ વ કિરણસહસ્સંપયંદેણ ॥૧૨૦॥  
 લોગવિજયં કરિંતેણ તેણ જ્ઞાણોવઉત્તચિત્તેણ ।  
 પરિસુદ્ધનાણદંસણવિભૂહમંતેણ ચિત્તેણ ॥૧૨૧॥  
 ચંદ્રગવિજ્ઞં લદ્ધં કેવલસરિસં સમાઉ પરિહીણં ।  
 ઉત્તમલેસાણુગઓ પઢિવન્નો ઉત્તમં અદ્દં ॥૧૨૨॥  
 એવં મએ અભિથુઆ સંતારગદ્દંધમારૂઢા ।  
 સુસમણનરિંદચંદા સુહસંકમણં સયા દિંતુ ॥૧૨૩॥

સંતારાના આરાધકનું અન્તિમઃ ગ્રીષ્મઋતુમાં અગ્નિથી લાલચોળ તપેલા લોખંડના તાવડાના જેવી કાળી શિલામાં આડઢ થઇને હજારો કિરણોથી પ્રગ્ંડ, અને ઉગ્ર એવા સૂર્યના તાપથી બળવા છતાંયે, કષાય વગેરે લોકોને વિજય કરનાર અને ધ્યાનમાં સદાકાલ ઉપયોગશીલ, વળી અત્યન્ત સુવિશુદ્ધ જ્ઞાન દર્શનરૂપ વિભૂતિથી યુક્ત, તથા આરાધનામાં અર્પિત ચિત્તવાળા સુવિક્ષિત પુરૂષે; ઉત્તમ લેશ્યાના પરિણામપૂર્વક રાધાવેધ સમાન હર્લલ, કેવલજ્ઞાનની સદૃશ, સમતાભાવથી પૂર્ણ એવા ઉત્તમ અર્થરૂપ સમાધિ-મરણને મેળવ્યું છે. ૧૨૦: ૧૨૧: ૧૨૨

માર્થનાપૂર્વક ઉપસંહારઃ આ પ્રકારે મેં જેઓની સ્તુતિ કરી છે, એવા શ્રીજિનકથિત અન્તિમ કાલીન સંતારા-રૂપ હાથીના સ્કન્ધપર સુખપૂર્વક આડઢ થયેલા, વળી નરેન્દ્રોને વિષે ચન્દ્ર સમાન શ્રમણ પુરૂષો, સદાકાલ અમોને શાશ્વત, સ્વાધીન અને અખંડ સુખોની પરંપરા આપો. ૧૨૩

## पंडितमृत्यु : महामहोत्सव :

---

आर्ये ! न शोचनीयोऽसौ महात्मा नरसत्तमः ।     :/  
येनैकदिनमात्रेण साधितं सत्प्रयोजनम् ॥१॥

यथा पापभरं कृत्वा प्रवृत्तो नरकं प्रति ।

यदि गच्छेत्तथैवाऽत्र ततः शोच्यो भवोदधौ ॥२॥

यः पुन प्राप्य सद्धर्मं निर्धूय निजकल्मषम् ।

सर्वार्थसिद्धिं संप्राप्तो नासौ शोकस्य गोचरः ॥३॥

## પંડિત મરણુ : મહા મહોત્સવ :

‘શ્રી અનુસુંદર ચક્રવર્તી’, એક દિવસનું સંયમ પાળીને સમાધિપૂર્વક અન્તિમ આરાધના કરી, પંડિતમરણુને પ્રાપ્ત કરી, સદ્ગતિને સાધી ગયા. તે પુણ્યવાનના મૃત્યુથી દુઃખી થતા શ્રી મુલસિતા સાધ્વી વગેરેને ઉદ્દેશીને, પૂ. શ્રી સમન્તભદ્રસૂરિ, તે અવસરે ઉપદેશરૂપ અમૃતવૃષ્ટિ કરે છે. જે આ મુજબ...

∴

‘આર્યે ! જે પુણ્યવાન મહાપુરૂષે, માત્ર એક દિવસના સંયમથી પોતાનું હિતકાર્ય સાધી લીધું છે. અને સ્વયં કૃતકૃત્ય બની શક્યા છે. તે પૃથ્વીભાગ્યશાળી આત્માને માટે જરાપણુ શોક કરવાની જરૂર નથી. હા, જો એ ખૂબ પાપસમૂહને ઉપાર્જીને, તેના ભારથી અહિંથી મરી નરકસ્વપ દુર્ગતિમાં ગયા હોત, તથા પરિણામે અનન્ત અપાર સંસાર-સમુદ્રમાં ડૂબી ગયા હોત, તો અવશ્ય એ શોક કરવાને યોગ્ય ગણાત.

૧:૨

—પણુ—

‘જે પુણ્યશાળી મહાનુભાવ, શ્રી જિનકથિત વિશુદ્ધ ધર્મને પ્રાપ્ત કરી, પોતાના પૂર્વોપાર્જિત કર્મનાં પૂંજને ઘોષ, પંડિતમરણુને પ્રાપ્ત કરવા પૂર્વક સર્વપ્રકારના ઇષ્ટ અર્થોની સિદ્ધિને પામ્યા છે, તેને માટે શોક કરવો યોગ્ય નથી. ૩

शोचनीयः सतामिष्टः नरः संयमदुर्बलः ।

स हि सर्वत्र संसारे भ्रमेः दुःखभरे रितः ॥४॥

न शोचनीयः स्निग्धेन मृतः संयमवान् नरः ।

स हि संसारचक्रेऽपि तिष्ठेदानन्दपूरितः ॥५॥

स एव च विभेत्युच्चैर्मरणे समुपस्थिते ।

येन नाचरितो धर्मः परलोकसुखावहः ॥६॥

सद्धर्मपथ्यपाथेयं यस्त्वादाय प्रतीक्षते ।

मरणं, तस्य तत्प्राप्तौ न भीः किंतु महोत्सवः ॥७॥

ज्ञानदर्शनचारित्र्यतपोरूपाधनाशिनी ।

आराधना चतुःस्कंधा यस्य स्यात्तस्य किं मृतम् ॥८॥

आनन्दोत्पादका स्तेऽत्र भगवन्तो मुनीश्वराः ।

ये क्षालयित्वा पापौघं मृताः पंडितमृत्युना । ९

‘જે આત્મા સંયમરૂપ બલવિનાનો છે. તે આત્મા દુઃખના ભારથી અપાર સંસારની ચોમેર ભટકે છે. આ કારણે સત્પુરૂષોને માટે તેની દશા શોચનીય છે. પણ જે પુણ્યવાન આત્મા, શ્રી જિનકથિત સંયમધર્મનું સુંદર પ્રકારે આરાધન કરી મરણને પામ્યો છે. તેને માટે સ્નેહીજનોએ શોક કરવાની કાંઈજ જરૂર નથી. કારણ કે: તે આત્મા કદાચ સંસારમાં હશે, તોપણ જ્યાં હશે ત્યાં આનન્દમાં જ રમનારો હશે. ખરેખર તેજ આત્મા મરણકાલે ડરે છે, મૂંઝાય છે, કે જેણે પરલોકના સુખને આપનાર શ્રી જિનપ્રણીત ધર્મનું સમ્યગ્ આરાધન કર્યું નથી.’

૪:૫:૬

‘પણ જે ધર્મધન આત્મા, સુંદર રીતિયે ધર્મની આરાધના કરવા પૂર્વક, પરલોકના માર્ગનું ભાથું બાંધીને મૃત્યુની વાટ જોતો ઉભો છે, તેને મરણના અવસરે ડર નથી. એને સાડ મરણ મહોત્સવરૂપ છે. કારણકે પાપનો નાશ કરનારી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપરૂપ ચાર સ્થલોવાળી શુભ આરાધના; જેણે આચરી છે તેને મરણ શું છે? વાસ્તવિક રીતિયે તેઓ જીવન્ત છે. અજરામર છે. જે સુનીશ્વર લગવન્તો, પાપસમૂહને ખપાવીને, પંડિત મૃત્યુથી મરણને પામ્યા છે, તેઓ ખરેખર આનન્દના દેનારા અને મહાત્માપુરૂષોના મરણપ્રસંગો સાથે મહામહોત્સવ છે.’

છે.

## अन्तिम आराधना

---

ज्ञानदर्शनचारित्रवीर्याराधनतत्परः ।

एक एवाऽन्तरात्मा मे व्युत्सृष्टमधुनाऽपरम् ॥१॥

रागद्वेषमहामोहकषायमलधूनकः ।

विशुद्धः सांप्रतं वर्ते स्नातकोऽहं समाहितः ॥२॥

क्षाम्यन्तु सर्वसत्त्वा मे क्षान्ति मे सर्वजन्तुषु ।

निर्वैरः सांप्रतं शान्तः क्षेत्रज्ञो मम वर्तते ॥३॥

यदन्तर्यायिनः किञ्चिद् बहिर्भूतं पुरा मया ।

गृहीतं स्वीयबुद्ध्या तद्व्युत्सृष्टमधुनाऽखिलम् ॥४॥

तीर्थेश्वरा महात्मानः सिद्धा निर्धूतकल्मषा ।

सद्धर्मः साधवश्चेति भवन्तु मम मङ्गलम् ॥५॥

एतावानेवोत्तमत्वेन गृह्णामि भुवनेऽप्यहम् ।

एतानेव प्रपद्येऽहं शरणं भवभीरुकः ॥६॥

## અન્તિમ આરાધના

શ્રીજિનકથિત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તથા વીર્યની આરાધનામાં તત્પર મારો અન્તરાત્મા એક જ છે, એ જ મારો છે, આ સિવાય અન્ય સર્વને મેં ત્યજી દીધાં છે. રાગ, દ્વેષ, મહામોહ અને કષાયરૂપ કારમા મલને ધોઈને, હું અત્યારે નિર્મળ બન્યો છું. આ કારણે હું સાચો સ્નાતક થયો છું. વળી સર્વજીવો, મને ક્ષમા આપો. કારણ કે હું સર્વજીવોને ખમાવું છું. મારો આત્મા હાલ શાન્ત છે. મારે કોઈની પ્રત્યે વૈરવિરોધ નથી. જે કદિકાલે વાસ્તવિક રીતિએ મારા ચેતનસ્વરૂપ આત્માની સાથે સંબન્ધ રાખી શકે તેમ નથી. એવી પરવસ્તુઓને મેં અત્યાર સુધી મારી નજીકની માની લીધી; પોતાપણની બુદ્ધિથી મેં એ વસ્તુઓને જાણી હતી. હાલ તે પૌંડ્રલિક પરવસ્તુઓને હું વોસરાવી દઉં છું.

૧:૨:૩:૪

ત્રિલોકનાથ મહાત્મા શ્રીતીર્થકરદેવો; પાપમલથી સર્વથા રહિત શ્રી સિદ્ધલગવન્તો; તથા શ્રી જિનેશ્વર પ્રણીત ધર્મ; અને શ્રી સાધુપુરૂષો; મને મંગલરૂપ બનો. ત્રણેય લોકમાં આજ ચાર વસ્તુઓ શ્રેષ્ઠતમ છે. આ ચાર તત્ત્વો જ શરણુસ્થાન છે. આથી ભવના જામણથી ડરેલો હું આના શરણુને સ્વીકારું છું. પાં ૬



निर्वृत्तसर्वकामोऽहं मनोजालनिरोधकः ।

बन्धुः समस्तभूतानां सूनुवत्सर्वयोषिताम् ॥७॥

स्थितः सामायिके शुद्धे सर्वयोगनिरोधिनि ।

व्युत्सृष्टचेष्टं मां सिद्धाः पश्यन्तु परमेष्ठिनः ॥८॥

यच्च दुश्चरितं किञ्चिदिहान्यत्र च मे भवेत् ।

संजातं जातसंवेगस्तन्निन्दामि पुनः पुनः ॥९॥

सर्वोपाधिविशुद्धोऽहं ममेयमधुना मतिः ।

साक्षात्केवलिन स्तत्त्वं भगवन्तो विजानते ॥१०॥

भयप्रपञ्चनविरतो मोक्षैकगतचेतसा ।

समर्पितो मयाऽऽत्मैष जिनानां जन्मनाशिनाम् ॥

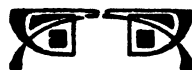
तत एव महात्मानः सद्भावापितचेतसः ।

स्वशक्त्याऽशेषकर्माशच्छेदं कुर्वन्तु मेऽधुना ॥१२॥

હું અત્યારે સર્વ લાલસાઓથી નિર્વૃત્ત છું. મનનાં દુષ્ટ વિકલ્પોને મેં તદ્દન રોકી લીધાં છે. હાલ હું જગતના સર્વ પ્રાણીવર્ગને બંધુરૂપ ગણુ છું, સર્વ સ્ત્રીઓ મારે મન માતા સમાન છે, હું તેઓનો પુત્ર છું. સર્વ પ્રકારના યોગોનો નિરોધ કરનાર હું શુદ્ધ સામાયિકમાં હાલ રહું છું. વળી સર્વ ચેષ્ટાઓને ત્યજી દેનારા મને, હે સિદ્ધભગવન્તો કૃષ્ણાદિષ્ટિથી નિહાળો. ૭:૮

આ ભવમાં કે અન્ય ભવોમાં, મેં જે કાંઈ દુષ્કૃત આચર્યું હોય તે સર્વ દુષ્કૃતને, સંવેગભાવથી ભાવિત એવો હું, આ અવસરે વારંવાર નિન્દું છું. સર્વપ્રકારના પરિગ્રહને મૂકીને હું વિશુદ્ધ બન્યો છું. મારી મનોવૃત્તિ અત્યારે આ છે. મારી વર્તમાનસ્થિતિના તત્ત્વને શ્રી કેવલજ્ઞાનીભગવન્તો સાક્ષાત જાણી શકે છે. ૯:૧૦

કેવળ મોક્ષનીજ એક ઈચ્છાથી હું સંસારના સર્વ સંબંધોથી અળગો બન્યો છું. જન્મ મરણરૂપ મહાદુઃખોનો નાશ કરનારા શ્રી જિનેશ્વરદેવોના શરણે મેં મારા આત્માને સોંપી દીધો છે, આ કારણે : તે કૃષ્ણાસાગર મહાત્માપુરૂષો, સદ્ભાવપૂર્વક અર્પિત થયેલા મારાં સઘળાંયે કર્મોનો નાશ પોતાની શક્તિથી આ વેળાએ કરે. ૧૧:૧૨



# —: નૂતન પ્રકાશનો :—

—=[ ૧ ]=—

મહોપાધ્યાય શ્રી લાવણ્યવિજયજી સંક્ષિપ્ત

શ્રી દ્રવ્યસમ્પત્તિકા

મૂળ ટીકા અને ભાષાન્તરપૂર્વક.

ખાસ ખર્ચી આત્માઓને ભેટ. પાંચજ અલગ.

લખેા: માસ્તર પ્રભુદાસ દીપચંદ.

જેન દેરાસર પેઠી, બીલીમોરા. | B. B. Ry |

—=[ ૨ ]=—

શ્રી પિંડવિશુદ્ધિ સદીક

મૂલ્ય, ૧-૨૨-૦

શ્રી પ્રતિક્રમણસૂત્રપદવિવૃત્તિ

મૂલ્ય, ૦-૧-૦

શ્રી આવશ્યક નિર્ચુકિત દીપિકા ભા. ૧

મૂ. ૧-૩-૮-૦

અભાવધિ અસુદ્રિત, અપૂર્વ અને અબ્યસનીય પ્રશ્નો.

શ્રી યુગાદિદેશના

મૂલ્ય, ૧-૦-૦

—પુસ્તક અને સુંદર પ્રકાશન—

પ્રાપ્તિસ્થાન:-

આ. શ્રી ત્રિજયદાનસૂરિ જૈન અન્યમાળા

અ. માસ્તર પીરાલાલ રણછોડદાસ

ગોપાલ, સુરત.

